

Barnperspektiv och barns perspektiv

Kvalitativa fallstudier av förändringsarbetet på tre svenska folkbiblioteks avdelningar för barn och unga

**Karin Evemalm
Annie Gäre**

Examensarbete (30 högskolepoäng) i biblioteks- och informationsvetenskap för masterexamen inom ABM-masterprogrammet vid Lunds universitet.

Handledare: Olof Sundin

År: 2010

© Författarna

Title

Children's perspective : case studies of the process of changing the physical library space for children and young people in three public libraries in Sweden.

Abstract

The purpose of this master's thesis is to identify and discuss different ideas and methods used by public libraries in order to make the physical library space accessible and important for children and young people. The main question asked is in which different ways a user perspective is visible in children's libraries development concerning the physical space. Case studies were chosen as method to gain a better understanding for the practical work in libraries. The process of changing the physical library space for children and young people in three public libraries in Sweden have been investigated. The questions asked in the case studies concerns which methods that were used by the three libraries along with how and why these methods were chosen.

Interviews have been conducted with staff from the libraries. Information has also been retrieved through reading of different documents produced in the remodelling process and documents concerning the basic ideas and direction of the daily operation at these libraries. As a base for analysing the material from the case studies a number of articles and other texts about public libraries and library work towards children and young people has been read and discussed in the thesis. These discussions concern the view of the library user, the idea of a user oriented library and the role of the physical library space.

The results of the thesis show that the libraries used different methods in their work of developing library rooms for children and young people. They had different purposes, ideas and visions and that also means different priorities. The thesis has been concerned with the processes of change rather than the results. The methods and sources of knowledge in these processes can be divided in four groups: ask the research, ask professionals, observe and ask the users. The user perspective is visible at the studied libraries in different ways depending partly on the methods chosen for changing the library space.

In this master's thesis the distinction between the knowledge *of* or *from* children is essential. A perspective derived from children means that the knowledge comes directly from children themselves. A children's perspective on the other hand means that the adult interpret the needs of children and the knowledge is based upon conceptions derived from research as well as assumptions of children's needs. The question whether to use a children's perspective or a perspective derived from children is, in our opinion, not a single-sided matter when it comes to the development of a user oriented library. We have reached the conclusion that both directions are valuable in the process of constructing a physical library space adapted for users of the children's library. An adult possesses the means that are necessary to fulfil the wishes sprung from children and have a responsibility towards the children when shaping spaces for them.

Keywords

ABM, Barnbibliotek, Barnbibliotek – Sverige, Barnkultur, Barn och vuxna, Biblioteksanvändare, Biblioteksinredning, Brukarinflytande, Folkbibliotek, Folkbibliotek – Sverige

Förord

Vi vill framföra ett varmt tack till alla de personer som delat med sig av sina upplevelser och bidragit med värdefull information. Utan er hade den här uppsatsen aldrig blivit till.

Vi vill också tacka vår handledare, Olof Sundin. Din kunskap och ditt engagemang har drivit vårt arbete framåt.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning	5
Styrdokument och rekommendationer	7
Syfte och frågeställningar	9
Avgränsningar	9
Disposition	11
Folkbibliotek och barnverksamhet.....	12
Ett användarorienterat folkbibliotek	13
Synen på användaren	13
Rummets utformning	16
Barnbiblioteket – verksamhet och förutsättningar	19
Barnperspektiv och barns perspektiv	22
Barnperspektiv	22
Inflytande och delaktighet	24
Konklusion	27
Metod.....	29
Kvalitativa fallstudier	29
Val av fall	30
Materialinsamling	31
Intervjuer	31
Skriftligt material/dokument	32
Empiredovisning	34
2020 Mars Express	34
Nytt bibliotek i Gislaved	37
Biblioteket	37
<i>Organisation och verksamhet</i>	37
Ombyggnaden	38
<i>Visioner</i>	38
<i>Det nya biblioteket</i>	39
Metoder/Arbetsätt	40
<i>Design med Omtanke</i>	40
<i>Fokusgrupper</i>	41
<i>Idéer och inspiration</i>	42
Användarna – kommunikation och delaktighet	43
Rummet som Medium på Huskvarna bibliotek	45
Biblioteket	46
<i>Organisation och verksamhet</i>	46
Projektet	47
<i>Visioner</i>	47
<i>Förändringar</i>	48
Metoder/Arbetsätt	49
<i>Referensgrupper</i>	50
<i>Enkäter</i>	52
<i>Observationer</i>	52
<i>Idéer och inspiration</i>	53
Användarna – kommunikation och delaktighet	54
Nytt bibliotek i Nässjö	55
Biblioteket	55
<i>Organisation och verksamhet</i>	55
Ombyggnaden	56
<i>Visioner</i>	56
<i>Det nya biblioteket</i>	58
Metoder/Arbetsätt	58
<i>Arbetsgrupper</i>	59

<i>Enkäter</i>	59
<i>Idéer och inspiration</i>	59
<i>Samarbete i huset</i>	60
Användarna – kommunikation och delaktighet	60
Analys och diskussion	63
Metoder	63
Fråga forskningen.....	64
Fråga yrkesverksamma.....	64
Observera	65
Fråga användare	66
Användarperspektiv	67
Slutsatser	72
Källförteckning	75
Empiriskt material.....	75
Dokument.....	75
E-post	76
Intervjuer och samtal	76
Observationer	76
Övriga referenser	77
Bilaga 1	83
Bilaga 2	86
Bilaga 3	88

Inledning

Det förs regelbundet diskussioner kring folkbiblioteken och deras uppdrag. Viktiga frågor i diskussionerna är vad folkbiblioteken ska stå för, vad de ska erbjuda och förmedla och hur de på bästa sätt ska möta människors behov. Vi har en uppfattning om att många folkbibliotek idag är i ett förändrings skeende. Informationsteknologin är en stor del av denna förändring som möjliggör att många av bibliotekens tjänster går att nyttja virtuellt. En vanlig frågeställning är därför om det fysiska biblioteket kommer att övertas allt mer av det digitala. Sven Nilsson, docent i litteraturvetenskap och kulturpolitisk forskare, skriver i antologin *Bibliotek – mötesplats i tid och rum* att ”Biblioteken kommer naturligtvis att fortsätta att driva sin utveckling av virtuella tjänster [...] men det vore dåraktigt att hävda att detta skulle minska betydelsen av verkliga mötesplatser” (Nilsson 2000, s. 77). Vi håller med Nilsson om att det fysiska biblioteket även i framtiden kommer att fylla ett behov hos människor. Vår personliga iakttagelse är att biblioteksrummets funktioner förändras i takt med att nya behov uppstår. Vi tror dessutom att biblioteksrummet är en viktig komponent i mötet mellan den enskilde individen och biblioteket som institution. Vår uppfattning, och en utgångspunkt för vårt val av uppsatsämne, är att utformning av det fysiska rummet bör vara en nyckelfaktor i folkbibliotekens arbete med att tillmötesgå de krav som dagens biblioteksanvändare kan tänkas ställa på sitt bibliotek.

Lena Lundgren, utvecklingsledare för barn- och ungdomsverksamhet vid Regionbibliotek Stockholm, menar att det perspektivskifte som folkbiblioteken genomgått det senaste decenniet som innebär att man nu riktar uppmärksamheten mot användare/individer istället för organisation/institution är en minst lika viktig och genomgripande förändring som den tekniska utvecklingen (Lundgren 2006 s. 3, Rydsjö & Elf 2007, s. 19). En målgrupp som många folkbibliotek väljer att rikta sig mot vid förändringsarbeten är barn och unga. Skäl till detta kan till exempel vara att barn och unga särskilt ska uppmärksammas enligt bibliotekslagen (Bibliotekslag (1996:1596) §9). Vi tror också att biblioteken i synnerhet värnar om denna målgrupp då de är framtidens brukare av bibliotekens resurser. Under 1900-talets senare decennier framkom det genom nya forskningsrön ett synsätt på barn som innebar att barnbiblioteken, med FN:s barnkonvention som en viktig värdegrund, har ställt frågor kring sin verksamhet och huruvida den är angelägen för barn och ungdomar (Rydsjö & Elf 2007, s. 19-20).

Vi har sett tecken på att frågor kring barns medverkan i utveckling av folkbibliotek och olika metoder för detta är aktuella i biblioteksvärldens samtida diskussioner. Bland annat har ett projekt som heter 2020 Mars Express – Barns och ungdomars bibliotek – en framtidsspaning, pågått i tre svenska regioner mellan åren 2004-2007. Projektet syftade bland annat till att utforska olika metoder för barns och ungdomars medverkan i utformning av barn- och ungdomsbibliotekens fysiska rum (Claesson,

Håkansson & Kollberg [år okänt], s. 1). Ett annat exempel där barns medverkan i folkbibliotek har aktualiserats är konferensdagen "Vems perspektiv" som i april i år (2010) ägde rum i Stockholm som en del i Regionbibliotek Stockholms tema Användaren "Biblioteket - en tillgång för alla". Konferensdagen handlade om "metoder för brukarmedverkan, praktiska erfarenheter och olika arbetsätt". Programpunkterna för dagen var "Mellan teori och praktik – ett reflekterande förhållningssätt och hur man använder det", "Användaren i centrum – ett ständigt högriskarbete", "Barns perspektiv och barnperspektiv, vad är skillnaden?", "I Barbapapas värld – barns och ungas delaktighet i biblioteksutveckling" samt "Med andras ögon – om observationsstudier på bibliotek". (Regionbibliotek Stockholm 2010).¹

Jochumsen och Hvenegaard, lektorer vid Det Informationsvidenskapelige Akademi i Danmark, menar att det idag finns en efterfrågansorienterad syn på biblioteksanvändaren som skiljer sig markant från tidigare förhärskande syner. Denna syn visar sig bland annat i en önskan om att kunna ge användarna det de vill ha (Jochumsen & Hvenegaard 2005, s. 41). Det finns en viss skillnad i att intressera sig för vad användarna vill ha jämfört med att endast resonera kring vad de behöver i bibliotekets ögon. Vi vill därför undersöka hur folkbiblioteken förhåller sig till sina användare och deras önskemål och, uttalade såväl som ickeuttalade, behov. Detta framstår för oss som särskilt intressant i relation till barn och unga som målgrupp. Från flera håll förespråkas målgruppens medverkan vid utveckling av kulturarbeten riktade mot barn och unga. Men hur kommer deras idéer och tankar till uttryck i praktiken? Barn har, som känt, mycket fantasi och stor uppfinningsförmåga men hur lever man upp till den? Det kan uppstå en överföringsproblematik när vuxna ska tolka barns visioner och det finns faktorer som kan styra och påverka förverkligandet av deras idéer.

Att folkbiblioteken alltmer sätter användarna i centrum och att det pratas om biblioteksanvändare i olika kategorier och grupper innebär också att man diskuterar barn som användargrupp samt att deras behov i relation till biblioteket definieras. Ett perspektivskifte kan ske på olika nivåer. Att det talas om ett användarperspektiv säger egentligen inte mycket om hur man praktiskt arbetar på biblioteken. Det är därför relevant att undersöka hur en användarorienterad biblioteksverksamhet tar sig uttryck på barnbiblioteken. Kopplar vi detta till vår tanke på biblioteksrummet som en viktig del i mötet mellan användare och bibliotek, anser vi vidare att det är av intresse att undersöka hur man på barnbiblioteken arbetar med att tillgodose sina målgruppers behov i relation till det fysiska rummet.

Barnbiblioteket är en del av folkbiblioteket, vars huvuduppgift är att förmedla och tillhandahålla information och kultur till alla i samhället. Det som skiljer barnbibliotekets huvuduppgift från skolbibliotekets är att skolbiblioteket, då det är direkt knutet till skolan, främst ska stödja elever och lärare i deras undervisning medan folkbiblioteket främst ska bemöta besökarens informations- och förströelsebehov (Rydsjö & Elf 2007, s. 26). Med barnbibliotek så menar vi dels de

¹ Uppgifterna är hämtade från inbjudan och program som fanns tillgängligt innan konferensdagen ägde rum och vi reserverar oss därför för eventuella ändringar som gjorts och skillnader som kan ha förekommit i det program som faktiskt genomfördes.

delar av ett fysiskt folkbibliotek som är vikt för medier för barn och unga samt där utformning och inredning på något sätt visar att barn och unga är den avsedda målgruppen. Det kan vara en mer eller mindre avgränsad avdelning och med barnbibliotek menar vi även den verksamhet biblioteket har som är riktad mot barn och unga. Alla folkbibliotek har en barnavdelning men om målgruppen unga inkluderas i den verksamheten eller har en egen avdelning kan variera på olika bibliotek (Rydsjö & Elf 2007, s. 25).

Kerstin Rydsjö och AnnaCarin Elf, universitetsadjunkter vid institutionen för Biblioteks- och informationsvetenskap vid Högskolan i Borås, skriver i boken *Studier av barn- och ungdomsbibliotek : En kunskapsöversikt* att det i relation till bibliotekets verksamheter är viktigt att precisera vilka barn och ungdomar man syftar på eftersom det är svårt att definiera vad som är ett barn, en ungdom eller en vuxen och gränserna mellan dessa är oklara (Rydsjö & Elf 2007, s. 24). Hur biblioteken gör detta påverkas av tidens forskning kring barn samt trender och tendenser i samhället i övrigt. Synen på barn har förändrats de senaste åren och det har blivit allt vanligare att man istället för att bedöma barn efter ålder betraktar dem som enskilda individer med olika förutsättningar och levnadsvillkor (Rydsjö & Elf 2007, s. 23). FN:s barnkonvention har stått i fokus i de senaste decenniernas diskussioner kring omdefinierandet av barns villkor (Sandin & Halldén 2003, s. 8). Ungdomstiden betraktas vanligtvis som en övergångstid mellan barn och vuxen. Ungdomar är inte heller en homogen grupp utan de är enskilda individer med olika villkor som står inför olika val i fråga om livsstil och liknande (Rydsjö & Elf 2007, s. 23). Bengt Sandin och Gunilla Halldén skriver i antologin *Barnets Bästa* att ”Statsmakten tar mindre detaljansvar för utformningen av barns villkor medan det lokala inflytandet stärkts och föräldrarnas ansvar betonas” (Sandin & Halldén 2003, s. 8). Viktiga aspekter i välfärdsstatens omvandling är hur föreställningar om barns normala utveckling påverkas och hur ”särskilda behov” omdefinieras. Detta speglar också de professionellas nya roller såväl som statens förändrade sätt att arbeta (Sandin & Halldén 2003, s. 11).

Styrdokument och rekommendationer

För svenska folkbibliotek finns ett antal styrdokument att förhålla sig till, på statlig, regional och kommunal nivå. Utöver dessa har olika instanser sammanställt rekommendationer, riktlinjer och liknande dokument som kan fungera som vägledande i det dagliga arbetet och i utvecklingen av folkbibliotekens verksamhet. Vi har nedan sammanställt några punkter från folkbibliotekens styrdokument och riktlinjer som rör barn och unga som målgrupp och som vi anser har betydelse för barnbibliotekens arbete och utveckling. Flera rekommendationer angående barn och kulturverksamhet har FN:s barnkonvention som grund. I artikel 12 i FN:s konvention om barnens rättigheter (SÖ 1990:20) står det bland annat om barnens rätt att kunna påverka sådant som berör dem. Barnombudsmannen, som också tar utgångspunkt i barnkonventionen, understryker att barn och ungas röster ska framhävas och att de ska användas som kunskapskälla i arbetet med kultur för barn och unga (Barnombudsmannen 2006, s. 121).

I bibliotekslagens nionde paragraf står det att ”Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker,

informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning” (SFS 1996:1596).

I Sverige beslutade riksdagen om de nya nationella kulturpolitiska målen i december 2009. Dessa ska styra den statliga kulturpolitiken och vägleda kulturpolitiken i kommuner och landsting. För att målen ska uppnås framhävs bland annat att kulturpolitiken ska uppmärksamma barns och ungas rätt till kultur. (Kulturrådet 2009a)

Kulturrådet presenterar en strategi i en beslutsbilaga från 2009/02 för hur arbetet med kultur för barn och unga ska bedrivas. Strategin har antagits för att ”säkerställa att arbetet med att göra konst och kultur tillgängligt för barn och unga bedrivs strukturerat, målinriktat och långsiktigt” (Kulturrådet 2009b, s. 1). Övergripande utgångspunkt för Kulturrådets arbete med barn och ungdomskultur är FN:s konvention om barnens rättigheter samt Kulturrådets uppdrag som är formulerade i regleringsbrev och förordningar. I strategin framgår att Kulturrådets övergripande mål är att den egna verksamheten ska ha ett integrerat barnperspektiv vid arbetet med barn och unga. Bland annat innebär det att Kulturrådet ska ” [...] analysera vilka konsekvenser planerad verksamhet får för tillgången till professionell kultur av hög kvalitet för barn och unga” (Kulturrådet 2009b, s. 1). Vidare står det att i dialoger med olika bidragsmottagare, med olika regioner och län och med kulturskapare ska barnperspektivet konsekvent efterfrågas och lyftas upp. Man ska också genom att ha god kunskap om bidragsmottagande institutioners och organisationers barn- och ungdomsverksamhet ställa frågor kring barn och ungas möjligheter till deltagande i verksamheterna (Kulturrådet 2009b, s. 2). Kulturrådet skiljer på barnperspektiv som begrepp och begreppet barns perspektiv och likställer det med skillnaden mellan barnkultur och barns kultur.

Svensk biblioteksförening är en ideell förening vars uppgift är att se till att det svenska bibliotekssystemet håller hög standard. De presenterade 2003 rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet som kan användas av biblioteken för att de lättare ska få in barnperspektivet vid målformulering och vid utformning av det dagliga arbetet. Rekommendationerna är framtagna av bibliotekskonsulenter vid sex av de svenska länsbiblioteken (Svensk biblioteksförening 2003, s. 1). Svensk biblioteksförening presenterar tolv punkter som beskriver vad biblioteket bör ha i åtanke då de menar att ”barnens bästa ska alltid komma i främsta rummet” (Svensk biblioteksförening 2003, s. 1). Den första punkten lyder: ”Barnperspektivet ska vara utgångspunkten för biblioteket. Barns och ungdomars egna behov ska vara vägledande för verksamheten. De ska kunna påverka denna och de ska erbjudas möjligheter att uttrycka sig i biblioteket.” (Svensk biblioteksförening 2003, s. 2)

På internationell nivå representeras biblioteksverksamhetens och dess användares intressen av The International Federation of Library Associations and Institutions (IFLA). I IFLA's ”guidelines for childrens libraries services” står det under rubriken ”space” att: ”Children of all ages should find the library an open, inviting attractive, challenging and non-threatening place to visit” (IFLA 2003, s. 10). Vidare påpekas att det ideala är om barnbiblioteket har sitt eget utrymme som är lätt att känna igen och särskilja från övriga delar av biblioteket.

För folkbiblioteken gäller också, som styrdokument, de kommunala biblioteksplaner som tagits fram i respektive kommun.

Syfte och frågeställningar

Syftet med den här uppsatsen är att identifiera och diskutera olika idéer och metoder som förekommer i folkbibliotekens arbete med att göra det fysiska biblioteksrummet tillgängligt och angeläget för barn och unga. Det gör vi genom att studera hur tre svenska folkbibliotek arbetat med behovsanpassning vid förändring av sina avdelningar för barn och unga.

De idéer vi syftar på är de idéer om barn och deras behov som kan skönjas när man diskuterar och arbetar med utformningen av barnbiblioteket. Med metoder menar vi i det här sammanhanget de sätt var på bibliotekspersonal och projektgrupper samlar in information och skaffar sig kunskap om användarnas upplevelser, åsikter, beteenden och behov. Exempel på sådana metoder är fokusgrupper, enkäter och observationer men det kan också vara att inspireras av andra eller att delta i seminarier och kurser samt liknande arbetsätt. Vi är också intresserade av hur man använder det material som metoderna resulterat i.

Som vägledning när vi angripit det ovan beskrivna undersökningsområdet har vi haft följande övergripande frågeställning:

- På vilka olika sätt är ett användarperspektiv synligt i barnbibliotekens förändringsarbete med avseende på det fysiska rummet?

För att få en struktur i materialinsamlingen så har vi i fallstudierna också utgått ifrån ett par mer inventerande frågor:

- Vilka metoder har använts i förändringsarbetet?
- Varför har man valt de metoder som använts?

Den första frågan rör i huvudsak planeringsfasen, men syftar på arbetsprocessen som helhet, det vill säga hur man har arbetat med insamling, tolkning och förverkligande av idéer. Den andra frågan syftar till att komma åt både de praktiska förutsättningar och de tankemönster som kan påverka hur man, på ett specifikt bibliotek, väljer att göra saker.

Avgränsningar

Den här uppsatsens fokus är hur man ur folkbibliotekets perspektiv kan arbeta för att kartlägga och definiera barns behov i samband med en förändring av verksamheten. Det är alltså inte vår avsikt att diskutera behoven i sig.

Vi tycker att förändring av rummet är en lämplig infallsvinkel för att studera behovsanpassning. Just med rummet blir gränsdragning en relevant fråga. Hur drar

man gränsen för vilka idéer man ens överväger att genomföra och hur hanterar man de begränsningar som finns i folkbibliotekens vardag, rörande ekonomi, arbetskraft, utrymme, direktiv och uppdrag. Syftet med vår uppsats är inte att detaljerat beskriva eller analysera hur barnavdelningarna ser ut och deras rumsliga gestaltning. Inte heller att i detalj titta på vad i rummet som har förändrats. Vi är istället intresserade av hur man arbetar metodiskt när man utformar rummet. Men när vi diskuterar hur en förändring har skett och varför det ser ut på ett visst sätt är det ändå viktigt att ha en god bild av hur resultatet ser ut och vad som är annorlunda från förut.

Vår studie rör endast folkbibliotek, inte skolbibliotek. Men samarbete med förskola och skola kommer att behandlas som en viktig aspekt. Vår uppfattning är att folkbibliotekens kontakt med skolan är en väsentlig del i mötet med barnen och vi tror därför att samarbete kan fungera som en ingång vid utvecklingsarbete och förändringsprojekt.

Eftersom vår uppsats handlar om barnbibliotek så menar vi, när vi pratar om användare eller biblioteksanvändare, främst de som använder barnbiblioteket (om ingen distinktion anges). FN:s barnkonvention definierar alla under 18 år som barn och unga (SÖ 1990:20). Det kan naturligtvis variera mellan olika barnbibliotek vilka som ses som användare och vilka avgränsningar man har när man talar om barn och ungdomar. Vi har valt att inte göra någon egen åldersavgränsning avseende vilka barnbiblioteksanvändare som den här uppsatsen handlar om. Det finns en problematik i det att folkbibliotekens verksamhet för barn och unga riktar sig mot ett så brett åldersspann och det föreligger en risk att grupper med vitt skilda behov slås samman. Vissa åldersgruppers behov kan då komma att tillgodoses bättre än andras. Detta är en del i barnbibliotekens verklighet och därför vill vi inte göra en avgränsning där, utan ha det i åtanke när vi undersöker bibliotekens egna prioriteringar. Vi anser att föräldrar också är en viktig användargrupp för barnbiblioteket liksom andra vuxna som använder biblioteket för barns räkning, till exempel pedagoger. Rydsjö och Elf skriver att föräldrarnas perspektiv sällan syns i de studier de har undersökt som berör barnbibliotek och angelägenhet, men de anser att barnavdelningarna borde vara utformade så att de även är lämpade för föräldrar och andra vuxna som är där tillsammans med barnen (Rydsjö & Elf 2007, s. 177).

I empiriredovisningen utgår vi ifrån de definitioner som de undersökta biblioteken har av sina målgrupper, vilka undergrupper de delar in dem i samt de avgränsningar i till exempel ålder som de har arbetat utifrån i ett specifikt projekt. I övrigt följer vi i vår uppsats definitionerna i den litteratur som vi har refererat till angående barn och unga som biblioteksanvändare. Kanske blir betoningen något övervägande på barn gentemot den mer diffusa gruppen unga. Den sistnämnda gruppen beskrivs på skilda sätt och ofta som en grupp som hamnar i kläm. Just den problematiken har vi valt att inte ta upp närmare i vår uppsats.

I uppsatsen tar vi upp delaktighet, inflytande och medbestämmande för barnbibliotekets användare. Detta har sin grund i vår förförståelse att biblioteken genom att göra sina användare delaktiga i olika sammanhang kan få en bättre förståelse för deras behov i just det sammanhanget. Vi anser att reellt inflytande är något som syns, något som får en praktisk konsekvens. Alla olika nivåer av

användarinflytande samt lyhördhet för användarna från bibliotekets sida ser vi som delar i ett användarperspektiv.

Disposition

Uppsatsens inledning beskriver bakgrunden till vårt ämnesval och vår väg fram till en definition av ämne och problem. Här presenteras styrdokument och riktlinjer som påverkar barnbibliotekens arbete – med fokus på användarorientering, användares behov och delaktighet. I inledningen presenteras också syfte och frågeställningar samt avgränsningar.

Uppsatsens andra kapitel är en forsknings- och litteraturgenomgång indelad i några, för uppsatsen, relevanta teman. I den första delen tar vi upp relationen mellan folkbibliotek och dess användare och ett avsnitt ägnas åt resonemang kring utformningen av det fysiska biblioteksrummet. Vidare redogör vi kortfattat för barnbibliotekets historia i Sverige och vi tar upp dess verksamhetsmässiga förutsättningar. Slutligen tar vi i detta kapitel upp två för uppsatsen centrala begrepp, nämligen barnperspektiv och barns perspektiv. Kapitlet avslutas med en konklusion där vi tar upp de aspekter som vi anser vara särskilt relevanta för analys av vårt empiriska material.

I det tredje kapitlet beskrivs våra metoder och tillvägagångssätt i arbetet med uppsatsen. Vi har valt att utföra en kvalitativ fallstudie och vi redogör vidare för hur vi har valt att genomföra våra fallstudier, på vilka grunder vi baserat våra val och sättet som vi presenterar dem på.

Det fjärde kapitlet är redovisningen av uppsatsens empiri. Den är indelad i fyra delar; först presenteras en gemensam bakgrundsfaktor och därefter följer tre avsnitt där fallstudierna redovisas var för sig. I uppbyggnaden av en struktur för redovisningen av empirin har vi följt materialets karaktär, vilket innebär att disposition och rubriker skiljer sig något mellan de tre avsnitten.

Det femte kapitlet är uppsatsens analysdel. Här lyfter vi fram det som vi tycker är viktigt att belysa, ifrågasätta och besvara utifrån vår empiri- och litteraturgenomgång.

I det sjätte och avslutande kapitlet för vi en sammanfattande diskussion kring våra slutsatser och lyfter fram det som vi tycker att vår undersökning har resulterat i.

Folkbibliotek och barnverksamhet

I det här kapitlet ger vi den bakgrund mot vilken vi vill belysa materialet från våra fallstudier. Vi anser att denna bakgrund kan hjälpa oss att på ett fruktbart sätt kunna diskutera barnbibliotekens förändringsarbete med avseende på det fysiska rummet samt ge oss underlag att besvara vår frågeställning om på vilka sätt ett användarperspektiv är synligt i nämnda förändringsarbete. Kapitlet består av tre större delar, i sin tur indelade i kortare avsnitt. Den första delen handlar om relationen mellan folkbiblioteket och dess användare. Vi ägnar ett avsnitt i denna del åt idéer om utformningen av det fysiska biblioteksrummet, detta eftersom vi anser att det fysiska rummet spelar en central roll i mötet mellan användare och bibliotek. Den andra delen syftar till att ge en förståelse för den del av folkbibliotekets verksamhet som vi benämner barnbibliotek. Vi redogör för vad som tidigare har varit och vad som är centralt i verksamheten samt en del idéer kring barnbibliotekens betydelse. I den tredje och sista delen diskuterar vi metoder för delaktighet i relation till barnbiblioteket. Vi diskuterar begreppen barnperspektiv och barns perspektiv som är ett viktigt begreppspar för analys av vårt empiriska material.

När det gäller forskning om barn- och ungdomsbibliotek publicerades 2007 en kunskapsöversikt av Kerstin Rydsjö och AnnaCarin Elf. Översikten, som är gjord på uppdrag av Regionbibliotek Stockholm, ger en tematiserad överblick från cirka år 1990 och framåt. Den beskriver främst svensk forskning men gör även utblickar mot de övriga nordiska länderna samt Storbritannien och USA. Boken kallas för en kunskapsöversikt då författarna anser att forskningen inom området inte är tillräckligt omfattande för en forskningsöversikt. Som en kunskapsöversikt diskuterar den istället flera olika typer av material av intresse för barn- och ungdomsbibliotek som kunskapsområde. Det är också så som vi har lagt upp det här kapitlet i vår uppsats, genom att använda flera olika typer av texter. Av stor betydelse för vår undersökning är ett antal svenska magisteruppsatser som undersöker någon aspekt av barn- och ungdomsbibliotek och deras användare. Med vägledning av dessa uppsatser och av kunskapsöversikten har vi också hittat betydelsefulla källor i den större mängd vetenskaplig litteratur som finns rörande folkbibliotek i allmänhet. Vi har också tittat på mer professionsinriktade texter som idé- och handböcker, presentationer från konferenser och liknande. Trots att ämnet, som nämnt i uppsatsens inledning, tycks vara aktuellt inom biblioteksvärlden har det varit relativt svårt för oss att hitta forskningsinriktad litteratur som direkt berör barnbibliotek och metoder för utformning av dessa i samspel med användarna. Om man bortser från kandidat- och magisteruppsatser är det, enligt vår uppfattning, vanligast att artiklar och andra texter om barnbibliotek är skrivna av barnbibliotekarier och andra inom biblioteksprofessionen som skriver om sina erfarenheter i sitt arbete.

De texter som ligger till grund för detta kapitel är, med något undantag, svenska och danska. Det har fallit sig naturligt att fokusera på svenska förhållanden eftersom det är inom den kontext som de i uppsatsen studerade biblioteken verkar. Eftersom vårt empiriska material visar att de tre undersökta barnbiblioteken har hämtat mycket inspiration från Danmark har det varit motiverat att bredda genomgången till att i viss mån också ta upp danska förhållanden. Även om det finns väsentliga skillnader i de båda länderna gällande förutsättningarna för barnbiblioteksverksamhet så flyter bilderna av Danmark och Sverige, i vår litteraturgenomgång, ofrånkomligen ihop.

Ett användarorienterat folkbibliotek

En av utgångspunkterna för den här uppsatsen är idén om ett användarperspektiv inom biblioteksvärlden och en användarorienterad folkbiblioteksverksamhet. I följande avsnitt försöker vi att ge en tydligare bild av detta utgångsläge. I den första delen diskuterar vi förhållandet mellan folkbiblioteket och dess användare. I avsnittets andra del knyts tankarna om det användarorienterade folkbiblioteket till det fysiska biblioteksrummet.

Synen på användaren

Besökare, låntagare, kund, användare eller brukare, benämningarna på de människor som kommer till folkbiblioteket och nyttjar dess tjänster är många och dessa beteckningar varierar både bland dem som arbetar på folkbiblioteken och dem som forskar kring och skriver om fältet. Också innebörden i benämningarna varierar. I arbetet med den här uppsatsen har det varit viktigt för oss att vara medvetna om detta. Åse Hedemark skriver att ”det sätt på vilket användare talas om och kategoriseras [...] kan påverka hur användare bemöts på biblioteket” (Hedemark 2005, s. 8).

Joacim Hansson, professor i biblioteks- och informationsvetenskap, konstaterar i *Det lokala folkbiblioteket : förändringar under hundra år* att det inte längre är möjligt att förhålla sig till någon slags genomsnittsanvändare. Han menar att det inte heller är fruktbart, utan bibliotekens verksamhet måste anpassas till de lokala förutsättningarna på den egna orten (Hansson 2005, s. 30). Hansson menar att användarnas inflytande kan leda till att folkbiblioteken blir mer relevanta i sitt lokala sammanhang, på den plats där de befinner sig, om inflytandet sker ”genom en aktiv och ansvarstagande dialog med biblioteken” (Hansson 2005, s. 34). Också Inger Hollström Flis poängterar vikten av att ha kännedom om närområdet. I sin magisteruppsats *Referensgrupper för ungdomar på folkbibliotek : en bra idé?* (2001) drar hon slutsatsen att det inte räcker för biblioteken att ta del av resultat från andra biblioteksprojekt med ungdomar eller undersökningar om ungdomars preferenser och behov. Erfarenheter och intressen skiljer sig över tid och beroende på geografisk plats. Ungdomar är olika och biblioteket måste lära känna sina ungdomar (Hollström Flis 2001, s. 75-76).

Hansson skriver att en markant förskjutning av folkbibliotekens uppgifter skedde under 1980-talet och att många tongivande biblioteksdebattörers bild av vad folkbiblioteken ska utträta i lokalsamhället förändrades. Han menar att även sättet att tala om biblioteken förändrades då det marknadstänkande som fått alltmer fäste i samhället började märkas av även inom bibliotekssektorn (Hansson 2005, s. 28-29).

Tankar fanns kring huruvida man skulle kunna driva biblioteket mer som en bokhandel och det genomfördes olika entreprenadförsök.

Hansson beskriver också den osäkerhet om vad man ska kalla dem som kommer till biblioteket, som vi nämnde tidigare. Han skriver att under 1980-talet blev det allt vanligare att tala om bibliotekens användare som kunder och att kundbegreppet sedan dess har stått sig relativt starkt inom biblioteksvärlden. Hansson menar att termen kund är missvisande i ett bibliotekssammanhang då den betecknar en part i en ekonomisk relation. (Hansson 2005, s. 29)

Journalisten och debattören Göran Greider skriver i antologin *Bibliotek – mötesplats i tid och rum* att det i slutet av 1980-talet rapporterades om en kris beträffande bibliotekens utlåningssiffror. Detta ledde, enligt Greider, så småningom till att olika marknadsinriktade idéer tog sig in på biblioteken (Greider 2000, s. 90). Om detta resonerar även författare, forskare och andra verksamma inom biblioteks- och informationsområdet i rapporten *Biblioteket som serviceföretag : kunden i centrum* (1992). De för också diskussion kring bibliotekens uppdrag och de nya förhållningssätt som kom att göra sig allt mer gällande inom biblioteksvärlden i och med den ekonomiska krisen i början av 90-talet (Hagerlid 1992, s. 5). Författarna nämner det omdiskuterade GÖK-projektet som inspirerats av tidigare projekt utförda i Tyskland och Danmark. I Sverige inleddes projektet 1992 och involverade biblioteken i Kalmar, Örnsköldsvik och Linnéstaden i Göteborg. Den rådande debatten som fördes vid denna tid i Sverige kring bibliotekens vara eller icke vara gjorde att det av många ansågs vara nödvändigt med en förändring för verksamhetens överlevnad, för att biblioteken inte skulle riskera att stagnera. Syftet med GÖK-projektet var att utforma ett bibliotek som var mer användarorienterat. Detta innebar bland annat att biblioteken skulle vara mer kundcentrerade snarare än beståndsorienterade, att man till stor del skulle utgå från kundens önskemål vid inköp av medier. Bibliotekets uppfostrande roll skulle alltså tonas ner och istället ville man framhäva och respektera användares olika litteraturintressen. I projektet lyfte man fram att den ovana istället för den vana biblioteksbesökaren skulle sättas i centrum (Bergqvist & Herstad 1992, s. 33-34).

Greider menar att de marknadsinriktade idéerna bland annat ledde till att "Utlåningsstatistiken blev plötsligt viktigare än något annat. Man kan med viss överdrift kalla det för ett nyliberalt spår i biblioteksdebatten: tanken är att bibliotekens första ansvar är att serva den enskilde kunden, ja uppfylla kundens önskemål" (Greider 2000, s. 90). Greider förhåller sig, precis som Hansson, skeptisk till kundrelationen och ser vissa risker med denna. Han menar vidare att "Det nyliberala innebär i värsta fall knäfall för marknaden – att ge folk vad folk vill ha istället för att ge dem vad de inte visste att de ville ha – och reducerandet av bibliotekarien till försäljare. Kunden har alltid rätt" (Greider 2005, s. 91). Greider menar inte att den motsatta, det han kallar "Tant Brun – idealet", är att föredra. Det ser han som ett konservativt ideal som innehåller en traditionell syn på vad som är värdefull kultur. Detta spår är också allt för fixerat vid litteratur (Greider 2005, s. 90-92). Greiders text är polemisk och ställer två extremer emot varandra. Vidare menar han att en tredje väg för biblioteken måste diskuteras. Han skriver att "Demokratien är det centrala ansvaret för biblioteken" (Greider 2005, s. 92).

I uppsatsens inledning nämnde vi Jochumsen och Hvenegaard som i sin artikel "Bibliotekets brugere : fra klienter til forandringsagenter" i antologin *Folkebiblioteket som forvandlingsrum* tar upp en efterfrågansorienterad syn på biblioteksanvändaren. Jochumsen och Hvenegaard menar vidare att också användarens syn på sig själv har förändrats. Människor uppfattar sig själva som kunder i allt fler sammanhang och är vana vid att kunna ställa krav och att bli tillfrågade om sina önskemål på utbud och utformning av verksamheter (Jochumsen & Hvenegaard 2005, s. 41-42). Jochumsen och Hvenegaard försöker i sin artikel avläsa, förstå och förklara skilda syner på bibliotekets brukare med hjälp av idealtyperna "borgeren", "klienten" och "kunden". Idealtyperna har de hämtat från Frønes och Brusdal som skrivit om "kundesamfundet" (Jochumsen & Hvenegaard 2005, s. 42). Idealtypen "kunden" har sina rötter i utvecklingen av nya marknader för förbrukning/konsumtion, men också i att vi uppfattar oss själva som kunder i sammanhang där vi inte gjort det tidigare. Kunden fokuserar på pris och kvalitet samt sina egna rättigheter som kund. Målet blir den bästa lösningen för den enskilde och kundens roll är självrådande (Jochumsen & Hvenegaard 2005, s. 43).

När biblioteket vänder sig till användarna för att få råd i sin strävan efter att tillgodose behoven, och kanske till och med ser användaren som en resurs med unika kunskaper om en särskild grupps behov i ett bibliotekssammanhang, så sker en förändring i användarens roll som kund. Genom att involvera användarna i högre grad bidrar biblioteket till att göra dessa till något utöver bara kunder med egna personliga krav. Bibliotekets användare blir förändringsagenter som också kan fungera som en resurs för biblioteket och verka för andras behov såväl som sina egna. Vare sig biblioteken väljer att se på sina brukare som främst en kund eller som en större resurs så är biblioteksanvändaren, enligt Jochumsen och Hvenegaard, idag en förändringsagent som nödvändigtvis ingår i tankarna kring framtidens bibliotek och biblioteksutveckling i allmänhet. Jochumsen och Hvenegaard menar vidare att det i dag är användarnas behov som i hög grad definierar biblioteket. (Jochumsen & Hvenegaard 2005, s. 51)

Jochumsen och Hvenegaards framtidsvision rör folkbiblioteken generellt och vi antar att de ser barnbibliotekets användare som en del i detta. Frågan är om barnbiblioteken har samma förutsättningar, som andra delar av folkbiblioteket, att förhålla sig till sin användare som en resurs? I magisteruppsatsen *Framtidens barnbibliotek – verksamhet och visioner* från 2005 studerar Helena Pahlmblad och Pernilla Ulmius teorierna och visionerna hos fem framtidsinriktade barnbiblioteksprojekt med syftet att undersöka huruvida utformning och förhållningssätt skiljer sig från det som utmärker dagens barnbibliotek (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 4). Pahlmblad och Ulmius skriver att tidigare forskning till stor del visar att många barnbibliotek håller fast vid gamla traditioner och värderingar, att de har en övervakande och förordande roll (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 53). Vi tror att det är svårare för barnbibliotek att förhålla sig till sina besökare som förändringsagenter än vad det är när det kommer till vuxna brukare. Rydsjö och Elf (2007, s 177) tycker att delaktighet och medverkan har blivit en självklarhet i biblioteksprojekt som riktar sig mot ungdomar och unga vuxna. Men de anser att det kanske finns en brist på projekt som är tillräckligt attraktiva för att barn och unga ska känna att de har tid och lust till att medverka (Rydsjö & Elf 2007, s. 178). Pahlmblad och Ulmius skriver vidare att om biblioteken fortsätter i gamla mönster och inte följer med i utvecklingen finns det en risk att

besökarna, i detta fall barnen, kommer att vända sig någon annanstans. Dagens barn är en attraktiv målgrupp för många olika sorters instanser som tävlar om deras uppmärksamhet (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 53).

Rummets utformning

I detta avsnitt tar vi upp det fysiska rummets betydelse för bibliotekens verksamhet. Vår genomgång rör främst folkbiblioteken i allmänhet eftersom barnbiblioteket ofta inte är fristående rent fysiskt, men vi kommenterar också barnens plats i folkbiblioteksrummet som helhet.

I uppsatsens inledning klargjorde vi vår uppfattning kring den informationsteknologiska utvecklingens betydelse för det fysiska biblioteket. Vi tror inte att en ökad digital tillgänglighet utesluter att det fysiska biblioteksrummet även i framtiden kommer att fylla något behov hos människor. Vi tror att biblioteksrummets utformning kommer att fortsätta att spela en viktig roll i mötet mellan användarna och biblioteket samt i dialogen mellan bibliotekets användare och personal. De tankar om anpassning efter användarens behov som representeras av de ovan nämnda GÖK-projektet innebar bland annat att biblioteken skulle tänka om när det gällde SAB-systemet som uppställningssystem och istället skulle böcker ställas upp efter olika teman och genreområden (Bergqvist & Herstad 1992, s. 33-34). Dessutom skulle personalen bli mer serviceinriktad, man skulle bryta mot de räta linjerna när det gällde inredning och ha en mer användarvänlig design och exponering i biblioteket (Bergqvist & Herstad 1992, s. 31). Vi tar inte här ställning till huruvida dessa idéer bidrar till ett bättre biblioteksrum, men vi anser att det ytterligare illustrerar att rummets utformning har betydelse för relationen mellan användarna och biblioteket.

Också Nan Dahlkild, lektor vid Det Informationsvidenskapelige Akademi i Danmark, menar att det är svårt att tänka sig att behovet av biblioteket som plats och institution skulle mättas på grund av moderna omständigheter. Han skriver, i antologin *Folkebiblioteket som förvandlingsrum*, att det i hela världen sätts ett stort historiskt värde på biblioteksbyggnaden och på biblioteksrummet som har lång tradition av att representera demokrati och fri tillgång till information och kultur (Dahlkild 2005, s. 121). Det som till en början har varit signifikant för biblioteken, att vara rum för böcker och en tyst läsplats, har förändrats och det har fått allt större betydelse som en interaktiv plats som kan möta flera olika behov (Dahlkild 2005, s. 123-124).

Enligt Dahlkild skedde en stor förändring på många nordiska bibliotek under efterkrigstiden, vid 1900-talets mitt. Då skapades rum med typisk Skandinavisk prägel, en form som innebar friare, öppnare stil av en mer ickeformell karaktär, ett så kallat gränslöst bibliotek. De mer öppna och flexibla biblioteken blev vanligare under 1970-talet och bidrog till att man började tala om biblioteket som en mötesplats. I slutet av 80-talet blev fler medier av olika slag aktuella för utlån och folkbiblioteken förknippades med begrepp som stadens vardagsrum och uppehållsrum. Soffor och krukväxter placerades i rummet för att skapa en mer hemtrevlig miljö. (Dahlkild 2005, s. 131-132)

Nya funktioner och samarbeten med andra kulturinstitutioner har bidragit till att man allt mer har kommit att definiera folkbiblioteket som kulturcenter eller informationscenter. Kulturpolitiskt har biblioteket under de senaste årtionden kommit

att representera ”det demokratiska torget”, en mötesplats för alla stadens olika invånare (Dahlkild 2005, s. 134). Dahlkild menar att de biblioteksbyggnader som upprättats under de senaste åren vars arkitektur är öppen och luftig kommer bidra till att bibliotekens gränser blir allt mer vaga i förhållande till andra kulturinstitutioner men också i förhållande till den virtuella världen trots att den inte är beroende av det fysiska rummet (Dahlkild 2005, s. 137).

Eftersom biblioteken är i en ständig förändringsfas är det svårt att få fram entydiga principer för deras utformning. Dahlkild nämner fyra principer som kan användas, utifrån de förutsättningar som finns, som riktmärken vid en framtida omstrukturering av biblioteket; identitet, funktion, flexibilitet och variation. Med identitet menar Dahlkild att de kulturpolitiska målen och bibliotekets identitetshistoria bör avspeglas i biblioteksbyggnaden och dess inredning. Begrepp som kvalitet, allsidighet och aktualitet står i nära förbindelse med bibliotekets klassiska uppgifter så som upplysning, utbildning och kulturella aktiviteter. Han anser att bibliotekets förhållande till stadsinvånarna är en viktig del i bibliotekets identitetsskapande. (Dahlkild 2005, s. 141-142)

Med funktion menar Dahlkild rummets utformning och hur det anpassas efter brukarna och deras olika behov. Rummet ska uppmuntra allt från läsning och användning av olika medier och informationssökning till kulturella aktiviteter. Likaså är en behaglig arbetsmiljö och personalens välbefinnande betydelsefull. Det virtuella rummet är också en stor del av biblioteket och det är viktigt att det fysiska och virtuella rummet samspelar. (Dahlkild 2005, s. 142)

Flexibilitet har blivit allt mer angeläget i takt med att bibliotekens uppgifter har breddats. Flyttbara väggar och möbler bidrar till att biblioteken kan fylla mer än en funktion. På så sätt kan biblioteken lättare leva upp till de nya uppdrag som informationsteknologin har bidragit till, de kan lättare parera förmedling av information, lyfta fram olika medier och ha ett gott samarbete med andra kulturinstitutioner (Dahlkild 2005, s. 142). Ett varierat bibliotek är Dahlkilds fjärde princip. Han menar att olika sorters rum i biblioteken med en inredning som motsvarar olika sorters behov är nödvändig för att leva upp till den mångkulturella utvecklingen liksom den mediemässiga tillväxten (Dahlkild 2005, s. 143).

För att dessa fyra principer ska uppfyllas är det en förutsättning att det finns en dialog mellan användare, personal och arkitekt. Genom att lyssna på sina användares förslag eller genom användarundersökningar ges biblioteket goda chanser till ständig utveckling. Ytterligare en viktig aspekt är att all personal är motiverad och är inblandad i planläggningen (Dahlkild 2005, s. 143). Michael Dewe, lektor inom biblioteks- och informationsvetenskap och rådgivare när det kommer till planering av biblioteksrum, nämner också vikten av samarbete mellan bibliotekarien, arkitekt och andra specialister som är involverade. Han tycker också att det är viktigt att bibliotekarien arbetar med de användare som avdelningen kommer att rikta sig mot så som pedagoger, föräldrar och ungdomar. Han skriver vidare att det vid utformningen av biblioteksrummet tillkommer arbetsuppgifter som vanligtvis inte är en del av en bibliotekaries sysslor. Eftersom bibliotekarier sällan har erfarenhet eller kunskap inom det som berör design och inredning kan det vara en stor utmaning för dem som

är involverade att arbeta med ett ombyggnads- eller utvecklingsprojekt. (Dewe 1995, s. 4).

Dewe, anser att det är vanligt att man inom biblioteksprofessionen diskuterar hur man ska hantera olika resurser så som personal, ekonomi och medier men att man lätt glömmer att diskutera en viktig företeelse, nämligen bibliotekslokalen. Enligt Dewe är rummet och hur det är utformat en mycket viktig resurs för biblioteket om man vill att det ska vara attraktivt för sina besökare. Han jämför rummets betydelse i ett skolbibliotek med dess betydelse i ett folkbibliotek. När det kommer till skolbibliotek är dessa en del av skolan och deras profil, och skolan och skolbiblioteket konkurrerar därför gemensamt med andra skolor om att bland annat erbjuda ett välsorterat bibliotek som stöd i undervisningen (Dewe 1995, s. 1). Folkbibliotek har enligt Dewe en annan konkurrenssituation när det kommer till att locka de yngre besökarna:

Public libraries, with their provision for children and young people, are in a different but equally competitive situation, but here the competitors are the many other attractions that engage the young. Public libraries can only begin to compete if they offer appropriate services to different age groups in a range of spaces that attract and hold them and encourage them to return often. (Dewe 1995, s. 1)

Idag ser vi det som självklart och rent av karakteristiskt för folkbibliotekens fysiska utformning att en del i det fysiska rummet är vikt åt barn och att det finns tecken i utrymmets utseende som markerar just detta. På folkbibliotekens barnavdelningar kan vi ofta se skillnader i inredning och utformning gentemot det övriga biblioteket som tyder på att man på något sätt försökt att anpassa detta efter målgruppens särskilda behov. I de första folkbiblioteken som byggdes i Sverige fanns förmodligen inte ett särskilt utrymme för barn och ungdomar. Verksamhet för barn hörde inte till de tidiga folkbibliotekens uppgifter, vilket vi återkommer till i ett senare avsnitt av litteraturgenomgången. Det första barnbiblioteket i Sverige öppnades 1911 i Stockholm. Initiativtagare till detta var Valfrid Palmgren (Lundgren 2007, s. 4). Lena Lundgren skriver om hur hon var en viktig drivkraft också för bland annat tillkomsten av Stockholms stadsbibliotek. Många av hennes idéer om miljöer och inredning för barn på bibliotek hämtade inspiration från amerikanska folkbibliotek.

Ofta placeras barnböcker och verksamhet riktad mot barn i en avskild del i biblioteket. Stockholms stadsbibliotek, som ritades av Erik Gunnar Asplund och öppnade för allmänheten 1928, är ett exempel på ett bibliotek med en separat avdelning för barnen i sin ursprungliga utformning. Karin Winter (2002), före detta intendent för Arkitekturmuseet, skriver om detta bibliotek i *Bibliotek och Arkitektur* och hon gissar att byggnaden disponerats på detta sätt för att reducera risken för att de vuxna besökarna skulle störas av barnen. Men hon skriver vidare att ”samtidigt gavs avdelningen lika hög kvalitet som de vuxnas med specialinredda rum, låga möbler och konstnärlig utsmyckning” (Winter 2002, s. 158). I det senare utläser vi tankar om barns särskilda behov på biblioteken. Stockholms stadsbibliotek 1928 är bara ett exempel, men kanske har det genom åren utvecklats flera anledningar till att inreda en del av det fysiska biblioteket särskilt för barn som grundar sig i barnens behov av ett eget utrymme snarare än de vuxnas behov av ett barnfritt bibliotek.

Barnbiblioteket – verksamhet och förutsättningar

Ulf Dittmer skriver 1972 i förordet till boken *Barn i bibliotek* att "Ett folkbibliotek utan barn- och ungdomsverksamhet eller med en dåligt utbyggd sådan måste betraktas som ett ofullständigt bibliotek, ett bibliotek med en bristfällig planering för framtiden och ett bristande samhällsansvar" (Dittmer 1972, s. 7). Men det har inte alltid ansetts vara en självklar del av biblioteken. Rydsjö och Elf (2007, s. 30) skriver att det år 1935 enbart var 24 av de sammanlagda 103 folkbiblioteken i Sverige som hade en barnavdelning. I slutet av 1960-talet hade emellertid de flesta folkbibliotek integrerad barn- och ungdomsverksamhet. Under 1970-talet kom barn- och ungdomsverksamheten att utvecklas allt mer och bibliotekens tidigare traditionella uppdrag som innebar att sätta boken i centrum fick dela plats med andra uppgifter, som till exempel nya medier, kulturprogram och skapande verkstad (Rydsjö & Elf 2007, s 30-31).

Sven Nilsson (2005) skriver i artikeln "Barn, tweens och bibliotek" i tidskriften *Ikoner*, att det under 1970-talet fanns en stor tilltro till politiska insatser och deras förmåga att förändra samhället till det bättre och den allt mer snabbväxande kultur- och mediemarknaden gjorde att det blev allt mer angeläget att skaffa en icke kommersiell fristad åt barnen. Den modernisering som skedde på biblioteken under 1970-talet innebar för barnbiblioteken, enligt Nilsson, att det fokus som tidigare legat på böckerna flyttades till barnen. Detta innebar att det gavs utrymme för barnen att vara aktiva och leka på biblioteken. Det var barnbiblioteken som först började med aktiviteter i sin verksamhet, vilket vidare kom att inspirera det övriga biblioteket. Nilsson argumenterar för att barnbiblioteken också blev ledsagare för det övriga biblioteket när det kom till inredning av rummet, ett friare, öppnare och bekvämare rum med mer färg, möbler och exponering. Det pågick också en livlig diskussion kring barn och läsning samt barn och kultur. Nilsson skriver att detta var en spännande och dynamisk tid för biblioteken men som med tiden har avstannat. Han menar att debatten och utvecklingskraften har upphört och den optimism som fanns då när det gällde möjlighet till förändring inte har syns till sedan 70-talet. Han tar bland annat upp svårigheter med att hitta litteratur som behandlar barnbibliotek och barnkultur vilket är talande för att det hänt ganska lite i Sverige de senaste åren när det kommer till intresset för barnbiblioteksverksamheten (Nilsson 2005, s. 57). I en tidigare artikel i *Ikoner*, från 2003, konstaterar Nilsson att han tycker att uttrycket "lagom är bäst" har genomsyrat biblioteken i Sverige. Kanske är det så att det råder en osäkerhet kring biblioteken och deras uppdrag eller en oro kring hur biblioteken ska agera för att vara en del av framtiden (Nilsson 2003, s. 35).

Vi anser att det är nödvändigt med förändring för att följa med i utvecklingen och för att leva upp till förväntningarna från omvärlden. Samtidigt har många en romantisk bild av biblioteken där deras historia och traditionella uppdrag är en stor del utav det som uppskattas av omvärlden. Henrik Jochumsen och Caspar Hvenegaard Rasmussen menar i boken *Gör biblioteket en forskel?*, från 2000, att det förekommer en dubbel syn på biblioteket som fostrande och som frirum, som förmedlare av både kunskap och goda upplevelser. En sådan syn kan vara en orsak till att vuxna användare värderar biblioteket som mötesplats (Jochumsen & Hvenegaard 2000, s. 33-34). Jochumsen och Hvenegaard menar att föräldrar kan se biblioteket som en trygg plats där barnen problemfritt kan möta andra barn med olika sociala bakgrunder. Barnen utvecklar då en social kompetens samtidigt som biblioteket också understöder läsning

och reflektion samt barnens utveckling i relation till detta (Jochumsen & Hvenegaard 2000, s. 33-34).

I boken *Passa upp, passa, passa vidare...? Handbok för barnbibliotekarier* som publicerades 1982 presenteras olika sätt för barnbibliotekarier att nå ut med böcker till barn i samhället. Handboken förespråkar ett aktivt arbete med boken i miljöer där barn och ungdomar vistas. I dessa miljöer bör barnbiblioteken utveckla samarbeten med andra yrkesgrupper som arbetar med barn till exempel inom barnavårdscentral, skola, barnomsorg och föreningsliv (Eriksson et.al.1994, s. 9). År 1994 kom boken *Barnspåret* ut. I förordet konstaterar man att många av de idéer som presenteras i den 12 år tidigare utgivna handboken har blivit en självklarhet och genomförts i olika grad på de flesta svenska barnbibliotek (Eriksson et.al.1994, s. 9). Utvecklingen mellan 1982 och 1994 visar dock upp organisationsförändringar och nedskärningar som hotar biblioteken samtidigt som kraven på dessa ökat genom tillkomsten av nya medier och målgrupper. *Barnspåret* kan alltså ses som svaret på ett länge känt behov av en ny idébok vars syfte var att visa på olika möjligheter, synsätt och metoder och ”fungera som inspirationskälla för alla som vill utveckla och stärka biblioteksverksamheten” (Eriksson et.al.1994, s. 11).

I förordet till *Barnspåret* framhävs att en viktig fråga är vad som händer i mötet mellan barnen och biblioteket. Det är, enligt författarna, i interaktionen mellan dessa parter som förändring uppstår (Eriksson et.al.1994, s. 10). Detta ser vi som mycket viktigt och något som bör vara en utgångspunkt för all barnbiblioteksutveckling. Vi kommer att återkomma till det längre fram i uppsatsen, när vi diskuterar barns delaktighet i biblioteksutvecklingen. Vi redogjorde ovan för Nilssons syn på barnbiblioteksverksamheten och hur han menar att den präglas av att det under ett par decennier har hänt väldigt lite. Vi tycker oss idag kunna se tendenser till att den optimism och utvecklingskraft som Nilsson har saknat sedan 1970-talet ändå är synlig inom barnbiblioteksverksamheten. I en del av de texter från senare år som vi har studerat ges en bild av en svensk barnbiblioteksverksamhet som utvecklas och som vi påpekade i inledningen så är frågor om barnbibliotekens relevans och tillgänglighet aktuella inom fältet idag. Under 2000-talet har det bedrivits projekt som bland annat syftar till att utveckla metoder för framtiden. I den ovan nämnda magisteruppsatsen *Framtidens barnbibliotek* undersöks projekten 2020 mars Express, som är ett samarbete mellan tre svenska länsbibliotek, Rum för barn på kulturhuset i Stockholm, Børnebiblioteket som eksperimentarium på Fredrikshavns Bibliotek i Danmark, Det interaktive børnebibliotek i Århus i Danmark samt Det musiske børnebibliotek i Vejle i Danmark (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 4-5). Samtliga dessa projekt pågick vid tiden för uppsatsens tillkomst.

Pahlmblad och Ulmius (2005) menar, baserat på sin undersökning, att på allt fler barnbibliotek, främst i Danmark men även i Sverige, eftersträvas en utformning på verksamheten som ger den en särprägel och en unik profil. De ser också att barnbiblioteken satsar mycket på att det ska ”hända” något på biblioteken och menar att det finns en risk i att man ger upplevelsen för stort utrymme och glömmer att det också kan finnas ett behov av stillhet och tystnad (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 51). Användarna har inte längre lika stort behov av att ha fri tillgång till modern teknik och biblioteken anser inte i lika stor utsträckning att tillhandahållandet av teknik är ett av deras främsta uppdrag. Istället används modern teknik i allt större utsträckning på

biblioteken för att skapa stimulerande och spännande rum och aktiviteter, till ljussättning, experiment, interaktivitet och så vidare (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 51). Detta tror vi är en tendens som är stark framförallt i Danmark. Den danska biblioteksstyrelsens rapport *Framtidens biblioteksbetjening av born* (2008) som givits ut med syftet att säkra en fortsatt stabil biblioteksverksamhet för alla danska barn. I rapporten står det att sättet som barn använder biblioteken på är under förändring, bland annat på grund av ändrade medie- och fritidsvanor. Rapporten är till stor del baserad på en undersökning om barns medievanor från 2004. Undersökningen visar bland annat att det idag har blivit så att datorer och Internet inte längre är det största skälet till att man går till biblioteket då de flesta barn har tillgång till detta hemma (Biblioteksstyrelsen 2008). I rapporten påpekas att det krävs nya vägar för att nå barnen och för att fånga deras intresse för böcker och läsning. Grundtanken kan vara att gå tillbaka till boken och sätta den i centrum men de tryckta medierna bör förbindas med de digitala och audiovisuella medierna på ett sätt som inte görs idag. Det digitala och det fysiska biblioteket kan på så sätt knytas tättare samman och överbrygga klyftan mellan den förmedlingstradition som många bibliotekarier står för och det som barnen faktiskt gör på biblioteket (Biblioteksstyrelsen 2008).

Pahlmblad och Ulmius (2005) undersökning av de olika barnbiblioteksprojekten visar på mer eller mindre gemensamma tendenser. Författarna menar att det på biblioteken finns en vilja att behålla de traditionella aktiviteterna men att man med nya metoder och verktyg vill förnya dem. Att det på biblioteken finns en strävan att föremedla medieutbudet på nya sätt och att det främst är dessa metoder och verktyg som förändras. De tror att det i framtiden kan bli allt mer vanligt med bibliotek som väljer att presentera sina medier på nya sätt och locka till läsning genom aktivitet och modern teknik. De tror att det kan vara nödvändigt för att biblioteken ska kunna leva upp till dagens barns och ungdomars förväntningar och för att de ska kunna stå emot konkurrensen från andra verksamheter (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 58).

Rydsjö och Elf skriver att ”barnbibliotekets metoder anpassas efter förändringar i barnens livssituation” (Rydsjö & Elf 2007, s. 24). Till exempel så är barnbibliotekens verksamhet idag anpassad efter att yngre barn ofta kommer till biblioteket i grupp och ofta genom förskola och skola (Rydsjö & Elf 2007, s. 24). Vi förhåller oss något distanserat till påståendet att metoder anpassas efter barns livssituation, i alla fall om det tolkas som ett allmänt gällande påstående. Visst är det så att barnbibliotekens verksamhet formas efter barnens villkor men det är samtidigt alltid en balansgång mellan att hålla fast vid traditionella värderingar och att följa med i utvecklingen. Vi anser inte att det ena utesluter det andra men det är många gånger svårt att veta hur man ska förhålla sig till båda aspekterna. Vi ställer oss också frågande till om det faktiskt är så att barnbiblioteken till varje pris måste ligga i framkant. Att förhålla sig till utvecklingen är, för oss, inte samma sak som att alltid acceptera alla nya rön utan förbehåll.

Folkbiblioteken och särskilt barnbiblioteken har ofta en nära kontakt med skolan och influeras förmodligen av rådande pedagogiska idéer. Det finns några framträdande pedagogiska teorier och metoder som barnbiblioteken själva också kan ta till sig och arbeta med utifrån sitt eget perspektiv. I *Framtidens barnbibliotek* nämns några pedagogiska teorier som på olika sätt har påverkat barnbibliotekens verksamhet. Pahlmblad och Ulmius ser att olika pedagogiska tankar till stor del ligger bakom

utformningen av rum och exponering av bibliotekens medier även om inte alla projekt tar stöd i en specifik teoribildning. Istället har de olika projekten, var för sig, influenser från flera olika teoretiker. Till exempel är Reggio Emilia-pedagogiken framträdande, vilken medför att miljön ska vara lättillgänglig och pedagogisk och utgå från varje barns behov (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 49). Även Montessoripedagogiken kan urskiljas vid en del projekt och innebär bland annat att man eftersträvar en tilltalande omgivning och en situation som är anpassad efter barnens behov (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 28). Howard Gardners teorier om att barn har flera olika sorters intelligenser används inom flera av de undersökta projekten. Det innebär att man på biblioteken tar i beaktande att barn kan ha fler än ett sätt att ta till sig kunskap på och att man därför använder sig av olika metoder för att stimulera barnen och deras olika förmågor att ta till sig och ta del av exempelvis sagor och andra texter (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 58).

Vår uppfattning är att pedagogik är ett nyckelord i barnbibliotekens verksamhet, men samtidigt är det ett begrepp som ligger lite dolt under ytan. Det som lyfts fram är i stället läsfrämjande verksamhet. Eftersom barnbiblioteken ofta samarbetar med förskola och skola blir pedagogiken naturligt kopplad till den typen av verksamhet. Rydsjö och Elf poängterar att båda parter vinner mycket på ett samarbete mellan exempelvis bibliotek och förskola där man ”tillsammans utvecklar metoder som väcker förskolebarnens nyfikenhet på böcker” (Rydsjö & Elf 2007, s. 101). På det sättet kan bibliotekarierna bidra med sin kunskap om barnlitteratur. Också barnen blir vinnare i en sådan situation.

Barnperspektiv och barns perspektiv

Vi är av uppfattningen att många folkbibliotek idag strävar efter en öppen och jämställd dialog med sina användare. I detta avsnitt tar vi fasta på hur barnbiblioteken kan göra sina användare delaktiga i en förändringsprocess. Avsnittet inleds med en diskussion kring begreppet barnperspektiv. Som utgångspunkt för denna har vi den definition av begreppet som görs av Gunilla Halldén, professor vid Tema Barn vid Linköpings universitet. Vi tittar också närmare på den distinktion som Halldén gör mellan barnperspektiv och barns perspektiv.

Barnperspektiv

”Barnperspektiv” är idag ett vanligt förekommande begrepp i styrdokument av olika slag och i den politiska debatten. Bengt Sandin och Gunilla Halldén kopplar detta till Sveriges undertecknande av barnkonventionen, inrättandet av Barnombudsmannen och propositionen om hur barnkonventionen ska genomföras på det lokala planet (Sandin & Halldén 2003, s. 17). I uppsatsens inledning, som tar upp styrdokument som påverkar barnbiblioteken, syns att både Kulturrådet och Svensk biblioteksförning använder sig av begreppet. Kulturrådet skiljer dessutom på barnperspektiv och barns perspektiv.

Enligt Gunilla Halldén, professor vid Tema Barn vid Linköpings universitet, används barnperspektiv som ett ideologiskt begrepp med stor retorisk kapacitet. Samtidigt kan barnperspektiv vara ett metodologiskt begrepp som används i vetenskapliga sammanhang. Halldén visar i sin artikel ”Barnperspektiv som ideologiskt eller

metodologiskt begrepp” hur barnperspektiv kan innebära något utöver att återge barns perspektiv på olika fenomen. Barnperspektiv kan handla om vilken plats barn ges i vårt samhälle och att anlägga ett sådant kan betyda att man både vill fånga barnens röster och att man vill tolka dem som uttryck för ett diskursivt sammanhang (Halldén 2003, s. 12). I *Barnets bästa* skriver Halldén tillsammans med Bengt Sandin att ”Barnperspektivet utgörs inte bara av barnets röst utan också av analyser där barn är i fokus” (Sandin & Halldén 2003, s. 8)

Halldén skriver vidare om skillnaden mellan barnperspektiv och barns perspektiv. Skrivet som ett ord sätts fokus på ett perspektiv som strävar efter att se barns villkor och verka för barns bästa. Då uppmärksammas vilka konsekvenser som kommer ur olika politiska beslut eller olika positioner som barn tillåts inta i ett samhälle. Skrivet som två ord handlar det i stället om att ”fånga en kultur som är barnets” (Halldén 2003, s. 14). Barns perspektiv innebär att barn själva har lämnat sitt bidrag.

Halldén belyser problematiken med ett barnperspektiv genom ”ett exempel från ett projekt som studerar barns föreställningar om familj och föräldraskap i relation till frågan om genus” (Halldén 2003, s. 17). Med stöd i sitt exempel väcker hon frågor om ”i vilken kontext man tolkar och i vad mån man kan frigöra sig från författarens intentioner och tolka texten i ett kulturellt sammanhang” (Halldén 2003, s. 17). Här handlar det alltså om att tolka barns texter, men vi anser att frågorna går att överföra på andra typer av utsagor. Enligt Halldén (2003, s. 17) kan en problematik uppstå när man vill använda barns utsagor för en tolkning av deras sätt att förstå något i sin omvärld. Hon menar att tolkningen är beroende av det perspektiv man som forskare anlägger. Med grund i detta, menar vi, att om exempelvis en bibliotekarie ska tolka barns utsagor blir tolkningen beroende av i vilket syfte man på biblioteket har tänkt sig att använda utsagorna.

Lena Lundgren, utvecklingsledare vid Regionbibliotek Stockholm, diskuterar skillnaden mellan barnperspektiv och barns perspektiv i en studie av barnbiblioteket Rum för barn i Stockholm. Lundgren refererar i sin text Halldéns definition av begreppet. Hon skriver att barns perspektiv kommer direkt från barnen, att det innebär ”barns faktiska uttryck och åsikter” (Lundgren 2007, s. 26). Ett barnperspektiv å andra sidan handlar om att ”en vuxen företräder barnen och tolkar innebörden [...]” (Lundgren 2007, s. 26). Alltså, som vi tolkar det, att vuxna verkar i barns intresse och sätter barn i centrum i ett visst sammanhang. Lundgren beskriver i sin text den projektbeskrivning som formulerades av den tidigare chefen för Rum för barn, Giovanna Jörgensen (Lundgren 2007, s. 7). Projektbeskrivningen har rubriken *Barnperspektiv på ett barnbibliotek – att se på världen med ett barns ögon* och redogör, enligt Lundgren, för vad det innebär att anta ett barnperspektiv på ett bibliotek. Enligt Lundgrens återgivning av beskrivningen så innebär det bland annat att placering och sortering av böcker samt övrig inredning är anpassad efter barnen och utmanar intellekt, motorik och fantasi. På så sätt uppmuntras barnen att själva söka och hitta i biblioteket. Vidare hävdas i projektbeskrivningen att en ”barnslig” miljö inte ligger i linje med ett barnperspektiv. Att vuxna ser världen med barns ögon innebär, enligt projektbeskrivningen, att de ser barns förmågor och tar barnen på allvar (Lundgren 2007, s 7).

I magisteruppsatsen *Framtidens barnbibliotek* handlar en av frågeställningarna om huruvida man tar tillvara barnperspektivet i de projekt som undersökts (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 4). Pahlmblad och Ulmius angriper frågeställningen genom att undersöka i vilken grad man i projekten involverar barnen själva i utformning och skapande av ett framtida barnbibliotek (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 51). De menar att det trots att man inom projekten betonar antingen barnperspektivet eller FN:s barnkonvention och att man använder metoder för att öka brukarinflytandet ändå är svårt att veta i vilken grad barnen har påverkat resultatet inom de olika projekten. I slutändan kan det vara de vuxnas underförstådda uppfattningar kring vad barn behöver som har varit mest gällande (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 52). Biblioteken bjuder in barnen att tycka och påverka men man betonar också pedagogiska idéer och samarbete med andra vuxna aktörer. De menar också att biblioteken har svårt att hitta en balans mellan att bemöta barnen i en uppfostrande roll och att arbeta med dem som medaktörer (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 53).

Vi tolkar Pahlmblad och Ulmius erfarenheter från studierna av framtidsprojekten som att det hos biblioteken finns en tendens att vara styrande i samarbetet med barnen. Även om man arbetar utifrån ett barnperspektiv kan det vara svårt att nå och tillgodose barns perspektiv. Vi anser inte att det faktum att biblioteken arbetar utifrån sin förförståelse eller underförstådda uppfattningar om barn är en direkt motsättning mot ett barnperspektiv. Vår tolkning av begreppet innebär att det handlar om att sätta barns behov i centrum och att arbeta för det man, med den kunskap man har, tror är bäst för barnen. Att hela tiden hålla sin kunskap om barns behov och förutsättningar uppdaterad är en förutsättning för detta. Den distinktion som Halldén gör mellan barnperspektiv och barns perspektiv tydliggör, enligt oss, begreppets innebörd och genom den kan man istället se det som ett begreppspar. Barnperspektiv är ett synsätt, att som vuxen försöka se något ur ett barns perspektiv. Barns perspektiv skulle kunna användas som en metod för att stärka barnperspektivet genom att barnen själva lämnar sitt bidrag till utvecklingen av något. Det kan då ses som en term för inflytande.

Inflytande och delaktighet

En del av ett användarperspektiv kan vara att ge användarna ökat inflytande över något som rör biblioteket. Inflytande och delaktighet kan gälla olika delar av biblioteket, som till exempel vilka medier och vad inom dem som köps in eller vilka aktiviteter som erbjuds. Det kan också innebära att man gör användarna delaktiga i en förändring av det fysiska rummet. De metoder som används vid brukarinflytande på biblioteken kan vara lämpade för mer än ett syfte och uppfattningarna kring hur man ska arbeta med användare kan variera. Vi menar att det finns flera olika sätt att gå till väga för att göra användarna delaktiga och i detta avsnitt vill vi diskutera vad tidigare forskning och undersökningar har visat angående olika metoder för brukarinflytande.

Idag är det många folkbibliotek som låter sina användare ha inflytande över verksamheten, på olika sätt och i olika grad. Det är inte en helt okomplicerad fråga för biblioteken, huruvida man bör fråga användarna vad de vill ha och sen faktiskt göra så. Är det verkligen användarna som vet bäst vad de själva behöver? Åse Hedemark skriver att folkbiblioteken som institution tidigt hade ett demokratiskt uppdrag i ”att ge rätt sorts god kultur till folket” (Hedemark 2005, s. 12). På grund av bland annat detta så har folkbiblioteken traditionellt haft ett något paternalistiskt

förhållande till sina användare, alltså intagit en uppfostrande roll. När det gäller barn kan man också fråga sig om de har förmågan att se sina egna, och även andras, behov. Inflytande och delaktighet kan gälla olika delar av biblioteket, som till exempel vilka medier och vad inom dem som köps in eller vilka aktiviteter som erbjuds.

Att biblioteksbesökare ges möjlighet att lämna inköpsförslag kan ses som att de har inflytande på bibliotekets förvärvsarbete. Många bibliotek tar emot inköpsförslag men förhåller sig till dem på olika sätt. Man kan ta större eller mindre hänsyn till dem. De kan vara en del i bibliotekets sätt att hålla koll på efterfrågan. Också till efterfrågan i stort kan biblioteken förhålla sig på olika sätt. Det finns en tendens till att man inom folkbiblioteken idag ser på efterfrågan som ett viktigt kriterium för inköp, vilket delvis kan ha att göra med en förändrad syn på kvalitet (Rydsjö & Elf 2007, s. 55-56).

Rydsjö och Elf reflekterar kring referensarbetets roll och position och ser det som centralt i barnbibliotekariens arbete. De menar att barnbiblioteken måste värna om referenssamtalets möjligheter och den potential som finns att där möta barnen som aktiva subjekt i en genuin dialog (Rydsjö & Elf 2007, s. 66-68). Rydsjö och Elf hänvisar också till ett projekt i Stockholm, som pågick åren 1998-1999, med syfte att utveckla och förbättra förmedlingsarbetet gentemot barn på två bibliotek. En metod som användes var dokumentation och reflektion kring barns frågor på biblioteket (Rydsjö & Elf 2007, s. 64). Genom att se hur barn frågar efter böcker skulle man kunna anpassa till exempel katalog och hylluppställning för att bättre passa deras behov. Lena Lundgren, som var inblandad i det projekt som Rydsjö och Elf hänvisar till, menar att resultaten från projektet ”väcker frågor om i vilken grad man kan och bör anpassa systemet till barn och ungdomar, var gränsen går mellan det praktiska och det logiska och mellan det behovsanpassade och det svåröverskådliga” (Lundgren 2000, s. 114).

Det finns olika anledningar för biblioteken att låta barn vara delaktiga och syftet är inte alltid att förändra något utifrån användarnas åsikter. Frida Lindkvist och Mårten Melin har i magisteruppsatsen *Barn väljer medier*, från 2003, undersökt tio projekt på folkbibliotek där barn medverkat vid medieurval. De har bland annat tittat på varför barns medbestämmande vid förvärv av medier på barnavdelningar genomförs, hur det kan se ut och hur det påverkar mediebeståndet samt användandet av detta. De drar av sin undersökning slutsatsen att ett vanligt syfte är att barn ska få uttrycka sina åsikter kring det som berör dem, vilket de har rätt till. Andra syften är att bättre anpassa mediebeståndet till användarna, att öka utlånings- och besöksiffror eller att förbättra kontakten med användarna (Lindkvist & Melin 2003, s. 76). Lindkvist och Melin konstaterar också att det i projekten som de har undersökt inte har varit ett uttalat syfte för biblioteken att öka sin egen kunskap om barns mediepreferenser (Lindkvist & Melin 2003, s. 65). Detta finner vi mycket tankeväckande då vår förförståelse varit att referensgrupper och liknade borde vara en utmärkt metod för bibliotekarier att öka sin kunskap om sina användares behov. Möjligen kan Lindkvist och Melins iakttagelse innebära att det finns en uppfattning inom biblioteken att användarnas önskemål och preferenser inte nödvändigtvis går hand i hand med deras behov. Detta skulle i så fall kunna kopplas till den traditionella biblioteksrollen som antyds i citatet från Hedemark (2005, s. 12) ovan, i vilken användarnas behov bäst definieras av biblioteket.

Ett sätt för biblioteken att arbeta tillsammans med barnen i ett projekt är att sätta ihop referensgrupper som vid återkommande tillfällen träffas och tillsammans med bibliotekets personal för diskussioner kring ett förutbestämt tema. Hur man rekryterar medlemmar till en sådan grupp och hur man lägger upp arbetet och fördelar rollerna kan se ut på olika sätt. Lindkvist och Melin konstaterar bland annat att det, vid tiden för deras undersökning, förekommit relativt få projekt för medbestämmande med barn på svenska folkbibliotek. De kan se att det finns ett stort intresse men att det finns många frågor kring genomförandet som är svåra att angripa och besvara (Lindkvist & Melin 2003, s. 76). Några frågor som de identifierar som närvarande i de undersökta projekten handlar om hur man gör urval till en grupp som ska delta i ett medbestämmande projekt. Hur skapar man en representativ grupp? Lindkvist och Melin diskuterar två sätt att rekrytera en referensgrupp, frivilligt deltagande på fritid eller obligatoriskt deltagande genom skolan. Vid frivilligt deltagande får man med sig engagerade och intresserade barn men det kan vara svårt att komma åt icke-användarna. Genom skolan kan man förmodligen få en mer heterogen grupp men det krävs kanske mer för att väcka intresset hos alla (Lindkvist & Melin 2003, s. 66).

Hollström-Flis tar också upp frågan om representativitet i sin diskussion kring referensgrupper med ungdomar på bibliotek. Hon skriver att många tycker att det är viktigt att gruppen är både representativ och engagerad om man ska få ett tillfredsställande resultat. Hon ser i sitt material att ungdomarna värdesätter representativiteten högre än vad bibliotekarierna gör. För biblioteken tycks, i vissa fall, det viktigaste vara att helt enkelt få ihop en grupp. Hollström-Flis menar att ett sätt att utöka representativiteten i de idéer som kommer ur ett arbete med en referensgrupp är att låta ungdomarna i gruppen samla in åsikter från andra ungdomar. Ett problem som hon ser med att aktivt rekrytera en representativ grupp är risken för bristande engagemang. Om deltagandet i referensgruppen istället bygger på frivillighet och intresse så försäkras man sig om medlemmarnas engagemang för de aktuella frågorna. Men det finns mycket som slås om ungdomars tid och möjligheterna att engagera sig i samhället är ganska många. Det kan vara svårt för ungdomar att delta i allt som de skulle vilja engagera sig i. Hollström-Flis anser, baserat på sin undersökning, att engagemang ändå bör byggas på frivilligt deltagande och att frågorna som behandlas ska röra sådant som ungdomarna tycker är roligt och angeläget. (Hollström-Flis 2001, s. 76-78)

Att ha referensgrupper förutsätter att man kan avsätta tid under en längre period för flera sammankomster. Ett annat sätt att diskutera ett tema med användarna är genom fokusgrupper. Metoden används för att man vill veta vad folk tycker och tänker kring ett visst ämne. Då träffas gruppen vid ett tillfälle och för ett strukturerat samtal som ofta har ett tydligt fokus eller en fråga som utgångspunkt. Metoden är enligt Lundgren mycket använd på bibliotek då den ger "[...] mycket information med en begränsad insats" (Lundgren 2006, s. 3). Fokusgruppen kan se olika ut beroende på vilket syfte man har med den. Inom biblioteksprofessionen är ett vanligt syfte med metoden att samla in åsikter kring den befintliga verksamheten. Detta kan ske inför exempelvis en utvärdering eller verksamhetsutveckling (Lundgren 2006, s. 4). Innan fokusgruppens sammankomst är det viktigt att de som ska leda den är väl förberedda och har en frågeställning som är genomtänkt. Frågeställningen bör inte vara allt för konkret. Lundgren anser att syftet med fokusgrupper inte är att få konkreta svar på

frågor. Det är inte meningen att man ska komma fram till ett resultat eller att deltagarna ska enas om ett svar under sammankomsten (Lundgren 2006, s. 4-5). Lundgren skriver att en väl genomförd fokusgrupp ska ge många synpunkter som kan fungera som gott underlag vid det fortsatta interna arbetet. Lundgren menar vidare att en väl genomförd fokusgrupp kan ge positiva effekter med avseende på marknadsföring av biblioteket. Det visar på ett intresse för en dialog med kommunens invånare. Vi tror också att en dialog där användarna kan vara aktiva på lika villkor förutsätter ett sådant initiativtagande från bibliotekets sida.

Konklusion

I detta avsnitt sammanfattar vi det som har tagits upp ovan, med fokus på det som framstår som särskilt intressant och viktigt i förhållande till vår studie och vårt empiriska material. Vi lyfter också fram de begrepp och teoretiska utgångspunkter som vi använder oss av i vår analys.

Tidigare har vi redogjort för idéer om en användarorienterad folkbiblioteksverksamhet och diskuterat relationen mellan folkbiblioteket och dess användare. Vår litteraturgenomgång visar att folkbiblioteken idag verkar med ett användarperspektiv. Det är därmed inte sagt att det råder enighet inom biblioteksvärlden kring vilken relation biblioteket bör ha till sina användare eller vilken roll användarna ska spela i biblioteksutvecklingen. I avsnittet ”Synen på användaren” refererar vi till Hedemark som menar att sättet på vilket biblioteken väljer att tala om sina användare kan påverka bibliotekets bemötande av dem samma (Hedemark 2005, s. 8). Vi återkopplar till detta i analysen genom att utreda vilken hållning som kan skönjas inom de bibliotek som vi har undersökt. Vi tror att generella idéer om ett användarorienterat folkbibliotek kan appliceras på en analys av barnbiblioteket som en specifik verksamhet med egna förutsättningar.

I vår genomgång av barnbibliotekets verksamhet och förutsättningar framgår bland annat att en strävan efter ett användarorienterat barnbibliotek hänger ihop med att vara i fas med den samhälleliga utvecklingen samt att besitta en medvetenhet om hur denna påverkar barn och ungas förutsättningar. Denna slutsats kan dras av bland annat Pahlmblad och Ulmius undersökning som pekar på en konkurrenssituation där höga förväntningar finns på kulturutbud för barn och unga (Pahlmblad och Ulmius 2005, s 58). Den litteratur som vi har gått igenom visar att en öppen och jämställd dialog är viktig i relationen mellan folkbiblioteket och dess användare. På så vis kan användarna, så som Jochumsen och Hvenegaard beskriver, även bli en värdefull resurs för biblioteken (Jochumsen & Hvenegaard 2005, s. 51). Detta kan också kopplas till folkbibliotekets position i och kännedom om lokalsamhället.

En del av vår analys kommer att ägnas åt de idéer kring rummets utformning som är synliga i vårt material. Vi kommer då att återkoppla till det avsnitt i detta kapitel där vi tar upp rummets utformning och dess betydelse för mötet mellan bibliotek och individ. Även när det kommer till utveckling av det fysiska rummet poängteras vikten av att det förs en dialog mellan de som ska använda rummet, det vill säga biblioteksbesökare och bibliotekspersonal. Dahlkild menar att det är en förutsättning att man vid biblioteken är lyhörd för sina användare och deras förslag för att ett bibliotek ska kunna utvecklas. Han anser också att det är viktigt att bibliotekets

besökare och personal involveras i planläggningen för att rummet ska verka tillfredsställande (Dahlkild 2005, s. 143).

Från genomgången av barnbibliotekets verksamhet och förutsättningar tar vi, förutom det som nämnts, också med oss resonemang kring den svåra balansgång mellan utveckling och tradition som barnbiblioteken måste förhålla sig till. Pahlmblad och Ulmius skriver att de i sin undersökning av olika barnbiblioteksprojekt kan se tendenser på att man vid de undersökta biblioteken vill hålla på traditionella aktiviteter men förnya dem med hjälp av nya metoder och verktyg (Pahlmblad & Ulmius 2005, s. 58). När vi analyserar de metoder som man inom de bibliotek vi undersökt har valt att använda sig av vid förändring av barnavdelningen återkopplar vi också till några centrala aspekter som vi har identifierat i det vi läst om barnbibliotekens verksamhet. Några exempel är idén om att det är i interaktionen mellan barn och bibliotek som förändring sker, barnbibliotekens samarbete med förskola och skola samt relationen mellan pedagogik och barnbibliotekens läsförmedlande verksamhet. Det sista exemplet relaterar också till möjligheten att samarbeta med andra yrkesgrupper på de områden där bibliotekariernas egen kunskap kanske inte alltid räcker till. Som nämnt, i det avsnitt som handlar om barnbibliotekets verksamhet och förutsättningar, poängterar Rydsjö och Elf att barnbiblioteken har mycket att vinna på genom att ta in extern kompetens när det gäller exempelvis pedagogiska frågor. Dewe nämner också, apropå rummets utformning, att samarbete är viktigt mellan bibliotekarier och professionella inom de områden som rör design och inredning.

Slutligen har vi redogjort för hur barnbiblioteken kan göra sina användare delaktiga i en förändringsprocess med utgångspunkt i det vi tidigare kommit fram till om vikten av en nära kontakt mellan bibliotekspersonal och användare. Det som i detta avsnitt kommer fram om olika metoder för att göra användarna delaktiga har vi med oss när vi analyserar de metoder som har använts vid våra fallbibliotek. Den reflektion som Lena Lundgren gör angående resultatet från det barnbiblioteksprojekt i Stockholm som vi hänvisar till framstår som särskilt central för oss i diskussionen om inflytande och delaktighet (Lundgren 2000, s.114). Till uppsatsens analys tar vi med oss frågan om möjligheter och begränsningar när det gäller att anpassa biblioteket efter barn och ungas behov.

I kapitlets sista del återfinns även det begreppspar som är en central teoretisk utgångspunkt i vår analys. Med hjälp av begreppen barnperspektiv och barns perspektiv, som vi ser som två delar i ett begreppspar, diskuterar vi i analysen hur ett användarperspektiv är synligt i arbetet med förändring av barnbibliotekens fysiska rum. Vi klargjorde i detta kapitel hur vi tolkar begreppen och med utgångspunkt i den tolkningen analyserar vi hur vårt empiriska material relaterar till det som innefattas av begreppen barnperspektiv och barns perspektiv. Det är framförallt Gunilla Halldéns artikel ”Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp” som vi har använt som ram för hur begreppet barnperspektiv kan användas i en vetenskaplig analys. Vi ser också relationen inom begreppsparet, så som vi har definierat den, som ett verktyg i analysen.

Metod

Vi har valt att använda oss av kvalitativ forskningsmetod eftersom vi på så sätt har kunnat få en bra inblick i bibliotekariernas värld och kontext. Vi ville ta del av deras upplevelser och erfarenheter och vi tror att empiriska intervjuer har bidragit positivt till vårt arbete och givit oss en bättre förståelse för de aktiviteter vi undersöker, de personer som varit inblandade samt hur de resonerar kring de fenomen som utgör ämnet för vår uppsats. Vidare tror vi att fallstudier på ett fruktbart sätt kan belysa våra problemställningar då fallstudier används för att systematiskt studera en företeelse och är en metod som kan hantera olika typer av empiriskt material (Merriam 1994, s. 21-23).

Vi har i tolkningsprocessen intagit ett hermeneutiskt förhållningssätt. Detta innebär att vi själva och vår förförståelse är avgörande för undersökningens resultat. Nils Gilje och Harald Grimen menar att förförståelse är ett nödvändigt villkor för förståelse och utan den kan vi inte tolka en text eller ett meningsfullt fenomen (Gilje & Grimen 2007, s. 179). Vår förförståelse består av flera delar som, var för sig, dessutom är reviderbara och kan komma att förändras genom de nya erfarenheter vi får under arbetet med vår uppsats. Det är därför viktigt att hela tiden vara medveten om egna värderingar och fördomar i mötet med nya erfarenheter. Man måste också vara öppen för och medveten om andras förförståelse, som kan skilja sig från ens egen (Gilje & Grimen 2007, s. 184). När Gilje och Grimen diskuterar förståelse inom hermeneutiken påpekar de också att vi inte kan förstå det vi beskriver utan att ta hänsyn till kontexten (Gilje & Grimen 2007, s. 185). Också vår egen kontext, det sammanhang vi befinner oss i när vi skriver vår uppsats, påverkar hur vi tolkar det vi ser.

Nedan följer en närmare redogörelse för hur vi har använt fallstudien som metod och hur vi har gått tillväga vid val av fall och materialinsamling.

Kvalitativa fallstudier

Vi vill i vår uppsats ge en bild av hur barnbibliotekens arbete med att skapa ett användaranpassat biblioteksrum kan se ut idag samt försöka förstå varför det ser ut och fungerar på ett visst sätt. Vi kan naturligtvis inte ge en heltäckande bild utan kommer att fördjupa oss i exempel från tre svenska folkbibliotek. I en fallstudie ligger fokus på process och kontext och analysen av det insamlade materialet syftar till att upptäcka snarare än att bevisa något. Fallstudien är situationsspecifik och målet för oss är alltså att utöka vår förståelse för de situationer som vi undersöker (Merriam 1994, s. 9-10).

Val av fall

Med ett intresse för hur bibliotekens fysiska rum används och formas om i dagens digitala och medierika samhälle sökte vi efter projekt på mindre folkbibliotek i vår geografiska närhet. Vi hittade på så sätt projektet Rummet som medium som för närvarande pågår på Huskvarna bibliotek. Projektet påbörjades i juni 2007 och har som huvudsyfte att göra biblioteket mer tillgängligt för barn och ungdomar. Efter att ha undersökt detta projekt lite närmare genom att läsa i en projektblogg och samtala med projektledaren och bibliotekschefen blev vi intresserade av de metoder som man i projektet använt sig av för att förändra barnavdelningen på biblioteket. Bland annat har en modell för hur man kan se rummet i relation till andra aspekter av biblioteket fungerat som ett verktyg och en viktig utgångspunkt. Genom bland annat referensgrupper, enkäter och observationer har man försökt att skapa en bild av vad det är barnen vill ha och behöver. Detta tyckte vi var en intressant aspekt i anknytning till det fysiska rummets utformning. Ur detta uppkom frågor kring de metoder som folkbibliotek och barnbibliotek använder sig av för att få kunskap om sina användares behov.

Med Rummet som medium som utgångspunkt och inspiration bestämde vi oss för att välja ytterligare två folkbibliotek i Jönköpings län som nyligen genomfört eller för närvarande genomför en förändring av det fysiska rummet på sin avdelning för barn och ungdomar. Vi tänkte oss antingen projekt för och med barn där det fysiska rummet var en del eller ombyggnader/renoveringar av bibliotek där barnavdelningen ingick. Vi kontaktade tre bibliotek varav det ena svarade att de inte hade tid eller möjlighet att medverka i vår studie. De övriga två var intresserade och vi bestämde oss för att gå vidare med dem. Utöver Huskvarna bibliotek har vi därför gjort fallstudier av folkbiblioteken i Nässjö och Gislaved där man genomför eller har genomfört större ombyggnader och renoveringsarbeten. Alla tre biblioteken ligger i Jönköpings län. Nässjö och Gislaved är kommunbibliotek/stadsbibliotek och Huskvarna är det största kommunbiblioteket i Jönköpings kommun. Länsbibliotek Jönköping var dessutom ett av tre region-/länsbibliotek som ingick projektet 2020 Mars Express, som vi nämnde i inledningen, och personal från både Nässjö och Gislaved deltog i det projektet. Dessutom var den bibliotekskonsulent från Länsbibliotek Jönköping som var med och drev projektet också delaktig i projektgruppen för projektet i Huskvarna. Därför har vi valt att utöver de tre fallstudierna också studera material kring 2020 Mars Express. Eftersom vår studie behandlar utvecklingsarbete anser vi att det arbete som Länsbibliotek Jönköping bedriver utgör en viktig del av de undersökta folkbibliotekens kontext, då de alla ligger i Jönköpings län.

Förutsättningarna för dessa tre bibliotek är givetvis unika. De skiljer sig både ifrån andra folkbibliotek och ifrån varandra. Vi anser att dessa olikheter gör fallbiblioteken intressanta. Naturligtvis finns det också betydande likheter mellan de tre biblioteken som vi har undersökt, men vår undersökning tar utgångspunkt i tanken att sådana saker som behovsanpassning och användarperspektiv inte nödvändigtvis måste ta sig samma uttryck överallt.

Materialinsamling

Det material som ligger till grund för vår uppsats består av det empiriska material som vi samlat in i våra tre fallstudier. En del av detta material är olika typer av dokument och texter som beskriver olika aspekter av de förändringsarbeten som vi studerat vid de tre utvalda biblioteken. Dessa texter är dels sådana som funnits tillgängliga på Internet och dels sådana som vi tillhandahållit genom våra kontaktpersoner på de tre biblioteken. Andra delar är våra anteckningar från besök på de tre biblioteken samt vår korrespondens via e-post med våra kontaktpersoner. Vi har haft sammanlagt nio informanter varav två från Huskvarna, två från Gislaved, fyra från Nässjö och en som varit inblandad i både 2020 Mars Express och projektet i Huskvarna. Angående Huskvarna finns anteckningar från två informella samtal med de två informanterna. Slutligen har vi genomfört fem intervjuer med sammanlagt sju av våra informanter en barnbibliotekarie från varje bibliotek, en biblioteksassistent, två bibliotekschefer samt en biblioteks konsulent.

Intervjuer

Vår ansats i de intervjuer som vi har genomfört har varit att göra så kallade halvstrukturerade livsvärldsintervjuer vilket innebär att man ”söker förstå teman i den levda vardagsvärlden ur undersökningspersonens eget perspektiv” (Kvale & Brinkmann 2009, s. 43). Denna typ av intervju kan förklaras som ett strukturerat samtal, den är inte riktigt som ett öppet vardagssamtal men frågorna ställs inte heller som ur ett frågeformulär. För att intervjun ska bli användbar som forskningsmetod är det viktigt att den har en struktur och ett syfte och därför har vi använt oss av en så kallad intervjuguide med de viktigaste frågorna och de teman som vi vill ha utredda (Kvale & Brinkmann 2009, s. 43). Vi har utgått ifrån samma intervjuguide vid samtliga intervjuer (se bilaga 1). Utformningen av denna har skett med en tanke på våra informanternas olikhet och att vi nödvändigtvis inte vill ha exakt samma typ av information av alla. Vad det är vi vill veta är inte heller helt fastställt på förhand. Vi har ändå valt en halvstrukturerad form, vilket beror på att det finns viss information som vi vill ha från alla informanter (Merriam 1994, s. 88). Vi har sett på intervjusituationen som ett samtal om det ämne som behandlas i vår uppsats. Ett samtal där vi som forskare utbyter information med personer med mer praktisk erfarenhet av det vi undersöker. Det är forskarens syfte som avgör vilken intervjuform som är mest lämplig (Kvale & Brinkmann 2009, s. 159).

Intervjuerna gick till så att vi träffade våra informanter på de bibliotek där de jobbar. Vi närvarade båda två vid alla intervjuerna och byttes av med att ställa frågor. Alla våra informanter samtyckte till att vi spelade in intervjun. Vi valde att spela in eftersom inspelning kan underlätta vid transkribering om något skulle verka oklart i våra anteckningar men också för att en inspelning bättre kan återge de tonlägen, känslor och den sinnesstämning som just då infann sig hos informanten som man kanske inte hinner skriva ner men som kan vara avgörande för hur en del svar bör tolkas (Kvale & Brinkmann 2009, s. 194-195). Vi förde anteckningar men försökte också att lyssna aktivt, vilket vi kände att vi kunde göra med tanke på att vi spelade in. Intervjun som vi genomförde i Nässjö var en gruppintervju med tre informanter. Vi försökte att inte styra för mycket i någon intervju, men i de med bara en informant använde vi intervjuguiden mer aktivt medan gruppintervjun blev mer öppen och ostrukturerad. Alla informanter utom de tre i Nässjö hade fått ett brev med

information från oss innan intervjun (se bilaga 2).² Genom den informationen gavs de också möjlighet att förbereda sig på vad vi ville prata om.

Vi har transkriberat alla inspelningar. Vi har försökt att återge det som sägs och hur det sägs så exakt som möjligt. När vi sedan har citerat informanterna i uppsatsen så har vi korrigerat språket en aning för att göra det mer läsbart. I vår resultatredovisning kommer vi att namnge de bibliotek som vi har undersökt. Vi anger inte våra informanternas namn men i redovisningen kan yrkesroller i vissa fall framgå, till exempel om det är en bibliotekschef eller en barnbibliotekarie som har uttalat sig. I övrigt benämns de bara som våra informanter, knutna till de bibliotek där de arbetar. Ett utkast av redovisningen har skickats till informanterna en tid innan e-publicering av den färdiga uppsatsen. Vi valde att göra så för att försäkra oss om att informanterna kände sig bekväma med hur vi hanterat intervjuaterialet.

Skriftligt material/dokument

Vi har också haft som mål att samla in så mycket skriftligt material som möjligt kring våra tre fall. Merriam skriver att den information som kan utvinnas ur dokument av olika slag kan användas på samma sätt som information från intervjuer och observationer (Merriam 1994, s. 121). Vi har använt information från både intervjuer och dokument för att beskriva upplevelser, erfarenheter och åsikter i relation till ett givet tema. Dessutom har vi använt dokumenten för att beskriva ett faktiskt skeende, vad det är som har gjorts och vilka argument som funnits för detta. I dokumenten återfinns flera aspekter av den kontext utifrån vilken informanterna i intervjuerna har svarat på våra frågor. Merriam skriver vidare att en av de största fördelarna med att använda dokument är deras stabilitet. De förändras eller påverkas inte av forskarens blotta närvaro, såsom kan vara fallet med intervjuer och observationer. Dokumenten som undersöks är icke-reaktiva och är oftast producerade i andra syften och med andra motiv än forskningsändamål (Merriam 1994, s. 117, 121)

Vår dokumentinsamling har gett skiftande resultat i de olika fallen. Kring projektet Rummet som medium har vi fått tillgång till en rik dokumentation. Dels i form av de projektbeskrivningar som varje år sen projektets start har bifogats i de ansökningar om finansiering som gjorts till Statens kulturråd. Dels i form av de anteckningar om projektets olika delmoment som projektledaren genomgående har fört under processen. Ytterligare en källa är den webbplats som skapats i samband med projektet och som bland annat innehåller två bloggar. Angående ombyggnaden av Gislaveds bibliotek har vi fått dokument rörande arbetet med fokusgrupper, dels en lista med en indelning av bibliotekets användare och dels två sammanställningar av några användargrupperns svar på fokusfrågan. Också bibliotekets hemsida har varit användbar i materialinsamlingen. Kring ombyggnaden i Nässjö har vi fått skriftlig information som rör arbetet med organisering av beståndet samt dokument med enkätfrågor och sammanställning av svar. Vi har också kunnat följa arbetet med ombyggnaden på bibliotekets hemsida och blogg. Angående projektet 2020 Mars

² Det var naturligtvis tänkt att informanterna skulle få brevet med information så fort de hade tackat ja till intervju och en tid hade bestämts. Dock så fungerade inte kommunikationen via e-post som vi hade tänkt. Vi fick slutligen kontakt med en person i Nässjö över telefon, när vi befann oss i Huskvarna. Hon meddelade att de var intresserade att ställa upp på intervjuer och att de kunde träffa oss samma dag. Med så kort varsel hann vi inte ge dem vår förberedande information förrän vi befann oss på plats i Nässjö.

Express så har vi utgått ifrån det material som funnits tillgängligt på Internet. Vi har läst alla tre bibliotekens biblioteksplaner.

Observationer

Vi har besökt samtliga bibliotek som ingår i vår undersökning och observerat hur deras nuvarande barnavdelningar ser ut. På Gislaveds biblioteks hemsida finns bilder som visar det nya biblioteket. På länsbibliotek Jönköpings hemsida finns ett par bilder som visar hur barnavdelningen i Huskvarna såg ut tidigare och vår kontaktperson i Huskvarna har visat ytterligare några bilder. I bloggen om projektet läggs bilder på nya detaljer i inredningen ut löpande. Också på Nässjö biblioteks hemsida och blogg finns bilder som visar bland annat bibliotekets interiör före ombyggnaden och hur arbetet fortskrider med byggnadens exteriör.

Empiriredovisning

I följande kapitel kommer vi att presentera en sammanställning av det material som vår undersökning har resulterat i. De tre fallbiblioteken beskrivs var för sig och vi blandar i beskrivningarna information som kommit ur alla våra metoder för datainsamling, det vill säga från olika typer av dokument, webbsidor, intervjuer, mailkorrespondens samt anteckningar från besök och samtal på de tre biblioteken.

De tre bibliotek som vi diskuterar i denna uppsats ligger alla i Jönköpings län. Som stöd och resurs i utvecklingen för folkbiblioteken i Jönköpings län finns Länsbibliotek Jönköping. Detta ser vi som en aspekt som påverkar biblioteksverksamheterna och vi har därför valt att titta närmare på ett utvecklingsprojekt som ligger nära våra fallstudier både idémässigt och geografiskt. Det innebär inte att vi slår fast att de aktiviteter vi undersökt inom de tre folkbiblioteken har påverkats av denna företeelse, utan att vi ser den som en möjlig ram. Empiriredovisningen inleds därför med ett avsnitt som redogör för metodprojektet *2020 Mars Express* som under åren 2004 till 2007 bedrevs vid Länsbibliotek Jönköping (2020 Mars Express [årtal saknas]a). De bibliotek vi har undersökt har alla någon koppling till detta projekt. Den person vid Länsbibliotek Jönköping som var med i projektledningen för 2020 Mars Express har också varit med i projektgruppen för Rummet som medium på Huskvarna bibliotek. Sex personer från Gislaveds bibliotek och tre personer ifrån Nässjö bibliotek var med i projektgruppen i det som kallas ”Andra steget” av 2020 Mars Express (2020 Mars Express [årtal saknas]b).

2020 Mars Express

Projektet *2020 Mars Express : Barns och ungdomars bibliotek - en framtidsspaning* pågick åren 2004 till 2007 och var ett samarbetsprojekt mellan de tre region-/länsbiblioteken i Jönköpings län, Skåne län och Västra Götalands län (2020 Mars Express [årtal saknas]a). Projektet drevs med medel från Statens kulturråd. Tre bibliotekskonsulenter, en från varje län, bildade tillsammans ledningen i projektgruppen (Intervju 5 2010). I projektet arbetade man med ”att hitta metoder för barns och ungdomars delaktighet när det gäller utformningen av deras biblioteksmiljö” (Claesson, Håkansson & Kollberg [årtal saknas], s. 1). De barn som man arbetade med i projektet var i åldrarna fyra till 20 år (Intervju 5 2010). Man hade flera olika samarbetspartners och hämtade inspiration från olika yrkesområden som till exempel scenografer, arkitekter, konstnärer och pedagoger. Samarbeten med universitet och högskolor har varit viktiga, bland annat med institutioner för interaktionsdesign. Man har inom projektet sett omvärldsbevakning,

framtidforskning och kunskap om teknikutveckling som nödvändiga komponenter i ett nytänkande (Claesson, Håkansson & Kollberg [årtal saknas], s. 1-2).

Flera folkbibliotek i de tre länen var med representanter från barnbibliotek, ledning, och andra delar av verksamheten involverade i projektet (2020 Mars Express [årtal saknas]b). Ewa Kollberg, konsulent för regionbiblioteket i Västra Götaland och deltagare i projektledningsgruppen för 2020 Mars Express, skriver i en artikel om projektet att ”Vi vill se vidgade perspektiv, nya inspiratörer och samarbetspartner för biblioteken lokalt och regionalt. Vi arbetar också för ett livaktigt hållbart nätverk mellan projektdeltagarna regionalt samt över länsgränserna.” (Kollberg 2006, s. 12). Kollberg skriver också att ett av målen i projektet var att man på de deltagande biblioteken skulle kunna se ”ett tydligt brukarinflytande som lever kvar.” (Kollberg 2006, s. 12).

Idén till projektet uppstod när de tre bibliotekskonsulenter, en från varje län, som sedan skulle bilda projektledningsgruppen var på studieresa i Holland. Där arbetade man med ett framtidsprojekt som delvis rörde barnbibliotek. I det projektet arbetade man mycket med barn i olika typer av workshops, vilket var ett arbetssätt som inspirerade de svenska bibliotekskonsulenterna, som därför sökte pengar till ett eget projekt (Intervju 5 2010).

I 2020 Mars Express arbetade man på flera olika sätt för att få med barn i olika processer. Vår informant, som är en av bibliotekskonsulenterna som deltog i projektet, säger att de ville ”testa så många metoder som möjligt för att vaska fram metoder som visade att det här funkade rätt bra” och för att kunna göra detta samarbetade man med olika typer av pedagoger (Intervju 5 2010). Eftersom flera kommuner var involverade i projektet och flera av de deltagande biblioteken planerade någon typ av förändring av sin barnavdelning så fick man möjlighet att praktiskt testa flera olika tillvägagångssätt. (Intervju 5 2010)

De deltagande biblioteken fick själva välja metoder som de tyckte passade för just det de ville göra. Flera bibliotek hade någon typ av referensgrupp eller arbetade med barn och unga i olika workshops. Bibliotekskonsulenterna tycker att det i projektet har framkommit att dessa sätt att arbeta oftast fungerar bra. Hon menar att det som är bra med en referensgrupp är att personalen och barnen träffas flera gånger och deltagarna i referensgruppen kan få känna att det de gör har betydelse. I en workshop får barnen möjlighet att ge utlopp för sin kreativitet och berätta vad de vill ha på olika sätt och med olika uttrycksmedel (Intervju 5 2010). Bibliotekskonsulenterna menar att det handlar om att ge barnen möjlighet att uttrycka sig på fler sätt än med bara ord. Hon säger att ”det som fungerade mindre bra kan jag säga, det var ju rena intervjuer och så. Vi testade det också men det skippade vi liksom för det är svårt att ställa rätt frågor” (Intervju 5 2010).

Bibliotekskonsulenterna tror att de som har varit inblandade i projektet har lärt sig mycket och hon tror ”[...] att man har tagit till sig ett annat perspektiv än sitt eget och det är inte så lätt att ha ett brukarperspektiv. Det är inte så lätt att ställa sig i en annan roll än den man är som yrkesmänniska”. Hon menar vidare att 2020 Mars Express har förmedlat en sorts grundidé till de inblandade biblioteken att man ska försöka

involvera barnen i de förändringar som görs i verksamheten, stort som smått, istället för att göra det som man tror att barnen kan uppskatta. (Intervju 5 2010)

Det är så lätt [...] när man ska göra någonting att man tänker att det här tycker ungdomar om eller ungdomar brukar tycka om [det] eller barn gillar färg eller så. [...] Och vi hittade ju faktiskt saker som var rätt så gemensamt med alla de här barnen, de gillar runda former, de gillar färg, de gillar att vara tillsammans men de gillar också att vara för sig själva. Så det fanns ju om man säger schabloner som stämde men vi hittade också mycket andra spännande saker [...]. (Intervju 5 2010)

Det är enligt henne inget nytt att man har försökt ta med brukarnas åsikter vid verksamhetsutveckling men hon tror att man kanske inte har arbetat så metodiskt med brukarpåverkan tidigare som man har gjort i 2020 Mars Express (Intervju 5 2010). Hon tror också att barnbibliotekarier ofta är kreativa och arbetar mycket för att göra det så bra som möjligt för barnen men det kanske inte är lika många som vet hur man ska arbeta tillsammans med dem: ”Vi har inte riktigt den utbildningen” (Intervju 5 2010).

Bibliotekskonsulenten berättar att barnen kunde ha stora och svulstiga önskemål som är omöjliga att realisera men att man då kan ta ner de stora tankarna till en mer realistisk nivå. En önskan om en fotbollsplan i biblioteket blev till exempel på ett bibliotek en hörna med konstgräs med påmålade linjer och en fotboll uppklistrad på väggen. Hon tror att det är viktigt att de inblandade ser att det som de har önskat blir till verklighet: ”De lägger ju ner energi på det här och för att vi ska vara trovärdiga så måste det ju också, måste de se att vi använder det” (Intervju 5 2010).

Enligt bibliotekskonsulenten behöver det inte finnas några större begränsningar för hur mycket man kan involvera barnen i ett utvecklingsprojekt. Hon tror tvärtom att om man låter barnen vara delaktiga under hela processen, från planering till förverkligande, inger man dem en större känsla av att vara betydelsefulla och ”får barnen vara med så får de ju också en annan inställning till bibliotek” (Intervju 5 2010). Hon tror också att det är viktigt att arbetet med brukarpåverkan inte slutar när ett projekt tar slut eller när en avdelning har gjorts om, utan att man fortsätter arbetet med regelbundna träffar kring det som händer på biblioteket. Hon anser att det är mycket upp till personalen på biblioteket och deras inställning när det kommer till brukarpåverkan. Enligt henne är det viktigt att man låter projektet ta sin tid och att man ser att det är en process där man inte nödvändigtvis måste se ett resultat med en gång.

Och det kan vara svårt också för alltså om man säger dom som jobbar med det dom är inne i tänket och vet varför dom tänker som dom gör och varför vi provar det ena eller det andra men det är viktigt att få övriga personalen att förstå också, dom som står näst närmast så att säga som inte kan vara lika involverade hela tiden att förstå varför det inte händer någonting utan det är för att vi tänker först, vi provar och vi frågar och vi testar och vi observerar. (Intervju 5 2010)

Hon berättar vidare att i projektet hade man inte satt upp några riktiga mål eller delmål utan deltagarna såg det mer som en process som fick ta sin tid. Hon upplevde det som väldigt positivt att det gavs utrymme för funderingar kring hur de skulle arbeta med barns inflytande men av många utomstående kunde det upplevas som flummigt, ”[...] som så mycket är det personberoende, det är just därför som jag vill

ha in det i målen [...]: att det ska vara, det ska kunna fortlöpa även om en person slutar eller flyttar.” (Intervju 5 2010)

Nytt bibliotek i Gislaved

Gislaved kommun tillhör den så kallade GGVV- regionen (Gislaved, Gnosjö, Vaggeryd och Värnamo). Kommunen består av åtta tätorter och i december 2009 räknades invånarantalet till drygt 29 000. De största tätorterna är Gislaved och Anderstorp (Gislaveds kommun 2009a). I tätorten ligger många tillverkningsindustrier, bland annat är staden till stor del känd för sin gummiindustri (Gislaveds kommun 2009b). Statistik från 2008 visar att antalet invånare med eftergymnasial utbildning i kommunen var relativt lågt jämfört med länet och hela riket. Arbetslösheten i kommunen var 2009 något högre än genomsnittet i riket (SCB 2009). Enligt statistik från 2007 finns det flest arbetstillfällen och förvärvsarbeten inom näringsgrenen tillverkning och utvinning, därefter inom handel och kommunikation (SCB 2009). År 2007 var andelen utrikes födda i kommunen något högre än andelen utrikes födda i hela riket (Regionförbundet Jönköpings län 2008:1).

Biblioteket

I Gislaveds kommun finns det ett huvudbibliotek, sex filialbibliotek och en bokbuss. Av de sju biblioteken i kommunen är fem integrerade skol- och folkbibliotek. Alla biblioteken har en gemensam webbplats, ett så kallat 24-timmars bibliotek (Gislaveds bibliotek 2010, 2.4). Huvudbiblioteket ligger i Gislaved, det är ett integrerat folk- och skolbibliotek och ligger i samma byggnad som Gislaveds gymnasieskola. Skolan och biblioteket ligger i det så kallade Gisleområdet i yttre delen av stadens centrum. I området finns villor, bostadsrätter och hyresrätter och här är en stor mångfald på befolkningen när det gäller ålder (Gislaveds kommun [årtal saknas]). I området kring biblioteket finns bland annat musikskola, grundskola, förskola, sporthall med simhall, ishall och tennishall och den så kallade Gisleparken.

2008 blev Gislaveds bibliotek utsett till årets bibliotek av fackförbundet DIK. En del av motiveringen lyder "Gislaveds bibliotek är biblioteket med honnörordet 'inget är omöjligt' och detta genomsyrar verksamheten. I allt från den fysiska utformningen av biblioteket utifrån brukarnas behov till väl förankrade verksamhetsidéer, utvecklingsidéer och programutbud. Biblioteket vill och lyckas även skapa en verksamhet som är modern och behovsanpassad. Här erbjuds besökarna möjligheter att skapa, lära och mötas" (DIK-förbundet 2008).

Organisation och verksamhet

Förutom bibliotekslagen regleras bibliotekens verksamhet och inriktning i ett kulturpolitiskt program för Gislaveds kommun som kommunfullmäktige antog i juni år 2002 (Gislaveds bibliotek 2010, 2.5). Kulturnämnden i Gislaveds kommun har som uppgift att bland annat bedriva biblioteksverksamheten utifrån kommunens politiska handlingsprogram (Gislaveds kommun 2009). Biblioteken i kommunen ska ta hänsyn till de rekommendationer som finns formulerade i UNESCO's folkbiblioteksmanifest från 1994 liksom det skolbiblioteksmanifest som Svenska Unescorådet antog 1999 (Gislaveds bibliotek 2010, 2.5).

I Gislaveds biblioteksplan presenteras visioner, strävansmål och verksamhetsidéer som till stor del handlar om att biblioteken i kommunen ska stå för kvalitet, professionalitet, kreativitet och nytänkande. Deras övergripande mål är att ”utgöra en resurs för demokratisk utveckling, livslångt lärande och ökad tillväxt” (Gislaveds bibliotek 2010, 3.3-3.4). Verksamheten bedrivs efter mottot ”biblioteken i Gislaveds kommun arbetar för att skapa mening och livskvalitet!” (Gislaveds bibliotek 2010, 3.2-3.6). I biblioteksplanen har biblioteksverksamheten, utifrån ett användarperspektiv, delats in i tre huvudområden. Uppdelningen har gjorts för att lättare hantera och balansera verksamheten som i biblioteksplanen beskrivs som komplex. Huvudområdena är att läsa, lära och uppleva (Gislaveds bibliotek 2010, 5.2).

Att Gislaveds bibliotek är ett integrerat folk- och gymnasiebibliotek påverkar verksamheten. Biblioteket har legat i anslutning till skolan relativt länge och lokalen har därför blivit präglad av gymnasieeleverna och deras användning av den. I och med den ombyggnad som verksamheten har genomgått och som stod klar år 2007, har biblioteket fått en större yta som har en mer naturlig uppdelning än tidigare. Barnavdelningen har blivit större och verksamheten gentemot barn har utökats. Man har också sett över organisationen och utökat de barninriktade tjänsterna, både bibliotekarie- och assistenttjänster. (Intervju 3 2010)

Ombyggnaden

Planeringen kring ombyggnaden av Gislaved kommuns huvudbibliotek påbörjades redan på 1990-talet men på grund av sviktande ekonomi i kommunen, då bland annat däckfabriken Continental lades ner, lades planerna på is. De återupptogs sedan år 2005, i samband med att gymnasieskolan skulle byggas ut med en fordonslinje (Intervju 3 2010). Då utgick man från de gamla ritningarna. Men utformningen av biblioteket och vilka värden man skulle sätta fokus på vid ombyggnaden tillkom till stor del i samband med att biblioteket fick en ny chef. Hon tillträdde ungefär samtidigt som ombyggnaden planerades på nytt (Intervju 4 2010).

Visioner

I de nya planerna för ombyggnaden bestämdes det att biblioteket skulle ligga på två plan i stället för, som tidigare, bara på det övre planet av huset. Barnbibliotekarien berättar att en viktig målsättning med ombyggnaden var att bättre anpassa biblioteket efter gymnasieelevernas behov. ”Och, då blev det väl också så att det blev bestämt att barnavdelningen plus medier för funktionshindrade skulle ligga tillgängligt på första plan. Och däremot vuxenavdelning som då också används mycket utav gymnasiet, skulle ha det övre planet” (Intervju 3 2010). På den övre våningen i det nya biblioteket kan man smidigt ta sig till skolan och tillbaka.

Barnbibliotekarien berättar vidare att ombyggnaden också var viktig för barnavdelningen, som i det gamla biblioteket disponerade en hörna och upplevdes som ganska inklämd. Hon säger att ”den var inte så liten hörnan men den var väldigt, ja upptagen utav gymnasieelever kan man säga” (Intervju 3 2010). Det fanns dessutom ont om utrymme för aktiviteter som bokprat, filmvisning och teater. Ett viktigt mål med den nya barnavdelningen blev därför att skapa ett eget utrymme, där

all bibliotekets barnverksamhet skulle kunna bedrivas och ytterligare utvecklas. Man ville inte behöva vara beroende av att kunna låna lokaler av till exempel gymnasieskolan. (Intervju 3 2010)

Chefen för Gislaveds bibliotek önskade att det nya biblioteket skulle vara miljövänligt och behovsanpassat. Hon ville ha ett mysigt bibliotek för användarna men också ett bibliotek med funktioner som skulle passa personalen och deras arbetssätt bra (Intervju 4 2010). Av en slump bläddrade hon i boken *Design med Omtanke : en bok om design för hållbar utveckling*, som köpts in av biblioteket, och tyckte att de metoder och det arbetssätt som beskrevs i boken var passande för den stundande ombyggnaden. Design Med Omtanke (DMO) beskriver sig själva som ”en offentlig aktör utan vinstintressen som arbetar för en hållbar framtid” (DMO [årtal saknas]a). På det viset kom det sig att biblioteket anlidade DMO:s tjänster och inredningsarkitekten Torsten Hild anlidades från DMO:s kompetensbank (DMO [årtal saknas]b).

Bibliotekschefen berättar att hon sätter personalens välbefinnande mycket högt och menar att de är brukare vars behov måste tas i beaktande. För henne var det viktigt att hela personalstyrkan kände sig delaktig vid ombyggnaden och att ingen skulle känna sig förbisedd eller missnöjd när biblioteket stod klart. Hon menar att om alla har en känsla av att det är deras bibliotek där allas röster tas tillvara, skapas en god och hållbar arbetssituation. Det anses viktigt att det inte bara är en röst som hörs mest både när det gäller brukarbehoven från biblioteksbesökare så väl som från personalstyrkan. Alla ska enligt henne, ha en chans att uttrycka sina åsikter. (Intervju 4 2010)

Det nya biblioteket

Det nya biblioteket är rymligt, ljust och färgglatt. Barnavdelningen har fått stor plats och ryms på hela bibliotekets nedre våning. Avdelning för äldre ungdomar och vuxna ligger på den övre våningen. Avdelningarna förbinds på ett naturligt sätt med en bred trappa med fri syn upp mot andra våningen. Från andra våningen går det en liten trappa upp till ett tyst läsloft där man bland annat kan sitta ostört och studera, därtill finns det tre grupperum och ett tyst lärum. För att få in ljus finns det många stora fönster och på nedervåningen har fönstren förlängts neråt mot golvet. Taket har öppnats upp och försetts med en glastillbyggnad. (Observation 4 2010)

Hela biblioteket har försetts med tydliga skyltar och på bokhyllornas kortsidor finns gott om plats att skylta med böcker. De skyltar som är tänkta att hjälpa besökarna vid navigering i biblioteket är formade som stora pratbubblor och hänger ner från taket. Biblioteket har två informationsdiskar, en på varje våning. Den nedre informationsdisken ligger en bit in i bibliotekets entré och den övre är placerad rakt ovanför. En öppning i taket möjliggör kommunikation mellan personalen i de båda diskarna. Informationsdiskarna är utformade så att personal och låntagare kan stå bredvid varandra istället för mitt emot varandra (Observation 4 2010).

Det nya biblioteket i Gislaved omskrivs i ett nummer av tidskriften *Form* från 2008. Där skrivs bland annat att biblioteket ”[...] är mer som en lättsam butik än en tung institution [...]” (Nolgren 2008, s. 18). Artikeln bygger på ett samtal med arkitekten Torsten Hild i vilket det framkommer att man eftersträvat en känsla av värme och

folklighet snarare än att biblioteket ska vara auktoritärt. Informationsdisken nämns som ett annorlunda inslag. Den har fått bli en stor arbetsdisk där personal och besökare kan samlas och som "[...] inte är en barriär eller gräns, utan [en] yta för samarbete och möte." (Nolgren 2008, s. 18). Vidare nämns också de skyltar som ser ut som pratbubblor. Att man valt denna form kan tolkas som att man vill gå ifrån den traditionella bilden av biblioteket som en tyst plats. Arkitekten menar att idén om ett tyst bibliotek inte är förenlig med de många funktioner som dagens folkbibliotek har. Inredningen i Gislaveds bibliotek uppmuntrar till ljud och samtal men lokalen är indelad på ett sätt som möjliggör olika grad av ljudnivå (Nolgren 2008, s. 18).

På barnavdelningen är bokhyllorna låga och orangefärgade. Här finns en griffeltavla, en stor golvyta med flera saccosäckar, runda små bord där man kan läsa och rita samt lustiga speglar och en klädhängare med utklädningskläder. Det finns också en stor sittplats i form av en stekpanna med kuddar som liknar stekta ägg (Observation 4 2010). Stekpannan representerar de gjutjärnstekpannor som kommunens Skeppshult är känt för sin produktion av. Golvet i barnavdelningen är mjukt och tillverkat av malt gummi.

Barnbibliotekarien menar att något av det allra viktigaste som kommit ur barnbibliotekets fysiska förändring är möjligheterna som skapats för fler aktiviteter. Hon anser att det är viktigt att erbjuda flera olika aktiviteter för barn och man har i det nya barnbiblioteket satsat mycket på skapande verksamhet (Intervju 3 2010). På barnavdelningen finns nu ett aktivitetsrum som ibland står öppet för olika evenemang som exempelvis pyssel eller teater. Barnbibliotekarien upplever också att det överlag är fler barn i biblioteket efter ombyggnaden och hon berättar om sina iakttagelser av de barn som besöker barnavdelningen,

Det är ju dels den som kommer för att, som är storläsare, de rör sig i hyllorna och har stor koll på vad som är nytt och vill komma åt det nya. Sen har du ju den som kommer hit och sitter vid datorerna. Sen har du de små barnen som kommer hit med föräldrar och tycker om alltså det här att röra sig i fantasin, att få sitta på dom mjuka kuddarna, att sitta i stekpannan, att få bläddra ibland bilderböckerna och dra med sig en hel hög och sätta sig och bläddra i dom. Så det är väldigt olika när det kommer barn. Och sen är det dom som kommer då för dom här pysselstunderna eller skapandestunderna. (Intervju 3 2010)

Metoder/Arbetsätt

Vid ombyggnaden av Gislaveds bibliotek har man strävat efter att skapa ett bibliotek som är anpassat efter både besökarnas och personalens behov. En utgångspunkt har varit den designfilosofi som representeras av Design med Omtanke och arbetsättet i planeringsfasen har präglats av en nära kommunikation mellan ledning, personal och arkitekt. Som metod för att komma åt användarnas åsikter har man använt sig av fokusgrupper. Ytterligare idéer och inspiration har kommit genom deltagande i projektet 2020 Mars Express och studieresor till USA och Danmark.

Design med Omtanke

Som vi nämnde tidigare blev bibliotekschefen i Gislaved inspirerad av en bok om konceptet Design med Omtanke och de principer för utformning av hållbar inredningsarkitektur som beskrivs där. DMO:s arbetsmetod går ut på att bistå uppdragsgivaren med verktyg för att skapa en hållbar design som stämmer överens

med verksamhetens uppdrag och användarbehov. Ett av de grundläggande verktygen för att prestera en sådan långsiktig lösning är en nära dialog mellan arkitekt och brukare. (DMO [årtal saknas]c)

En viktig del i DMO:s arbete är samarbetet och kommunikationen mellan arkitekt och användare av biblioteket, det vill säga personal och låntagare. Den inredningsarkitekt som anlätades av Gislaveds bibliotek arbetade inte direkt med låntagarna utan han intervjuade personalen och förhörde sig om deras kunskaper om användarna och om personalens eget arbete i biblioteket. Han var främst intresserad av hur användare och personal rör sig och vad de gör när de vistas i biblioteket (Intervju 4 2010). Barnbibliotekarien upplever att hon på det här sättet blev delaktig i hela förändringsprocessen och att det nya biblioteksrummet är anpassat efter personalens behov (Intervju 3 2010).

Fokusgrupper

Bibliotekschefen tyckte att arbete med fokusgrupper skulle kunna vara en bra metod för att skapa sig en uppfattning om brukarbehoven. Till att börja med diskuterade personalen på biblioteket vilka som är deras användare och delade sedan upp dem i olika kategorier (se bilaga 3). Ur dessa kategorier valdes sedan 13 fokusgrupper. Bibliotekschefen poängterar den problematik som finns med att kategorisera människor efter olika livsförhållanden som till exempel invandrare, småbarnsföräldrar, funktionshindrade och så vidare men det ansågs nödvändigt för att man skulle få åsikter från olika användartyper (Intervju 4 2010).

De 13 fokusgrupper som Gislaveds bibliotek samtalade med inför ombyggnaden var invandrare, småbarnsföräldrar, funktionshindrade, grundskoleelever, gymnasieelever, komvuxstuderande, högskolestuderande, dagbarnvårdare, förskolelärare, grundskolelärare, gymnasielärare, pensionärer och föreningsaktiva (Gislaveds bibliotek 2010, 4.2). Alla i personalen fick arbeta med var sin grupp och de valde att rekrytera sina gruppmedlemmar på olika sätt. För att nå även icke-biblioteksanvändare förhörde man sig i många fall utanför biblioteket, till exempel sattes det upp lappar på dagis för att nå småbarnsföräldrar. Resultatet blev mellan tolv och femton personer i var grupp. Man ville även ha en fokusgrupp med daglediga, till exempel sjukskrivna och arbetslösa, men svårigheter med att nå ut till dessa och svagt intresse gjorde att denna fokusgrupp uteblev (Intervju 4 2010).

Vid sammankomsten i fokusgrupperna ställdes frågan ”Vad skulle få dig att utnyttja ett bibliotek oftare?” som alla i gruppen fick fundera över en stund. Sen gick man laget runt tills frågan var uttömd. Bibliotekschefen berättar att meningen med frågeställningen var att gruppmedlemmarna skulle tänka på bibliotek i allmänhet men personalen uppfattade det som att många trots detta utgick ifrån Gislaveds bibliotek. Alla nämnda faktorer, det blev ungefär trettio i varje grupp, listades och därefter valde medlemmarna i gruppen enskilt ut de tio faktorer de ansåg viktigast. De tio faktorer som värderats av flest gruppmedlemmar blev sen viktade genom ett poängsystem från ett till tio. Utifrån det poängsystemet fick man fram de faktorer som varje grupp tyckte var viktigast att ett bibliotek ska förestå. (Intervju 4 2010)

En av våra informanter, som är barnbibliotekarie, hade ansvar för fokusgruppen med grundskoleelever. Hon berättar att de ville ha böckerna indelade i olika genrer som

till exempel ”hästar” och ”spöken”. På barnavdelningen finns nu några sådana genrer, men allt är inte indelat så. Grundskoleeleverna ville också ha fler faktaböcker, fler deckare och flera böcker på olika språk. Det önskades också fler datorer och datorspel. På den nya barnavdelningen finns fler datorer och både datorspel och tv-spel. Barnbibliotekarien kommenterar vidare fokusgruppens önskemål:

Större barnavdelning, det fick vi ju definitivt. Café, det ligger nu inte på barnavdelningen men det finns ju i huset. Fler soffor och växter och konstnärlig utsmyckning. Ja fler soffor har vi definitivt. Nu finns det plats för småbarnsföräldrar att komma hit och sitta. [...] Färgglatt bibliotek, och det blev det ju. (Intervju 3 2010-03-11)

Resultatet från fokusgruppen med småbarnsföräldrar visar att föräldrarna värderar olika typer av aktiviteter högt, såsom temautställningar, boktips, sagostunder samt teater och filmvisningar. Vad gäller lokalerna handlade önskemålen mycket om utrymmen för läsning (Gislaveds bibliotek 2006).

Bibliotekschefen blev nöjd med resultatet och säger att det är en metod hon skulle kunna använda sig av igen. Hon menar att det är lätt att man som brukare när man ställs inför frågan vad ett bibliotek bör erbjuda, önskar sig mycket som i många fall kanske för stunden verkar trevligt men som i slutändan inte kommer att uppskattas eller användas. Genom denna metod, anser hon att man får fram det som de olika användargrupperna trots allt tycker är de viktigaste och nödvändigaste faktorerna. Dessutom berättar hon att man får fram många överraskande åsikter och innovativa idéer som personalen i annat fall kanske inte hade tagit i beaktande. Hon berättar att det till exempel var oväntat vad gymnasieeleverna värderade högst, hon säger:

Då tänkte jag mig att nu kommer något häftigt här som vi gamla bibliotekarier inte kan tänka oss [...] men det var liksom precis tvärtom. Det dom satte främst eller bland det främsta, jag minns inte riktigt ordningen nu, det var till exempel tyst läsrum, det var jätte viktigt. Det skulle vara sinnesro, det är väl ett fint ord tyckte jag [...]. (Intervju 4 2010-03-11)

Detta bidrog till att man under ombyggnaden såg till att inrätta läsrum och grupprum som inte varit med i planeringen till en början. Man har också sett till att tillhandahålla utklädningskläder på barnavdelningen bland annat för att småbarnsföräldrarna tyckte att det var viktigt, något som personalen förmodligen inte hade funderat över annars. Bibliotekschefen säger att det är oerhört viktigt att fråga brukarna och att de egentligen borde göra det oftare bland annat på grund av den anledningen att man får reda på saker som kanske personalen själva inte tänkt på. (Intervju 4 2010)

Idéer och inspiration

Inför ombyggnaden åkte bibliotekschefen och barnbibliotekarien med projektgruppen i 2020 Mars Express på en studieresa till USA. Där gjorde de studiebesök på bibliotek och andra kulturinstitutioner. Bland annat kommer idén om att ha lustigahusetspeglar på barnavdelningen från ett av studiebesöken på ett science center i USA. Bibliotekschefen och en barnbibliotekarie följde också med på en studieresa som man från Skåne län gjorde till Danmark. Där fick de bland annat inspiration till hur de skulle skylta bilderbokstrågen. Barnbibliotekarien säger att sammantaget så har studieresorna och deltagandet i 2020 Mars Express resulterat i en hel del inspiration och idéer till den nya barnavdelningen. (Intervju 3 2010)

Vid ombyggnaden av barnavdelningen arbetade man inte medvetet metodiskt utifrån en särskild teoretisk utgångspunkt. Dock finns det kännedom om pedagogiska idéer och teorier hos personalen och under intervjuerna pratade vi om att det finns en relation mellan sådan kunskap och hur personal på biblioteket resonerar kring barns behov. Man tyckte att det var viktigt att tillfredsställa alla sinnen och utgick därför i viss mån från Howard Gardners teori om de sju, numera nio intelligenserna, som pedagogisk tankebakgrund. Det är också möjligt att tendenser från Regio Emilia-pedagogiken är närvarande i bibliotekspersonalens arbete för och med barn (Intervju 4 2010).

Barnbibliotekarien har själv en bakgrund som lärare och menar att det kan påverka hur hon arbetar som barnbibliotekarie. Hon menar att man tar fram de erfarenheter man har med sig när programverksamhet och sådant ska planeras. Tankarna om att erbjuda skapande verksamhet i barnbiblioteket härleder hon mer till fortbildning kring barns utveckling och forskning som man tagit del av på biblioteket än till samtal med barnen själva kring vad de vill ha. (Intervju 3 2010)

Personalgruppens gemensamma möten och de enskilda individernas intressen och erfarenheter kan också ses som en källa till inspiration. Hur saker utvecklas och förverkligas beror mycket på hur personalgruppen arbetar med idéerna tillsammans. Bibliotekschefen är övertygad om att positiv inställning och optimism inom personalgruppen leder till god atmosfär i biblioteket och gott bemötande av besökarna. Att den gemensamma inställningen i gruppen är målmedvetenhet och att se möjligheter istället för hinder kan verka inspirerande och drivande för den enskilde individen (Intervju 4 2010).

Användarna – kommunikation och delaktighet

Bibliotekschefen vid Gislavedbibliotek förklarar att det inte är möjligt att fullt ut styras efter användarnas önskemål eller att rätta sig efter var och ens behov. Dels beror detta på att bibliotekens uppdrag till viss del är styrt och att de ska följa mål som är satta av politiker. För henne vore det ideala att båda delarna, användarnas behov och främjandeuppdraget, fick ta lika stor plats vid verksamhetsutvecklingen. När man arbetar efter användarnas behov och önskemål, tycker hon att det också är viktigt att tänka på de användare vars röster inte hörs. Om biblioteket bara lyssnade på de låntagare som kommer till tals är det risk att exempelvis medieutbudet och programverksamheten blir enkelspåriga (Intervju 4 2010). Barnbibliotekarien är inne på samma linje, när hon pratar om användarmedverkan och chefens ansvar:

Det får bli en balansgång [...] jämfört med den som skriker högst. Det ska ju inte vara att en procent utav användarna styr hela verksamheten, man måste liksom balansera det hela. För det kan ju bli någon, en användare som är väldigt tongivande och man måste liksom kunna objektivt se på detta då [...] den som leder en biblioteksverksamhet måste kunna se så att man liksom inte bara går på ett fåtal användares önskemål. (Intervju 3 2010)

Bibliotekschefen nämner barn som exempel på låntagare som sällan kommer till tals. Hon menar att just barn är en målgrupp som får väldigt lite utrymme i hela samhället och som man överhuvudtaget lyssnar väldigt lite på. Hon menar också att det finns en del svårigheter att skapa en dialog som känns äkta i kommunikationen med barn. Hon tror inte på enkäter på grund av att det då blir riktade frågor med svarsalternativ som

personalen själva har föreslagit. I största mån tycker hon att man ska undvika frågor där barnen kan bli styrda och svara så som de tror att det förväntas av dem att de ska svara. Bibliotekschefen tycker inte att det är lätt att ge några raka svar när det gäller arbetet med barn och användarmedverkan men hon föreslår djupintervjuer och observationer som rimliga metoder. Det viktigaste, enligt henne, är att det finns en strävan från bibliotekets sida att ge barnen mer plats. Hon tror att biblioteket kan fungera som en plattform där barnen faktiskt får möjlighet att uttrycka sina åsikter och får gehör för dem och på så sätt bli en genväg till samhällsdeltagande. Om biblioteket ger barnen plats kan personalen genom iakttagelser ta till vara på de åsikter som barnen uttrycker genom att se hur de agerar på platsen. Det svåra är att få barnen att ta den platsen, ”sin rättmätiga plats” som bibliotekschefen för Gislaveds huvudbibliotek uttrycker det (Intervju 4 2010). För tillfället tycker hon att barnen har stora friheter i biblioteket, men det är möjligheter som har serverats av de vuxna och hennes uppfattning är att barnen gör det i biblioteket som trots allt förväntas av dem. Hon menar att det faktum att det finns en stor griffeltavla på biblioteket har lett till att barn ritar på den men hon betvivlar att barnen hade börjat rita på väggen om den inte hade funnits där;

[...] men det hade egentligen varit ganska fint för då kunde vi ju säga så här; Aha känner ni att ni har behov av att rita på en vägg då kanske vi ska skaffa en tavla här, skulle det vara en bra idé? [...] nu har vi utklädningskläder och då klär man ju ut sig, men hade vi inte haft dom så tror jag inget barn hade sagt till oss eller på något sätt låtit oss förstå att vi skulle faktiskt vilja klä ut oss här. (Intervju 4 2010)

Barnbibliotekarien berättar om hur de arbetar idag för att upprätthålla kommunikation med användarna;

Vi träffar ju användarna ute i lånedisken men inte så att vi har upprepat det här med fokusgrupper, det har vi inte gjort. [...] det finns ett biblioteksråd eller har startat lite gentemot gymnasieelever då men annars finns det liksom inget [...] ingen grupp, bestämd grupp, som träffas regelbundet eller så [...]. (Intervju 3 2010)

Hon anser att det är bra att försöka kommunicera med användarna ”öga mot öga” (Intervju 3 2010). Det finns också möjlighet för användarna att lämna tips och förslag via webben och hon upplever att det uttrycks en del åsikter från användarna. Dock tycker hon att det verkar som att de flesta som uttalar sig är nöjda med verksamheten som den är.

I intervjun pratar vi också om de som inte är aktiva biblioteksanvändare och hur man kan nå ut till dem.

Lite grann är det ju att ordna föreläsningar eller så som appellerar till den här gruppen då som man inte når sen kan man ju, att komma ut i media att få media att skriva om den verksamhet vi har, är ett utav sätten. Samarbetet med BVC till exempel och lite grann att prova nya verksamheter [...]. (Intervju 3 2010)

Marknadsföring ser hon som mycket viktigt i det här avseendet och särskilt när det gäller nya aktiviteter som är tänkta att locka fler än de vana biblioteksbesökarna.

Vid intervju med Gislaveds bibliotekschef poängteras flera gånger att man vill ha ett bibliotek som ”ägs” av användarna och där alla ska komma till tals (Intervju 4 2010). Vi uppfattar detta som en vision som innefattar den dagliga verksamheten och att det

handlar om en viss typ av atmosfär som biblioteket ska förmedla. Bibliotekschefen menar att det i framtiden också kan bli aktuellt att arbeta mer aktivt med en mindre grupp användare. Hon tänker sig närmast arbetet med att utveckla bibliotekets webbplats. Hon menar att det kan vara mycket svårt att göra en webbplats som tilltalar målgruppen unga. Genom att till exempel observera ungdomar, hur de använder sig av webben och hur de navigerar på den, skulle biblioteket kunna skapa en mer målgruppsanpassad sida. En annan tänkbar metod är det förfaringssätt som demonstrerades vid studiebesöket i USA. Där hade man workshops med barn som med enkla medel fick utveckla något som kunde lösa ett visst problem. På så sätt kanske det går att komma åt ungdomars tankar och funderingar kring hur webbsidan kan se ut (Intervju 4 2010). Bibliotekschefen nämner att det i framtiden också kan vara tänkbart att låta intresserade användare vara med och till exempel utforma något på webben eller hjälpa till att konstruera en tävling, hålla i bokprat eller liknande som riktar sig mot samma målgrupp som de själva. På så sätt kan användarnas kunskaper bli en resurs där personalens egna kanske brister (Intervju 4 2010).

Hon pratar vidare om att det finns flera olika institutioner i samhället som på olika sätt påverkar en människas liv och att en spännande framtidsvision är en ny typ av samverkan mellan dessa där det livslånga lärandet framträder och bildar en slags röd tråd i människors möten med institutionerna. Hon säger:

Jag såg till exempel när jag gick förbi en skola [...] på rutan så hade man satt en lapp där man skrivit window. Och sen så tror jag att jag såg någon lapp till så jag misstänkte att dom hade satt lappar och lärt sig engelska substantiv [...] Så tänkte jag det är ju väldigt fuffigt för nu kan jag ju också lära mig när jag går förbi, att fönster heter window, det är ju trevligt. Och så tänkte jag, varför fortsätter inte barnen när dom kommer till biblioteket? (Intervju 4 2010-03-11)

Bibliotekschefen tänker sig då att barnen kommer till biblioteket efter skolan och berättar att de har lärt sig nya engelska ord och att de sen får fortsätta i biblioteket och kanske sätta upp fler lappar där. Då kan de praktisera sina nya kunskaper och dessutom upplysa och lära andra något. Hon säger vidare att ”Det är lite det jag menar med att ja, det kunde gå lite mer hand i hand dom olika livet och att barnen kunde på något sätt inta biblioteket mer än vad dom gör” (Intervju 4 2010-03-11).

Rummet som Medium på Huskvarna bibliotek

Huskvarna fick stadsprivilegier 1911 och var en av de städer som 1971 bildade Jönköpings kommun (Jönköpings kommun 2007). Huskvarna stad är idag så gott som sammanvuxen med Jönköping. Huskvarna är, efter Jönköping, den största kommundelen och invånarantalet beräknas vara 22 161 (Jönköpings kommun 2009). Huskvarnas stadskärna är lågt belägen och omgiven av relativt stora bebyggda höjdområden med främst bostäder. Huskvarna AB tar en relativt stor plats i stadskärnan med sina kontor och fabrik för tillverkning av bland annat motorsågar, symaskiner och vitvaror. I centrum finns också busstorg, köpcentrum, Huskvarna Teater och Huskvarna bibliotek. Tågstationen ligger en bit upp på en av höjderna, i närheten av folkets park.

Biblioteket

Biblioteket har funnits i sina nuvarande lokaler sedan 1970 och det mesta av inredningen, det vill säga hyllor och sådant har varit densamma sedan dess (Intervju 1 2010). År 1999 renoverades biblioteket. Man målade då om på barnavdelningen och fick också två konstverk målade direkt på väggarna. Hyllorna byttes inte ut och på barnavdelningen har de alltså fram tills nu stått i rader utifrån väggarna med gångar emellan. Vår informant på Huskvarna bibliotek som är barnbibliotekarie kallar det "ett traditionellt bibliotek" (Intervju 1 2010). Entrén till biblioteket byggdes om under hösten 2009 och är nu rymlig och har en funktionshinderanpassad ingång (e-post 2010).

Huskvarna bibliotek är placerat, i bottenplanet på stadshuset och dess läge och närmaste omgivning ger intrycket av ett stadsbibliotek snarare än ett filialbibliotek. Biblioteket ligger mitt i det som kan ses som områdets centrum och är alltså nära "stadslivet", men kanske inte helt nära lokalbefolkningen och inte heller så nära barnen. Som barnbibliotekarien uttrycker det: "hit måste man aktivt gå" (Intervju 1 2010). Hon menar att läget kan försvåra bibliotekets kontakt med just barnen och säger att "vi har ju en situation här att vi har en sådan trafikmiljö runt vårt bibliotek, så att det är ganska svårt för barn att ta sig hit själva" (Intervju 1 2010). Man jobbar därför mycket med att skolan ska komma till biblioteket (Intervju 1 2010). Bussarna går precis utanför och runt biblioteket finns flera korsningar och rondeller. Dessutom ligger avfarterna som går från motorvägen in mot Huskvarna mellan Jönköping och Gränna också i närheten.

Organisation och verksamhet

Folkbiblioteken i Jönköpings kommun lyder under kulturnämnden. Den av kommunfullmäktige antagna biblioteksplanen från 2006 "tar sikte på hur de kommunala biblioteken skall utvecklas, men markerar samtidigt kommunens vilja och strävan att samverka med andra bibliotek i bibliotekslagens anda" (Jönköpings kommun 2006, s. 3). I kommunen finns ett huvudbibliotek i Jönköping, tio kommundelsbibliotek, tre filialer, en bokbil och en bokbuss (Jönköpings kommun 2010a).

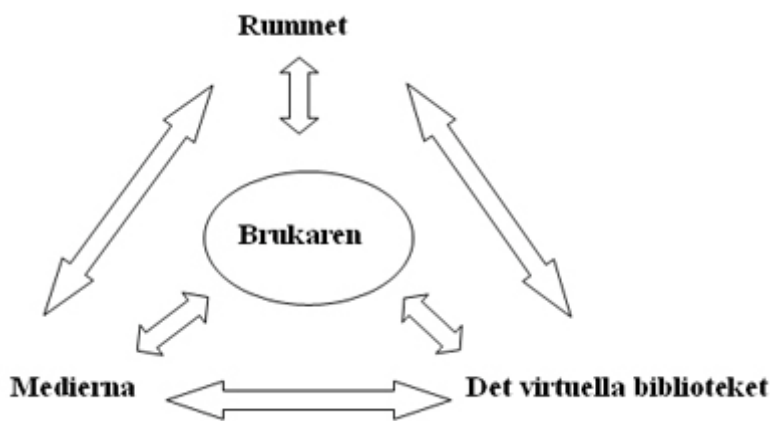
Under rubriken "Framtidens folkbibliotek" i kommunens biblioteksplan finns fem mål som illustrerar folkbibliotekens uppgifter, nämligen att vara biblioteket med boken i centrum, det tillgängliga biblioteket, det serviceinriktade kunskapsbiblioteket, ett bibliotek för alla samt ett bibliotek för möten mellan människor (Jönköpings kommun 2006, s. 7). I biblioteksplanen deklarerar att folkbiblioteken i Jönköpings kommun "utgör ett sammanhållet bibliotekssystem." (Jönköpings kommun 2006, s. 13). Självständighet för de olika enheterna markeras genom att varje bibliotek har sin egen mediebudget (Jönköpings kommun 2006, s. 13). I medieriktlinjerna framgår att inköpsförslag gärna mottages och att biblioteken ska vara öppna mot nya medier, det vill säga "erbjuda ett vidgat utbud av icke tryckta medier" (Jönköpings kommun 2006, s. 14). Vidare poängteras att alla enheter aktivt ska arbeta med exponering av medier samt arbeta kontinuerligt med gallring och magasinering. (Jönköpings kommun 2006, s. 14)

Huskvarna bibliotek är det näst största folkbiblioteket i kommunen (Jönköpings kommun 2010b). Barnavdelning är belägen i en avskild del av biblioteket och består

av ett rum som är ca 27 x 8 meter stort (Länsbibliotek Jönköping 2007, s. 1). Från entréutrymmet kommer man till vänster in i biblioteket och har då på höger sida informations- och lånedisken. När man har passerat disken har man barn- och ungdomsavdelningen framför sig till höger. Avdelningen är långsmal och separeras från övriga biblioteket till stor del genom en vägg. Längst in finns stora fönster ut mot esplanaden, de används som skyltfönster där förbipasserande kan få se till exempel böcker eller saker som barn har gjort under olika aktiviteter på biblioteket. Vid fönstren har de minsta barnen sin avdelning, här finns bilderbokstrågen och lite mer öppen yta (Observation 1 2010; Observation 2 2010).

Projektet

Runt årsskiftet 2006/2007 fick biblioteket en förfrågan från en skola i Huskvarna som ville ha ett närmare samarbete. Barnbibliotekarien hade tidigare plockat ihop boklådor åt den lärare som nu undrade om det fanns möjlighet att samarbeta mer kring barnens läsning (Intervju 1 2010). Ungefär samtidigt uttryckte Länsbiblioteket intresse för ett samarbetsprojekt med något av kommunens folkbibliotek. Tillsammans med länsbiblioteket började då Huskvarna bibliotek föra en diskussion om en ansökan om projektmedel från Statens kulturråd och om hur man skulle kunna arbeta med skolan. En central plats i denna diskussion hade en modell som syns i figur 1. Modellen är också utgångspunkt för varje ansökan till Kulturrådet – man gör en ny ansökan varje år. I juni 2007 fick man pengar första gången. Det är från början tänkt att projektet ska pågå i tre år (Samtal på Huskvarna bibliotek 2009). Under sommaren 2010 kommer projektet alltså att avslutas och så småningom utvärderas, men på Huskvarna bibliotek ser man det också som början på ett längre utvecklingsarbete (Intervju 1 2010).

Figur 1 (Länsbibliotek Jönköping 2009)

Visioner

Grundtanken i projektet är som sagt modellen som visar på samspel och interaktion mellan det fysiska rummet, det virtuella rummet och medierna, med brukaren i mitten. Centralt är också projektets namn Rummet som medium och tanken på rummet som förmedlare. Idén att jobba med barn i referensgrupper fanns också med från början. Projektet är ett samarbete mellan Huskvarna bibliotek och Länsbibliotek Jönköping och utöver ansökningshandlingarna, som arbetats fram gemensamt, finns inga styrdokument uppifrån. (Samtal på Huskvarna bibliotek 2009)

Barnbibliotekarien berättar om modellens relation till det praktiska arbetet med projektet. Hon säger att det önskade resultatet är ”att man får en symbios mellan dom här delarna, rummet, brukarna, webben och medierna. Att det ska samspela.” (Intervju 1 2010). Men det var också så att man kände ett behov av att förändra hur barnavdelningen såg ut. Barnbibliotekarien berättar att de upplevde rummet som ganska tråkigt och att de ansåg att för att modellen och idéerna i projektet skulle kunna realiseras så behövde rummet fysiskt förändras (Intervju 1 2010). I nulägesbeskrivningen i den första projektmedelsansökan finns några punkter som beskriver vad det var i rummets utformning som upplevdes som otillfredsställande. Där anges att det fanns få signaler i biblioteket som skapade nyfikenhet samt att avdelningen inte korresponderade inredningsmässigt med de medier som ska lyftas fram. Vidare gjorde hyllplaceringen och ljussättningen att rummet kändes enförmigt (Länsbibliotek Jönköping 2007, s. 1). Barnbibliotekarien säger vidare att det ”handlar ju om tillgänglighet i grunden” (Intervju 1 2010). I den blogg som startats i samband med projektet står det också om tillgänglighet som mål:

Det övergripande målet med projektet är att göra Huskvarna bibliotek mera tillgängligt för barn och ungdomar. Barns omvärld och medievanor förändras i snabb takt. Med tanke på detta har vi i projektet ställt oss frågor kring bibliotekets sätt att fungera i förhållande till barnens behov. Vi har valt att titta närmare på samspelet mellan det fysiska rummet, det virtuella rummet, medierna och barnen. (Huskvarna bibliotek [årtal saknas])

Det står vidare att samarbetet med skolan kan hjälpa biblioteket att bättre förstå ”barns förhållningssätt i mötet med biblioteket” (Huskvarna bibliotek [årtal saknas]).

Förändringar

Ramarna i rummet och gränserna för barnavdelningen har inte förändrats genom projektet. Det fanns tankar på att flytta de yngre barnens medier och i stället ge gruppen ”unga” en plats längst in framför fönstren. Men de yngre barnens behov av rörelse och möjlighet att väsnas ledde till att man beslutade sig för att låta deras avdelning finnas kvar längst in där det är smidigast att ha en friare golvyta och där avgränsningen mot vuxenavdelningen är som störst (Samtal på Huskvarna bibliotek 2010).

Under projektets gång har man bytt ut de gamla bokhyllorna och på så sätt frigjort väggarna. Medierna har placerats på ett nytt sätt i rummet för att göra dem mer synliga och lätta att komma åt. Man har också gallrat en hel del för att skapa luftigare hyllor och få mer plats för exponering och skyltning (Intervju 1 2010). Ett par sicksack-formade hyllor har satts upp på väggen och blivit en ny plats för Manga-serier. Nya soffor finns i anslutning till medier för äldre barn och unga och flyttbara pallar har placerats ut i olika delar av rummet. Som helhet känns barnavdelningen fräsch och glad. De dominerande färgerna är vitt, svart och rött. Projektet har resulterat i några spännande inslag, bland annat en modul med experiment från Upptech, ett teknik- och vetenskapscenter i Jönköping, som man kan gå in i och experimentera själv. Modulen är cirkelformad och domineras av metalliska material med en blank silvergrå färg. Ytor för experiment och exponering finns i fyrkantiga lådor, i olika färger, runt om hela modulen (Observation 1 2010; Observation 2 2010). Ett annat blickfång i rummet är en specialdesignad bokhylla som har skapats med inspiration i teckningar som barnen i referensgrupperna har ritat. Bokhyllan har

en organisk form och är rik på detaljer.³ Både Upptech-modulen och bokhyllan är designade av konstnären Bernt Johansson. Ytterligare inslag i inredningen som man arbetat med tillsammans med samarbetspartners under projektet förväntas färdigställas inom kort (Intervju 1 2010).

Barnbibliotekarien berättar att hon är väldigt glad och nöjd över allt de har kunnat göra. Förmodligen innebär förändringarna i rummet att barnbibliotekarien nu har bättre förutsättningar att förmedla beståndet gentemot barnen. Ändå känner hon att arbetet hela tiden är begränsat, av den tid hon har och de ekonomiska medel de har till sitt förfogande. Hon säger att ”man känner hela tiden att man skulle vilja göra mer” (intervju 1 2010). Vad de har kunnat göra i fråga om fysiska förändringar begränsas också av rummets storlek. Det finns en bestämd yta med ett visst antal kvadratmeter att arbeta med. Väggarna och andra fasta inredningselement är där de är och det har inte funnits någon möjlighet att inom projektet förändra rummet i det avseendet. Barnbibliotekarien berättar att det, eftersom det rör sig om ett förhållandevis stort bibliotek med många låntagare, förväntas att man har ett ganska stort antal titlar och exemplar av sina medier. Detta innebär att barnavdelningens yta begränsas av hur stort utrymme som behövs för bibliotekets vuxenmedier samt att disponeringen på barnavdelningen är beroende av hur mycket medier som måste finnas där för att leva upp till förväntningarna. (Intervju 1 2010)

Metoder/Arbetsätt

Projektets första år handlade mycket om arbete med referensgrupper. I referensgrupperna har man fört samtal kring frågor och teman och barnen har fått rita teckningar som de sen har pratat om tillsammans med barnbibliotekarien. Projektgruppen har också vid två tillfällen genomfört en enkätundersökning med barnen i referensgrupperna samt observerat barn i skolklasser som varit på biblioteket för att låna böcker. Under projektets andra år började arbetet med att förverkliga barnens idéer. Samarbeten med Upptech och Ikea påbörjades och arbetet med referensgrupperna fortsatte. Man startade bloggarna och arbetade också parallellt med beståndet – gallrade och diskuterade ett eventuellt magasin. Nu under tredje året fortsätter arbetet med ofärdiga delar av rummet och man vill också knyta samman det fysiska rummet med webben. Det fysiska och det virtuella rummet ska vara i samspel, där interaktion sker från två håll. (Samtal på Huskvarna bibliotek 2009)

Projektgruppen har fört diskussioner och kontinuerligt dokumenterat projektets fortskridande. Arbetet med projektet är en process, det finns ingen klar bild av ett resultat på förhand (Intervju 1 2010). I projektgruppen ingår barnbibliotekarien som är projektledare, bibliotekschefen samt en bibliotekskonsulent från Länsbibliotek Jönköping.⁴ Den sistnämnda var också med i ledningsgruppen för projektet 2020 Mars Express.

³ För bilder av bokhyllan, se Huskvarna biblioteks blogg Rummet som medium, < <http://www.huskvarnabibliotek.se/projekt/> >, inlägg från 2010-05-25 med taggarna ”Barnens bokhylla” och ”Stensholmsskolan”.

⁴ Personen som avses har nyligen bytt jobb och arbetar inte längre på Länsbibliotek Jönköping, men gjorde det vid projektets start.

Referensgrupper

Redan i inledningsskedet var det klart att elever från låg- och mellanstadieskolor i Huskvarna på något sätt skulle delta i projektet. Eftersom det så tidigt fanns kontakt med intresserade lärare på Egnahemsskolan så valde man att gå vidare med en klass där. Klassen bestod av cirka 20 elever som vid projektets start gick i årskurs 2. Barnbibliotekarien har vid några tillfällen träffat hela klassen och en särskild referensgrupp bestående av 11 barn från klassen har valts ut att delta i projektet (Huskvarna bibliotek 2007, s. 1). Under våren 2007 kontaktade barnbibliotekarien en lärare från Stensholmsskolan och värvade ytterligare en klass till projektet (Huskvarna bibliotek 2007, s. 11). Denna klass bestod av 35 elever i årskurs 4 och en referensgrupp med elva barn bildades även där. Lärarna valde slumpvis elever från sina respektive klasser till referensgrupperna (Huskvarna bibliotek 2007, s. 1).

Åldersspannet på de barn som var involverade i projektet var delvis bestämt på förhand men det fanns en tanke bakom att ha en klass från låg- och en från mellanstadiet. Man ville kunna följa eleverna och samarbeta under alla tre projektåren och under den tiden skulle eleverna från Egnahemsskolan (lågstadiet) börja på Stensholmsskolan (mellanstadiet). Det var därför bra att ha ett samarbete med Stensholmsskolan redan från början. För att treårsplanen skulle fungera ville projektgruppen inte heller att eleverna skulle hinna börja på högstadiet innan projektets slut eftersom de då skulle försvinna iväg till olika klasser och skolor (Intervju 1 2010). Under projektets gång visade det sig dock att det inte skulle gå riktigt som det först var tänkt med de två ursprungliga referensgrupperna. Eleverna som gick i lågstadiet vid projektets början delades upp i olika klasser när de bytte skola och en del elever från mellanstadiet har bytt till privata skolor. Det blev således allt för svårt att hitta tider för träffar som passade alla (Intervju 1 2010). Under projektets tredje år ha därför en ny referensgrupp bildats i en klass i årskurs 5 på Södergårdsskolan (Huskvarna bibliotek 2009).

Bibliotekets samarbete med referensgrupperna har till största delen gått till så att barnen har kommit till biblioteket och träffat barnbibliotekarien. Hon berättar om hur träffarna gick till:

[...] dom byggdes upp på det sättet att jag började med att ställa frågor runt vad tänker ni när ni hör ordet bibliotek, vad tycker ni att man ska kunna göra på ett bibliotek, och om ni fick bestämma, hur skulle biblioteket se ut då. Och då hade jag blädderblock, och så pratade vi, och sen dokumenterade jag detta [...]. (Intervju 1 2010)

Hon berättar vidare att barnen senare fick rita teckningar, till exempel av hur de tyckte att en bokhylla skulle se ut. De samtalade kring teckningarna och dessa visades sedan i biblioteket i något som kallas för klassens bokhylla. Teckningarna finns också tillgängliga digitalt i en av de två bloggar som startats i samband med projektet. (Intervju 1 2010)

Hur barnbibliotekarien har jobbat tillsammans med barnen har hon till största delen styrt över själv, men hon har diskuterat olika moment med övriga projektgruppen och med inblandade lärare. Att hon valde teckningar som en metod för barnen att få uttrycka sina åsikter menar hon handlar om att det är en beprövad metod och något som förekommer i skolans undervisning för de lägre åldrarna. Dessutom så ville hon

gärna ta fasta på just det momentet och arbeta mycket med att låta barnen rita på grund av sitt eget intresse för just barns teckningar. (Intervju 1 2010)

Att projektet delvis initierades genom en förfrågan från en skola gör att referensgrupperna känns som ett naturligt inslag, ett bra sätt att samarbeta på. Men tanken om att föra en dialog med barnen finns också djupare i relation till hela förändringsidéen. Som nämnts så är ökad tillgänglighet ett av målen med förändringen och barnbibliotekarien menar att barnen är en central del på vägen mot det målet. Det är barnen som ska komma till biblioteket och finna det stimulerande, det är för dem det ska vara tillgängligt.

[...] vi ska ju inte vara till för vår egen skull, utan vi ska ju vara till för våra användare, för barnen. Så därför kan man säga att i grunden ligger det att det ska vara attraktivt, att det ska vara roligt och spännande att komma hit och att man ska hitta någonting som gör att man vill stanna kvar. Det är grunden och sen att vi har jobbat utifrån det här bibliotek 2.0 tänkandet [...] Och bibliotek 2.0 handlar ju om interaktivitet mellan brukaren och oss som bibliotek [...]. (Intervju 1 2010)

Hon menar vidare att interaktivitetsbegreppet innebär att både bibliotek och brukare, det vill säga barnen, ska vara aktiva. (Intervju 1 2010)

En annan av våra informanter som är bibliotekskonsulent, och som också har varit med i projektgruppen för Rummet som medium, säger att barnbibliotekarien på Huskvarna bibliotek har stor lyhördhet för barnen och deras önskemål, att det för henne har varit viktigt att alltid stämna av med barnen innan man inför något nytt på biblioteket. Därför är det värdefullt att ha en referensgrupp som bibliotekarien kan återkomma till.

Och det kan ju vara någonting litet, det kan vara någon hylla som man vill göra någonting med bara [...]. Man kan ju hitta sådana bitar hela tiden som man vill förändra eller utveckla och jobba vidare på [...] det kan också vara urval av medier eller någonting sådant, eller hur man placerar dem [...] ska man hitta på egna avdelningar och vad är det som är logiskt, vad tycker ni är logiskt, hur skulle ni hitta eller hur skulle ni leta? (Intervju 5 2010)

Barnbibliotekarien säger att det, trots att hon kontinuerligt har pratat med referensgrupperna, inte har varit möjligt att låta barnen delta i hela förändringsprocessen. Referensgrupperna har inte varit delaktiga i förverkligandet av idéerna. När man väl har kommit fram till en lösning som stämmer överens med barnens önskemål och behov så har bibliotekets personal genomfört denna. Hon anser att de har låtit arbetet få vara en process så mycket som möjligt och att samarbeten och nya idéer får styra under arbetets gång. Men eftersom det ändå är ett tidsbegränsat projekt så har det inte funnits tid att testa olika lösningar eller att låta barnen vara med och placera ut möbler och liknande. (Intervju 1 2010)

Barnbibliotekarien på Huskvarna bibliotek önskar att man, efter projektets slut, skulle kunna ha en kontinuerlig referensgrupp med barn som diskuterar olika aspekter och som bidrar till bibliotekets fortsatta utveckling. Hon menar att denna grupp, inte allt för sällan, bör bytas ut (Intervju 1 2010). Också bibliotekskonsulenten som har varit delaktig i 2020 Mars Express och i Huskvarna-projektet menar att om man kontinuerligt ska arbeta med referensgrupper kan det bli nödvändigt att byta ut dessa

emellanåt. Hon säger att referensgrupperna kan se olika ut och att rekrytering av grupperna kan se olika ut beroende på vilken åldersgrupp man vill engagera.

Oftast när det är lite större barn så är det ju smidigast om man har en klass, som kan återkomma då, för det kan vara svårt att samla barn om man går utanför skolan så att säga, att få dom att komma. Det kanske man kan göra med [de] lite större [som är] intresserade, men när barnen är mindre så är det nog bäst att ha dom i en redan etablerad grupp, tror jag, men att man har en överenskommelse med deras pedagoger då att ni kommer ett visst antal gånger på en termin och ni avsätter den här tiden och sen får ni detta, ni får se ett resultat [...]. (Intervju 5 2010)

När barnens deltagande i referensgrupper ligger på skoltid är lärarnas engagemang viktigt enligt barnbibliotekarien. Erfarenheterna från projektet visar att det finns begränsningar i hur mycket man kan begära av lärarna i fråga om tid och arbetsinsats (Intervju 1 2010).

Enkäter

Eleverna i de två klasserna från Egnahemskolan och Stensholmsskolan har vid två tillfällen under projektiden besvarat en enkät. Enkätens syfte var att ge bibliotekarierna "[...] en uppfattning om barnens förhållningssätt till bibliotek, läsning och datorer [...]" (Huskvarna bibliotek 2007, s. 1). Det var samma enkät med samma frågor vid båda tillfällena, detta för att ge en bild av hur barnens förhållningssätt förändras med åldern. I det här fallet skulle också den relativt nära kontakten med biblioteket ha kunnat påverka barnens syn på och användning av de medier som berörs i enkäten under perioden mellan de båda svarstillfällena. Frågorna i enkäten är sorterade under fyra teman: "Böcker och läsning", "Bibliotek", "Datorer" och "Det här gör jag helst". I enkäten poängteras att frågorna på det första temat gäller den läsning som inte är läxläsning och att frågorna på det andra temat inte gäller biblioteket i skolan (Huskvarna bibliotek 2007, s. 1-2).

Observationer

För att kunna förändra biblioteksrummet till att bättre passa barns behov ville projektgruppen utöka sin förståelse för hur barn på biblioteket använder rummet och därför genomfördes observationer utifrån en egenstrukturerad observationsmall. Mallen har främst använts när mellanstadieelever har varit på klassbesök på biblioteket (Huskvarna bibliotek 2007, s. 8). Mallen användes som stöd för de iakttagelser som barnbibliotekarien gjorde när eleverna rörde sig fritt i biblioteket och den fylldes i helt eller delvis. Vid observationerna noterades, utöver datum, skola och årskurs, ibland också vilken typ av aktivitet eleverna ägnat sig åt innan de rörde sig mer fritt i biblioteket. I mallen finns också plats att ange huruvida det handlade om vana eller ovana besökare. Följande fyra frågor låg till grund för barnbibliotekariens observationer: Vad gör eleverna/Hur betar sig eleverna? Vart går eleverna för att söka efter böcker och andra media? Vart söker sig eleverna i rummet? Till vem vänder sig eleverna för att få hjälp? (Huskvarna bibliotek 2007, s. 8-9)

Barnbibliotekarien berättar om sina iakttagelser:

Dels gick dom mycket i grupp [...] och letade tillsammans i hyllorna. [...] när dom väl hade blivit klara, så satt dom också gärna i grupp. Vi hade fyra fåtöljer då, som stod mitt emot varandra [...] och där ville man sitta. Man kunde sitta nästan två i samma fåtölj [...] och dom satt och pratade och då var det mycket att man pratade om böcker och dom var väldigt

bokfokuserade dom här grupperna, för dom hade gått så ofta och dom var så vana och det märktes att dom tyckte att det var kul. Och sen såg vi också att en del elever satte sig själva. Man kunde se elever som satte sig på golvet med ryggen mot, för att skapa sig en egen liten värld. Så det var väldigt intressant att se, att man [...] pratade i grupp och satt i grupp men också kunde välja att vara själv. (Intervju 1 2010)

Hon berättar också att många av de äldre barnen satte sig i soffan på bilderboksavdelningen, då det inte fanns någon soffa i den andra änden av barnbiblioteket. Dessa iakttagelser har projektgruppen haft med sig när de har bestämt vilka nya möbler som bör köpas in och hur de ska placeras på avdelningen. (Intervju 1 2010)

Idéer och inspiration

Inspiration till hur man ska arbeta vidare under projektets gång har barnbibliotekarien till stor del fått genom barnen i arbetet med referensgrupperna. Hon upplever att samarbeten med olika externa aktörer har varit stimulerande och värdefullt för arbetsprocessen. De två största samarbetena har varit med IKEA och Upptech. Idéer och inspiration har också hämtats under studiebesök vid bibliotek i Sverige och Danmark. Bland annat fann barnbibliotekarien det intressant hur ett bibliotek i Danmark hade samarbetat med IKEA. Att köpa in nya möbler till barnavdelningen har varit en ekonomisk fråga och en fråga om vad i inredningen som ska prioriteras. Genom att köpa möbler på IKEA får man förmodligen mer för pengarna än hos flera andra leverantörer och på så sätt kan man skapa en enhetlig inredning. Samarbetet mellan Huskvarna bibliotek och IKEA har inte varit ett sponsorsamarbete utan det har inneburit att en person från IKEA har gett råd och tips vid val av möbler och inredning, med utgångspunkt i några nyckelord från samtalen med referensgrupperna. (Intervju 1 2010)

Ett av de bibliotek som barnbibliotekarien har besökt i Danmark var Aalborgs bibliotek, vilket hon menar att de har inspirerats mycket av. I Aalborg finns något som kallas det "nästan boklösa biblioteket" där merparten av böckerna har placerats i ett öppet magasin. I Huskvarna har man nu också gallrat relativt mycket och diskuterat olika magasineringslösningar. Genom besök i Aalborg uppkom också spännande idéer kring skyltning och exponering av medier. (Intervju 1 2010)

Ett av studiebesöken som gjorts i Sverige var på Navet, ett kunskapscenter i Borås. Där såg personalen från Huskvarna hur man kunde ta tillvara barns upptäckarlusta genom att låta dem genomföra experiment (Huskvarna bibliotek 2008, s.6). Eftersom det också hade framkommit under observationer och i referensgrupperna att barnen gärna ville upptäcka saker och göra något med händerna så tog man kontakt med Upptech i Jönköping (Intervju 1 2010). Det ledde till ett samarbete som bland annat har resulterat i den modul som vi har beskrivit ovan.

Barnbibliotekarien menar att samarbetet med Länsbibliotek Jönköping har varit värdefullt då det har bidragit till att omvärldsbevakning och tips om kontakter har tillförts projektet. Två viktiga kontakter har handlat om ljussättningen respektive kopplingen mellan det fysiska och det virtuella rummet. Studenter från Ljushögskolan i Jönköping och utbildningen i interaktionsdesign vid Malmö högskola har genomfört sina examensarbeten på biblioteket, inom ramen för projektet. Att länsbibliotekets konsulent har deltagit i projektet har vidare bidragit till att idéer från 2020 Mars

Express har kunnat vidareutvecklas och genomföras i praktiken. Bibliotekskonsulenterna ser erfarenheterna från 2020 Mars Express som en stor tillgång för hennes roll i Rummet som medium (Intervju 5 2010).

Användarna – kommunikation och delaktighet

Barnbibliotekarien i Huskvarna är medveten om den problematik som föreligger i att förverkligandet av barns idéer sker genom vuxnas ögon.

Jag försökte att göra, jag vet att jag tänkte att jag försöker göra en mer deskriptiv del. Där jag beskriver och sen kanske man försöker att dra slutsatser med tanke på att man själv är den som drar slutsatser. Någon annan kanske hade dragit någon annan. (Intervju 1 2010)

Hon försöker att göra en tydlig skillnad när hon sammanställer materialet, så att det syns vad det är som barnen har sagt och vad som är hennes tolkning (Intervju 1 2010). Att barnen får se ett resultat tycker hon är mycket viktigt. Även bibliotekskonsulenterna från projektgruppen ser detta som en förutsättning, vilket vi nämnde i avsnittet om 2020 Mars Express. Dock så påpekar hon att alla önskemål kanske inte kan realiseras (Intervju 5 2010). Det kan därför ses som en utmaning att försöka förändra något med hjälp av barns fantasifulla idéer. Bibliotekschefen i Huskvarna menar att det finns en poäng i att börja ett förändringsarbete med att fråga barnen. ”Att börja med barnen är nödvändigt eftersom de aldrig svarar: det är bra som det är! Barnen har dessutom ingen trygghet i begrepp som: som det alltid har varit. Barn är oftast pigga på något annat.” (e-post 2010).

Barnbibliotekarien ser det som väldigt viktigt att man som vuxen inte är styrande i kommunikationen med barn, om syftet är att deras behov och åsikter skall komma fram. Att observera barnen och att låta barnen rita teckningar med utgångspunkt i en fråga tycker hon är bra metoder där bibliotekarien inte är lika styrande som i till exempel ett samtal. Hon menar också att barn behöver kunna se att någon bryr sig. Det ska synas i barnbiblioteket att någon har tagit sig tid att städa, göra fint och fixa i ordning saker för barnen. Hon kopplar också detta till mängden böcker som finns i hyllorna. De har gallrat mycket för att det inte ska bli trångt i hyllorna. Hon menar att det måste finnas plats för barnen att plocka bland böckerna, ”när barnen har varit i hyllorna måste det få stökas till, men vi ska ju se till så det ser fint ut på det sättet att det är fint och, ja ser roligt ut. Så att det inte är stökigt så att det är jobbigt att komma.” (Intervju 1 2010)

Genom att vi inför intervjun har tagit upp begreppet angelägenhet har barnbibliotekarien börjat fundera över de olika betydelser hon ser i det ordet:

[...] man kan se angelägenhet från två håll. Dels är vi ju angelägna som vuxna och som bibliotekarier och som barnbibliotekarier, vi är ju angelägna om att visa barn [att] det här finns. [...] Vi vet av vuxnenerfarenhet, och med vårt perspektiv, [...] att språket är jätteviktigt och att det är en demokratifråga att få tillgång till sitt språk. Det är också en demokratifråga att få tillgång till det som finns skrivet. Och vi vill tillgängliggöra det. Det är en angelägenhetsfråga för oss [...]. Politiskt finns det en angelägenhetsfråga också att sprida ut detta [...]. Men sen så kan man ju vända på det då, angelägenhet från barnets perspektiv. Hur angeläget är detta för barnen? (Intervju 1 2010)

På Huskvarna bibliotek är man alltså angelägna om barnens rätt till kultur och man vill nå ut och visa barnen vad de har tillgång till. I förlängningen innebär det också

att man vill att barnen ska se biblioteket som en rolig och värdefull plats att återkomma till. ”Vi ser det som en demokratifråga att alla barn ska få tillgång. [...] vi vill ju att dom ska komma hit och vi vill att det ska vara kul och vi vill att det ska vara bra och att det ska vara roligt och att man vill stanna här” (Intervju 1 2010).

Barnbibliotekarien pratar om språk, men hon menar att det som egentligen är kärnan i barnbibliotekariernas arbete är att väcka läslust hos barnen. ”[...] jag brukar tänka ibland att vi pratar ju mycket om språk men jag tycker också [...] vi ska jobba med läslust, som barnbibliotekarier, det är vår grej egentligen.” (Intervju 1 2010)

Nytt bibliotek i Nässjö

Nässjö kommun ligger i Jönköpings län och hade vid årsskiftet 2010 ett invånarantal på 29 400 varav 16 600 bor i Nässjö stad. Åldersfördelningen i Nässjö kommun visar att det är något fler invånare som är i åldern 65 år och uppåt och några färre i åldersgruppen 16-64 vid jämförelse med andra kommuner i riket. Bland dagsbefolkningen år 2008 var det överlägset störst sysselsättning inom tillverkning och utvinning och inom sociala tjänster, vård och omsorg (Nässjö kommun 2010). Förutom järnvägen som sedan slutet av 1800-talet har gjort Nässjö till en viktig knutpunkt har även kommunens trä- och möbelindustri varit av stor betydelse för bebyggelseutvecklingen i Nässjötrakten (Nässjö kommun [årtal saknas]b).

Biblioteket

Folkbiblioteken i Nässjö kommun består av ett huvudbibliotek beläget i Nässjö och fyra kommundelsbibliotek som ligger i Bodafors, Anneberg, Forserum och Malmbäck. Tre av kommundelsbiblioteken är integrerade folk- och skolbibliotek (Nässjö kommun 2006, s 4).

Nässjö bibliotek ligger i stadens kulturhus Pigalle och är beläget i centrala Nässjö, nära Stortorget och relativt nära tågstationen. I Pigalle-huset finns det förutom bibliotek även café, danssal och teaterlokal. Verksamheten genomgår just nu en ombyggnad där det främsta syftet är att fräscha upp de befintliga lokalerna och att bygga ut och göra Pigalle-huset större så att det kan rymma fler av stadens kulturverksamheter, till exempel stadens konsthall. Pigalle är en del av det så kallade stadsparkstråket som sträcker sig över en del av parken och förbinder några av stadens mötesplatser som sim- och sporthall och näridrottsplats. I parken som sträcker sig runt den lilla sjön Ingsbergssjön, finns det bland annat bangolf, lekplats, grill, kiosk och stadsparksscenen. (Nässjö kommun [årtal saknas]d)

Organisation och verksamhet

I biblioteksplanen från år 2006 läggs mycket fokus på att biblioteket ska vara en resurs för lärande och språkutveckling och för att det ska bli möjligt att uppfylla det uppdraget måste man vid biblioteket utveckla fyra roller som anses vara centrala. Dessa är kunskap, kultur, språkutveckling och möte (Nässjö kommun 2006, s. 6). För att biblioteket ska leva upp till besökarnas förväntningar och behov har man i 2006 års biblioteksplan gjort en analys över stadsbefolkningen och hur de tror att den skulle ha kommit att utvecklats fram till år 2010. De målgrupper som beskrivs i

planen, och som biblioteket troligtvis till stor del kommer att förhålla sig till, är ett ökat antal pensionärer men också fler barnfamiljer på grund av inflyttning. Dessutom förmodas, på grund av stigande utbildningsnivå, de studerande vid bland annat högskolan och ungdomsskolan bli fler. I planen spår man också att variationen på fritids- och kulturvanor kommer öka vilket ställer större krav på biblioteket, som att de ska tillhandahålla stor variation på medier och ge ökad tillgänglighet för besökarna (Nässjö kommun 2006, s. 8).

En del i bibliotekens arbete med att vara tillgängliga är deras webbsida, där man kan nå vissa av bibliotekens tjänster digitalt (Nässjö kommun 2006, s. 9). De har även en blogg där kommande kulturevenemang i och utanför biblioteket beskrivs. Där finns också filmtips, boktips och en länklista till lokala bloggar med mera. En annan del i bibliotekets arbete med tillgänglighet är att ta tillvara på och utveckla samarbetet med andra bibliotek inom och utanför länet, men också med andra verksamheter. Samarbeten relevanta för vår uppsats är de med skola och förskola. Skolan anses vara en viktig samarbetspartner då de ”samspekar nära med biblioteks-, dokumentations- och informationsresurser” inom bland annat skolor, högskolor och studieförbund (Nässjö kommun 2006, s. 4). Därför står det i biblioteksplanen att det finns ett behov av att skola och biblioteket har en gemensam syn på lärande. Det uttrycks även en önskan om att biblioteken ska ses som en grundläggande resurs för allt lärande och som ett värdefullt verktyg vid informationshantering och upplevelseläsning. När det kommer till samarbetet med förskolan så läggs fokus på biblioteket som stöd för språkutveckling men också som kulturcentra med aktiviteter för yngre barn. För att bistå ungdomar utanför skolan anses samarbetet med ungdomscaféet Corner som värdefullt för att man tillsammans ska stimulera ungdomars olika kreativa förmågor (Nässjö kommun 2006, s. 11). Enligt en av våra informanter som är barnbibliotekarie på Nässjö bibliotek, så har verksamheten i caféet gradvis tunnats ut. Han berättar att samarbetet mellan biblioteket och den verksamhet som drev ungdomscaféet har försämrats, delvis på grund av att de hade personal där allt mer sällan, vilket försämrade kontakten mellan dem och biblioteket (Intervju 2 2010, informant a). Man hoppas på att återknyta kontakten med kommunens ungdomsverksamhet när den har etablerats i det ombyggda huset.

Ombyggnaden

Det nya biblioteket och konsthallen hade invigning i februari 2010 och i augusti 2010 planeras den stora invigningen av hela huset. Då ska målet att ha skapat ett allaktivitetshus för alla åldrar ha uppnåtts. Bland annat ska där då även rymmas ungdomsverksamhet och en kulturskola (Nässjö kommun [årtal saknas]c). Den nuvarande enhetschefen för biblioteket och konsthallen tillträdde tjänsten i mars 2009, då man redan hade kommit en bit med planerna för det nya Pigalle-huset. På biblioteket hade arbetet inför flytten alltså påbörjats när den nuvarande chefen tillträdde och hon fick direkt ge sig in i den pågående processen med planeringen kring ombyggnaden (Intervju 2 2010, informant c).

Visioner

I det som våra informanter på Nässjö bibliotek berättar kan vi utläsa att man vill att organisationen av bibliotekets medier ska vara flexibel, att man lätt ska kunna ändra på något om användarna uttrycker missnöje eller om något inte verkar fungera bra.

Barnbibliotekarien nämner att personlig erfarenhet ger värdefull kunskap kring barnverksamheten och dess användare: ”Och det är inte säkert att man kan säga hur man fick tag i det men vi har fått tag i det, vi har massor med kunskap som vi har samlat på oss, via de kontakter vi har haft” (Intervju 2 2010, informant a).

I samband med ombyggnaden har man arbetat intensivt med en ny ämnesindelning där man går ifrån SAB-systemet för att istället försöka skapa en organisation bland de fysiska medierna utifrån olika ämnen som ligger närmare besökarnas frågor och önskemål. Ett exempel på ett sådant ämne är ”hemmet”, som har fått bli en egen avdelning där facklitteratur och skönlitteratur står tillsammans. Tanken bakom detta har varit att få en logisk ordning som underlättar för användarna. Målet är att den nya indelningen ska vara konsekvent i hela biblioteket och ett omfattande arbete har gjorts också på barnavdelningen med medier för alla åldrar. Ämnena och hylluppställningen varierar beroende på åldersgrupp (Intervju 2 2010, informant b & c). En av våra informanter på Nässjö bibliotek är en biblioteksassistent som arbetar mycket med den verksamhet som riktar sig mot barn och unga. Hon berättar att det förvisso är en stor arbetsinsats att genreindela böckerna och att processen att få ut en ny bok i hyllorna tar längre tid än förut men de ser stora fördelar med genreindelningen: ”För vi har ju haft både föräldrar och barnen själva och skolan här som har tyckt att det har varit en värdefull hjälp. Att kunna hitta böcker om djur, om sorg, om vänskap, om kärlek, roliga böcker, högläsningstips” (Intervju 2 2010, informant b).

Biblioteket verkar satsa en hel del på ungdomar, som man ser som en stor och bred grupp. Kanske faller det sig naturligt nu att satsa mycket på samma målgrupp som flera av de andra verksamheter som kommer att finnas i huset. Gemensamt programarbete planeras mellan de olika verksamheterna inom kultur och fritid och enhetschefen berättar att de olika verksamheterna som ryms i Pigalle-huset kommer att samarbeta mycket över gränserna (Intervju 2 2010, informant c). Tidigare har man arbetat med ungdomar i grupper. Barnbibliotekarien nämner att de hade en fantasy-grupp som fick inreda en fantasy-hörna och en annan grupp som kallades för ”på gränsen” där personal tillsammans med ungdomarna byggde ut och inredde en stor ungdomsavdelning. Han berättar att detta hade stor genomslagskraft ”men när de var färdiga, ja då försvann de ju, de skulle studera på andra ställen [...] då blir det stående så exakt likadant” (Intervju 2 2010, informant a).

Enhetschefen berättar att de har valt att i åldersgruppen 15-25 år skilja på unga och unga vuxna. Detta är en åldersgrupp som man har sett lite av i biblioteket tidigare och som man vill satsa lite extra på. Indelningen i två grupper innebär att de som räknas som ”unga vuxna” är de som är 18 år och uppåt och ”unga” blir de äldre tonåringarna. Enhetschefen menar att gruppen ”unga vuxna” ofta är alldeles för bred och hon säger att ”jag tycker att man har tänkt fel på många bibliotek, för man har tänkt för mycket ung och för lite vuxen” (Intervju 2 2010, informant c). Om det inte finns någon avdelning mellan ”barn” och ”unga vuxna” så finns risken att den senare blir alltför ungdomsinriktad, då de äldre tonåringarna gärna söker sig dit. På Nässjö bibliotek har man nu därför försökt att skapa en mellanavdelning, där det inte ska kännas barnsligt men inte heller vara allt för vuxet. Avdelningen blir en hörna med tv-spel och särskilt utvalda böcker för ungdomar.

”[...] och det är ett litet försök det här att kunna visa på, de som är äldre tonåringar, att de inte ska behöva gå och leta i hyllorna och bara hitta barnsliga böcker [...] Så att jag hoppas ju på att det ska det är ju så nytt fortfarande att det ska bli lite det här att om man ändå sitter där och spelar tv-spel, så är ju tanken att man ska kunna säga; öh det står några konstiga böcker där kan det liksom vara något.” (Intervju 2 2010, informant c)

Det nya biblioteket

I det ombyggda och utvidgade kulturhuset har biblioteket hamnat på markplan i den tillbyggda delen som vetter mot stadsparken och Ingsbergssjön. Tillbyggnaden har försetts med stora fönster som gynnar utsikten och släpper in ljus. I det nya biblioteket finns en bokningsbar läsesal, vilket har efterfrågats av bibliotekets besökare. Man har även gett mer plats för studie- och utställningsytor än vad det fanns tidigare (Intervju 2 2010). Det nya biblioteket är ett stort rum där olika avdelningar avgränsas med bokhyllor som skapar rum i rummet. Bland annat har de yngre barnen fått en avgränsad avdelning där ytor mellan hyllorna rymmer ritbord och stolar. Mellan ytorna finns små gångar i barnstorlek. I övrigt står bokhyllorna ganska tätt och främst i räta linjer som skapar gångar i rummet. I ena änden av biblioteket täcks väggen till stor del av fönster med utsikt mot parken, här finns sittplatser och en ungdomshörna. Här finns också breda fåtöljer och en liten flyttbar scen där man kan ha olika öppna program. Utmed en annan vägg finns ett antal studieplatser och mindre rum med datorer (Observation 3 2010). Det tysta lärummet kan också användas för barnteater och aktiviteter som kan stängas in om man inte vill störa andra biblioteksbesökare (Intervju 2 2010). Barnavdelningen på biblioteket är ännu inte helt färdig. Det finns planer på ett mysrum och ett fikarum eller aktivitetsrum där man eventuellt ska göra plats för bland annat en inspelningsstudio (Intervju 2 2010).

När det gäller flexibilitet i bibliotekets inredning är det främst medier som kan flyttas runt om det skulle finnas behov för det. Däremot är det inte lika lätt att ändra om själva rummet då det är komplicerat att flytta bokhyllorna: ”[...] det går ju inte att skapa om rummet väldigt, väldigt snabbt. Utan där har man ju rummet som det är då” (Intervju 2 2010, informant c). Enhetschefen berättar att en del upplever biblioteket som trångt men hon menar vidare att man har fått arbeta efter de förutsättningar som finns. I framtiden tror hon, i takt med att medieformatet förändras, att det kan bli aktuellt att tömma biblioteket på bokhyllor och ge mer plats åt annat. Idag menar hon att det är mer som ett bruksbibliotek och det finns inte lika mycket utrymme för aktiviteter och möten som det kanske finns på andra moderna bibliotek (Intervju 2 2010, informant c).

Metoder/Arbetsätt

Innan och under ombyggnaden av biblioteket har personalen hela tiden varit måna om invånarnas åsikter kring verksamheten och ombyggnadsprojektet. De har bland annat delat ut enkäter på biblioteket för att få besökarnas åsikter kring vad de tycker borde inkluderas i det nya bibliotekets service och i Bibblans blogg uppmanar man ungdomar att komma med synpunkter kring hur de vill att deras bibliotek ska se ut.

Under ombyggnaden har personalen, arkitekter och inredningsarkitekter hela tiden haft en nära dialog med varandra och alla våra informanter på Nässjö bibliotek upplever att kommunikationen har fungerat bra. (Intervju 2 2010)

Arbetsgrupper

Under planeringsfasen var all personal vid biblioteket indelad i arbetsgrupper som diskuterade olika frågor inför ombyggnaden. Varje arbetsgrupp bestod av två till tre personer och hade ett eget ansvarsområde, till exempel barnavdelningen, låneexpeditionen eller studierummen. Arbetsgrupperna syftade till att varje bit av biblioteket skulle tänkas igenom noga och att olika aspekter skulle diskuteras. Att försöka se saker ur användarnas perspektiv var också en viktig uppgift för arbetsgrupperna. (Intervju 2 2010)

Enkäter

Innan ombyggnaden arbetade biblioteket vid flera tillfällen med enkäter där frågor kring hur besökarna upplevde biblioteket ställdes. Enkäterna är riktade mot alla åldrar, men som enhetschefen berättar är det svårt att få med småbarnens åsikter i en sådan här undersökning. Däremot har man uppmuntrat småbarnsfamiljer att fylla i enkäten och man har också tänkt på att få in ett urval av användare så att det inte bara blir ”bibliotekets trognaste vänner som fyller i [...]” (Intervju 2 2010, informant a).

I enkäten från sommaren 2008 ställs frågor till besökarna som kan betygsättas på en poängskala från ett till sju, från mycket dåligt till mycket bra. Frågorna berör bibliotekets öppettider, personalens kunskap och service, urval av medier, upplevelsen av lokalen och placering av medier (Nässjö bibliotek 2008a). En sammanställning av enkäten visar bland annat att besökarna önskade att biblioteket hade mer högläsning och teater, fler utställningar och författarbesök, fler och nyare datorer, tv med tv-spel, nya ungdomsböcker, fantasyböcker, mer spännande böcker för barn och mer böcker på fler språk. Det önskades också mer tv-spel och spelfilmer. När det gäller rummet tycker besökare att det är för trångt i rummet och att det behövs fler sittplatser och mysiga fåtöljer. Dessutom ville de ha studierum, rum där man får prata och myshörna på ungdomsavdelningen. Sammanställningen visar också att användarna upplever att servicen är bra, att det arrangeras roliga aktiviteter på loven och att det är bra tävlingar för barn. Många verkar belättna med utbudet av medier och det uppskattas att biblioteket har tv-spel (Nässjö bibliotek 2008b).

Idéer och inspiration

Våra informanter på Nässjö bibliotek berättar att de i arbetet med genreindelning inte har involverat användare i processen utan att man har arbetat utifrån den erfarenhet som personalen besitter när det gäller vad användarna själva brukar fråga efter. Dessa användare är främst föräldrar och pedagoger men också barnen själva (Intervju 2 2010, informant c). I samband med detta nämner de också GÖK-projektet och relaterade diskussioner om användarorientering i organisation av bibliotekens bestånd. De har tagit med sig erfarenheter från tidigare arbetsplatser angående detta (Intervju 2 2010).

Innan ombyggnaden blivit aktuell hade personal på barnavdelningen varit delaktiga i 2020 Mars Express. Barnbibliotekarien och biblioteksassistenten som var delaktiga i projektet berättar att de genom detta fick mycket inspiration kring hur de kunde utveckla barnavdelningen samt att de knöt viktiga kontakter (Intervju 2 2010, informant a & b). De började planera en sagogång, liknande en tunnel, för de yngre barnen som skulle fungera som en egen ingång in till barnavdelningen. En scenograf i Stockholm kopplades bland annat in för att utveckla den. De berättar att de tyvärr fick

lägga ner tankarna kring tunneln tillfälligt i och med ombyggnaden. De tänker ta upp arbetet med den igen men den kommer att se lite annorlunda ut än vad som först var planerat, eventuellt kommer det att bli mer som en lång korridor som ska fungera som en gång till ett mysrum eller liknande (Intervju 2 2010). Biblioteksassistenten berättar att den övergripande tanken med gången är att man med ljud, ljus och färgsättning ska ge besökaren en känsla av vad som bjuds på andra sidan gången ”Och vi tänkte ju också att det inte skulle vara statiskt. Utan att vi som personal skulle kunna vara dom som ändrade, både ljuset och ljudet och ibland så kanske man ville jobba med ett tema som havet och då skulle det kanske vara vatten man hör och få dom illusionerna” (Intervju 2 2010, informant b).

Samarbete i huset

Ovan nämns att samarbete planeras mellan de olika verksamheterna i det nya Kulturhuset. Enhetschefen tror att det kommer ha stor betydelse för innehållet i deras verksamhet att till exempel kulturskolan och ungdomsgården kommer att finnas under samma tak. Samarbete mellan olika verksamheter kan vara mycket värdefullt. Pigalle-huset i Nässjö öppnar upp för många möjligheter då personal från olika verksamheter kommer att arbeta nära varandra och ha en kontakt som inte alltid annars är självklar (Intervju 2 2010, informant c). Enhetschefen berättar att ”[...] hela huset är ju liksom, finns ju en tanke kring. Där varje lokal visserligen är avgränsad men ändå ingår i helheten. Så om man tittar på saker man kan göra, så har vi ju väldigt många olika möjligheter” (Intervju 2 2010, informant c). Att konsthallen kommer hamna nära biblioteket, tror våra informanter, kan ha påverkan på barnverksamheten genom att man kan ta emot barngrupper tillsammans och bytas av med olika aktiviteter på ett gemensamt tema. Konsthallen kan till exempel visa en utställning och låta barnen rita i barnverkstaden ”[...] sen kan vi använda bibliotekets utställningsyta som en sorts svar på den stora utställningen” (Intervju 2 2010, informant c).

Barnbibliotekarien och biblioteksassistenten ser också att ett samarbete med kulturskolan skulle vara givande. De har tidigare haft samarbete där de från kulturskolan hade ett uppträdande samtidigt som en barnbibliotekarie läste sagor. Att de nu ska arbeta under samma tak ger enligt våra informanter möjligheter för fler olika evenemang: ”kan man ses varje dag, som vi kommer att kunna sen, i september, då kommer man ju naturligt knyta kontakter när man fikar tillsammans eller man äter tillsammans och har lite idéer som man kan [ge varandra]” (Intervju 2 2010, informant b).

Enhetschefen berättar att det framöver, när alla verksamheter har etablerats i huset, kan bli aktuellt att arbeta med referensgrupper från ungdomsverksamheten: ”Att man liksom kan få en lite mera tydlig respons, inte bara se om de lånar eller inte” (Intervju 2 2010, informant c).

Användarna – kommunikation och delaktighet

På Nässjös stadsbibliotek har man tänkt mycket kring uppställning av medier och hur de ska vara placerade för att det ska vara så logiskt som möjligt för användarna. Enhetschefen nämner att när det gäller inredningen, har man gjort många val utifrån observationer, hur besökarna rör sig i lokalen och efter hur folk frågar efter olika

medier "[...] hur ska man placera saker så att de faktiskt ser sakerna. Så att de inte varje gång behöver fråga var har ni det" (Intervju 2 2010, informant c). När man byggde om lokalen lade man därför mycket vikt vid att besökarna till stor del skulle kunna klara sig på egen hand. En del i att göra samlingarna lättåtkomliga för besökarna har varit att ha ett tydligt skyltsystem med bilder och att all den information som finns om medierna är enkel och lättläst "så att även ett barn ska kunna läsa den" (Intervju 2 2010, informant c). Enhetschefen berättar att man har utgått från "sunt förnuft" snarare än att direkt ha frågat användarna när det gäller inredning och placering av medier. Istället har man valt att ha ett system som är enkelt att justera och som kan omprövas om det kommer många besökare som uttrycker missnöje med hur det ser ut. Biblioteksassistenten säger "Nu ska, våra, användare kunna tala om för oss, är det här bra, vad kan vi bli bättre på, vad är det vi har glömt. Det finns ju saker som vi kommer på hela tiden. Och som vi kan förändra" (Intervju 2 2010, informant b).

Biblioteksassistenten berättar att det är viktigt att ha en öppen kontakt med sina besökare och det är något som man har och hela tiden eftersträvar att ha på biblioteket. "Och det här med att komma med ett inköpsförslag och att vi respekterar våra kunder. Det är viktigt när man kommer och önskar någonting, att det verkligen också blir det" (Intervju 2 2010, informant b). Hon berättar att deras besökare har lärt sig att det är okej att göra så, att man kan komma till biblioteket och få tag på sådant som de inte kan eller har möjlighet att finna på något annat sätt (Intervju 2 2010, informant b). Hon berättar vidare att hon ser det som sitt uppdrag att serva kunderna och respektera deras önskemål, att de ska känna sig nöjda när de lämnar biblioteket. Samtidigt påpekar enhetschefen att det också kan vara problematiskt för biblioteket att förhålla sig till användarna som kunder.

[...] jag skulle inte vilja säga kundperspektivet utan användarperspektivet därför att i kund så ligger det lite annat också, att man kan alltid köpa sig olika grejer och det finns ju också det här rättviseperspektivet så att säga då. Alla ska bli behandlade väl utifrån sina förutsättningar men utifrån ett rättvist perspektiv." (Intervju 2 2010, informant c)

Som nämnt ovan har man i Nässjö tidigare arbetat med ungdomar och låtit dem vara med vid utveckling av olika delar av ungdomsverksamheten. Det gjordes också inför ombyggnaden. Under höstlovet 2008 anordnade personal på barnavdelningen en kväll för ungdomar mellan 9 och 13 år som de kallade för "Bygg ditt eget bibliotek". Tanken var att ungdomarna skulle komma med idéer och tips kring hur de ville ha det i det nya biblioteket. De fyra flickor som deltog bidrog till sagorum, TV-spelsavdelning och läshörna och de byggde modeller och ritade skisser på hur de ville att det skulle se ut. På bibliotekets hemsida skriver en bibliotekarie att kvällen bjöd på många Aha-upplevelser (Nässjö kommun 2008).

Barnbibliotekarien menar att det är svårt att få en referensgrupp eller liknande att ta vid där en annan slutade (Intervju 2 2010, informant a). Detta kan leda till att projekt som under en period har fungerat väldigt bra rinner ut i sanden och även om de ersätts av nya så blir idéerna aldrig riktigt förankrade. Barnbibliotekarien i Nässjö säger vidare att "man får försöka å suga in impulser och ta till sig, och sen erbjuder vi och ser om dom nappar på det" (Intervju 2 2010, informant a). Med det tror vi att han menar att även om en viss grupp ungdomars intresse svalnar och det är svårt att skapa

nytt intresse för en specifik aktivitet så kan biblioteket ändå skapa en kontinuitet i att arbeta tillsammans med de barn och unga som använder biblioteket.

Analys och diskussion

I detta kapitel lyfter vi fram det i vårt material som vi anser är viktigast i relation till vårt forskningsproblem och våra frågeställningar. Med utgångspunkt i det som vi beskrev i föregående kapitel diskuterar vi här ytterligare det som framstår som karakteristiskt eller problematiskt. Dessa aspekter analyseras med hjälp av den bakgrund som tecknades i ”Folkbibliotek och barnverksamhet” och de utgångspunkter för analys som vi där lyfte fram. De tre fallstudierna diskuteras här gemensamt och varvas med exempel från avsnittet om 2020 Mars Express. I det sistnämnda projektet testades och utvärderades flera olika metoder för barn och ungas deltagande i biblioteksutveckling och vi har därför låtit bibliotekskonsulentens utsagor fungera som ett stöd i vår tolkning av de tre fallbibliotekens sätt att arbeta.

Vi inleder analysen med ett avsnitt där vi diskuterar hur man vid de undersökta biblioteken har arbetat under förändringsprocessen. Här utgår vi mycket från våra inventerande frågeställningar, det vill säga vilka metoder som har använts samt hur och varför dessa har valts. Rubrikindelningen i det avsnittet är baserat på en kategoriindelning av metoderna som vi själva har gjort. Därefter följer en diskussion med utgångspunkt i vår övergripande frågeställning där vi analyserar hur de undersökta barnbiblioteken förhåller sig till ett användarperspektiv.

Metoder

Vi har i vår undersökning, både genom vårt empiriska material och i det som har skrivits om ämnet tidigare, sett att det finns olika sätt att arbeta med att skapa ett behovsanpassat bibliotek. Den kunskap som barnbiblioteken har om sina användares behov förvärvas på olika sätt och ofta genom en kombination av olika metoder och kunskapskällor. Vi har utifrån det som framkommit i vår undersökning ställt upp fyra kategorier som kan skönjas i det sätt som biblioteken arbetar för att skapa ett biblioteksrum som utgår ifrån användarnas behov:

- Fråga forskningen: personalen på biblioteken kan ta del av undersökningar som gjorts i olika sammanhang eller studera till exempel pedagogiska teorier.
- Fråga yrkesverksamma: personal från olika bibliotek utbyter erfarenheter på konferenser och liknande. Man tar del av föredrag och diskuterar ämnet med kollegor. Biblioteken kan också vända sig till andra yrkesgrupper och ta hjälp av till exempel pedagogers eller arkitekters kompetenser på området.
- Observera: personalen på biblioteket kan iaktta vad användarna gör och hur de rör sig i biblioteket. Ett bibliotek kan också besöka andra bibliotek eller andra kulturinstitutioner och inspireras av hur deras barnavdelningar är utformade och inredda.

- Fråga användare: detta kan göras på olika sätt, genom mer direkta frågor i exempelvis enkäter och intervjuer eller djupare diskussioner i form av referensgrupper och fokusgrupper. Bibliotekets personal kan också mer indirekt fråga sina användare genom att uppmuntra till att åsikter framförs och ha förslagslådor.

Fråga forskningen

Graden av teori som är synlig i de förändringsprojekt vi har undersökt varierar. Bibliotekschefen i Gislaved nämner ett par pedagogiska utgångspunkter som fungerar som vägledande i planeringen av verksamhet för barn, åtminstone för henne. På alla tre bibliotek framstår det som att personalen med ansvar för barnverksamheten har kännedom om pedagogiska teorier och trender inom pedagogisk forskning. De har också med sig kunskap från andra områden, exempelvis så har barnbibliotekarien i Gislaved tidigare arbetat som lärare. Dessutom deltar barnbibliotekens personal i olika kurser och utbildningar. Det verkar inte vara vanligt att man väljer en eller ett par teoretiska utgångspunkter som man jobbar metodiskt utifrån. Det tycks inte heller som att man i någon högre grad har diskuterat olika teorier och ideologier i samband med förändringsprojektet. Det verkar istället vanligt att det sker så att säga slumpmässigt. De teoretiska och ideologiska bitarna finns med bland allt annat som de enskilda individerna har med sig från tidigare erfarenheter. På så sätt bakas idéer in i den vision eller helhetsbild som man har för det nya barnbiblioteket. Den bild som vår undersökning ger kan jämföras med resultatet av Pahlmblad och Ulmius undersökning från 2005. I de projekt som diskuteras i *Framtidens barnbibliotek* framträder pedagogiska teorier som ganska tydligt närvarande. Men också Pahlmblad och Ulmius konstaterar att det handlar om influenser från flera olika håll (Pahlmblad och Ulmius 2005, s. 49).

Som vi har varit inne på tidigare tror vi att bibliotekets pedagogik ofta definieras i de samarbeten man har med förskola och skola. Om detta antagande stämmer tror vi att följden blir att pedagogiken främst handlar om lärande och därför appliceras kanske inte den typen av idéer på förändringen av rummet. Men vi anser att när man skapar miljöer som ska uppmuntra till kreativitet och lärande så är det viktigt med någon sorts pedagogisk medvetenhet. Som vår informant från 2020 Mars Express påpekar är barnbibliotekarien ofta kreativa och pyntar och fixar i biblioteket. Samtidigt saknar de ofta djupare kunskap om hur olika delar i rummets utformning relaterar till barns egen kreativitet och skaparlusta.

Fråga yrkesverksamma

Alla de tre undersökta biblioteken samarbetar i sina förändringsprojekt med externa aktörer och samverkan är något som anses viktigt. I Huskvarna bygger en stor del av arbetet på ett samarbete med skolklasser, i vilket lärarnas kompetens kan utnyttjas. Barnbibliotekarien i Huskvarna menar att hon har kunnat stämna av med lärarna angående olika aspekter i referensgruppsarbetet men att det är viktigt att respektera att lärarna ofta har pressade scheman och mycket annat att tänka på. Den pedagogiska kompetens som tillförs barnbiblioteken från skola och förskola kan vara mycket värdefull i flera avseenden och samarbetet mellan nämnda institutioner betonas i flera av de texter som vi tog upp i vår litteratur- och forskningsgenomgång. Men att fungera som ett stöd för lärande är inte barnbibliotekets enda uppgift och det finns

fler områden där samarbeten och extern kompetens kan vara viktigt. Exempelvis så har man i Huskvarna försökt att ta tillvara på barns experimentlusta genom ett samarbete med ett teknik- och vetenskapscenter. I Nässjö innebär etableringen av det nya kulturhuset att bibliotekets personal ges möjlighet att samarbeta med andra vuxna som arbetar med barn och ungdomar utanför skolan. Våra informanter säger också att denna möjlighet är viktig att ta vara på i framtiden. Vi tror att den nya situationen i Nässjö skapar goda förutsättningar för att biblioteket ska kunna stärka sin roll som en självklar del i utbudet av kultur- och fritidsaktiviteter för barn och unga.

I Gislaved framstår det nära samarbetet med inredningsarkitekten som särskilt betydelsefullt. Här handlar det inte bara om att biblioteksrummet utformats av en professionell inredningsarkitekt utan också om att arkitekten har fått en inblick i bibliotekariernas vardag. Personalens behov ses som mycket viktiga och vi tror att det kan ge en bra grund till att i förlängningen tillgodose även besökarnas behov. Det är ju de som arbetar ute i biblioteksrummet som möter bibliotekets brukare och det är de som i praktiken ska se till att dessa blir nöjda. Att tillgodose personalens behov handlar då om att se till att de har allt som behövs för att utföra det arbete som användarna förväntar sig och vill ha.

Vår uppfattning är att samarbeten med externa aktörer inte enbart bör handla om att få uppgifter utförda. Externa kompetenser tillför biblioteken kunskap och kan i förlängningen förhoppningsvis bidra till att bibliotekspersonalens kunskapsfält vidgas.

Observera

Flera av våra informanter tror att observation och iakttagelser av användarna, hur de rör sig, betar sig och vad de använder sig av i biblioteket är en bra metod eftersom direkt dialog med denna målgrupp kan vara komplicerad och kan leda till missförstånd och besvikelse från dem som har blivit tillfrågade om det inte blir så som de har önskat.

I Huskvarna har barnbibliotekarien använt sig av observationer som en metod för att undersöka hur barnen använder rummet. Med det exemplet i åtanke anser vi att sådana observationer är fruktbara och att resultat från dem relativt enkelt kan inkorporeras i bibliotekets inredning. Att observera hur rummets inredning fungerar för besökarna är också något som bibliotekarierna kan göra samtidigt som de arbetar med vardagliga uppgifter ute i biblioteket. I Nässjö har man en sådan inställning när det gäller till exempel placeringen av medier. En av informanterna där menar att personalen hela tiden är uppmärksam på hur nya saker fungerar och om något inte verkar överensstämma med användarnas behov så får man tänka om. Den nya genreindelning som arbetats fram i Nässjö kan härledas till observationer av hur användare resonerar när de letar efter medier och kanske också av vilka frågor de ställer till bibliotekets personal. Detta kan kopplas till det Rydsjö och Elf skriver om referenssamtalets möjligheter (Rydsjö & Elf 2007, s. 66-68). Genom erfarenheter från referenssamtal med barn kan bibliotekets personal skapa sig en uppfattning av hur barnen använder biblioteket och i förlängningen använda det som en kunskapskälla vid förändring.

Ett annat sätt att gå tillväga är att bygga beslut om rummets utformning på kunskap om vad som har fungerat bra på andra ställen. I både Gislaved och Huskvarna nämns studieresor som en stor inspirationskälla. De har bland annat studerat andra biblioteks lösningar i fråga om exempelvis skyltning och exponering. Vi tror att detta sätt att inspireras av andra är ett bra sätt för bibliotekspersonalen att undvika att fastna i invanda tankemönster. Samtidigt kan man inte förlita sig på att vad som har fungerat bra i ett sammanhang kommer att fungera lika bra för ett annat bibliotek med andra användare. Detta kan kopplas till det Hansson (2005, s. 30) säger om lokal förankring och det som Hollström-Flis (2001, s. 75-76) påpekar om ungdomars unika förutsättningar och behov. Varje enskilt barnbibliotek måste ta reda på vad som fungerar bäst för just deras användare.

Fråga användare

Att observera istället för att fråga barnen direkt kan, som nämnt ovan, vara bra om man känner en osäkerhet i hur man ska ställa frågorna. Samtidigt nämner flera av informanterna vikten av att låta barn förstå att de har rätt att uttala sig, att deras åsikter har betydelse och att de vuxna värderar deras idéer och ger gehör för deras uttalanden. Att arbeta tillsammans med barnen kan ha olika syften och förtjänster. Som exempel kan nämnas det samarbete med skolklasser i referensgrupper som förekommer i projektet Rummet som medium. Arbetet i referensgrupperna hör ihop med projektets huvudsyfte – att göra biblioteket mer tillgängligt för barn och unga. Syftet med samarbetet blir då helt enkelt att få barnens synpunkter på vad som är ett tillgängligt bibliotek för dem. Att biblioteket arbetar med grupper av skolelever och pratar om biblioteket kan också ha ett syfte inriktat på förmedling och läs/språkstimulans. Deltagandet i referensgruppen kan stärka barnens relation till biblioteket och ge dem större kännedom om de medier som finns där. Bibliotekarien bokpratar och barnen får skriva boktips. Aktiviteterna som förekommer har ett värde i sig. Bibliotekskonsulenterna poängterar att om barnen får vara med så får de en annan inställning till biblioteket.

Bibliotekskonsulenterna, som har erfarenheter både från metodprojektet 2020 Mars Express och projektet Rummet som medium, menar vidare att en anledning till att man ville testa olika metoder för att låta barn uttrycka sina åsikter i projektet 2020 Mars Express var att man kunde se svårigheter i att bara fråga barn vad de tycker om olika saker. Hon menar att det finns metoder som fungerar bättre än andra för att komma åt barnens egna åsikter. Vi tolkar det som att man med de metoder hon lyfter fram som de bästa, referensgrupper och workshops, kan få en bättre bild av barns egen föreställningsvärld. Med en referensgrupp skapas en kontinuitet i förändringsprocessen. Workshopmodellen möjliggör att både bibliotekarier och personer med kompetens från andra områden arbetar tillsammans med barnen kring ett projekt. När bibliotekarierna med sin förkunskap befinner sig i en utfrågande roll är det svårare att undvika att vara ledande, medan en gruppdiskussion eller en workshop med skapande inslag ger större möjlighet för bibliotekarierna att upptäcka nya saker tillsammans med barnen. På så sätt kan de omforma sin egen förförståelse.

I Gislaved nämns svårigheterna med att arbeta med små barn då de har en tendens att svara på frågor så som de tror att det förväntas att de ska svara. Vid bibliotekets arbete med fokusgrupper fick de minsta barnen representeras av grupperna småbarnsföräldrar och pedagoger. En annan aspekt av att man har en fokusgrupp med

föräldrar och pedagoger är att även de vuxna användarna av barnbiblioteket får komma till tals. Småbarnsföräldrar kan ha egna önskemål och behov gällande barnavdelningens fysiska utformning. De har också god kännedom om sina egna barns behov. Dessutom är de yngre barnens upplevelse av biblioteket ofta kopplad till deras föräldrars upplevelse av detsamma.

För oss framstår det som att det idag ses som en självklarhet att låta barnen uttrycka sig på biblioteket, men att det är svårt att hitta former för det. Barnbiblioteken kan vinna mycket på att våga fråga barnen och en av våra informanter säger att man genom att fråga brukarna med stor sannolikhet får reda på sådant personalen själva inte tänkt på. Men barn kan ha stora visioner och vi anser att man genom att fråga också binder upp sig på att göra något, vilket i praktiken kan vara väldigt svårt. Man måste ta ner barnens idéer på en genomförbar nivå. I Huskvarna berättar barnbibliotekarien att hon i sitt arbete med referensgrupperna blivit medveten om vilken viktig roll hennes tolkningar av barnens idéer spelar. Detta anknyter till den problematik som Halldén (2003, s. 17) tar upp angående vuxnas tolkning av barns utsagor. Det har betydelse hur man väljer att återge det material som samlats in och i vilket syfte materialet ska användas.

Utifrån ovanstående resonemang menar vi att om man ska involvera barn i en förändringsprocess måste det finnas en tydlig grundtanke. Vi anser att vi bakom Gislaveds biblioteks nya barnavdelning kan identifiera en sådan grundidé. Där handlade det om att skapa större ytor, anpassade möbler och möjlighet till aktivitet. Flera faktorer spelade naturligtvis in i hur resultatet blev men att det fanns tydliga mål med förändringen tror vi har påverkat. Redan tidigt i planeringsfasen bör man ta reda på om det är praktiskt och ekonomiskt möjligt att genomföra de förändringar som kan komma fram vid en förfrågan till en referensgrupp. Det kan vara bättre att begränsa sig till en liten del av verksamheten snarare än att starta upp ett stort projekt som sedan kan bli svårt att slutföra. I Huskvarna har projektledaren utgått ifrån relativt avgränsade och väldefinierade frågor i samtalen med referensgrupperna. Det har till exempel handlat om hur en bokhylla kan se ut. Sådana konkreta frågor kan underlätta vid formulering av mål och på så sätt blir det mer hanterbart att faktiskt genomföra en förändring. Om personer har varit med i tron att något ska förändras och de märker att åsikterna inte har tagits hänsyn till vid projektets slut kan de uppfatta sitt deltagande som skendemokratiskt. Att samla in barns idéer utan en tydlig plan för hur de ska förverkligas kan ge de signaler som man som vuxen bör göra allt för att undvika, nämligen att barnens synpunkter inte räknas.

Användarperspektiv

Vi har tidigare i uppsatsen diskuterat användarperspektiv och att utformningen av det fysiska biblioteksrummet kan utgå ifrån användarnas behov. I detta avsnitt diskuterar vi, med utgångspunkt i vår övergripande frågeställning, på vilka olika sätt ett användarperspektiv är synligt i de undersökta barnbibliotekens förändringsarbete med avseende på det fysiska rummet.

I litteratur- och forskningsgenomgången diskuterade vi hur biblioteken kan förhålla sig till sina användare som förändringsagenter. Vi ser det som viktigt att även barnbiblioteken ser sina användare som en resurs i utvecklingen av verksamheten. Vi

nämnde också att Rydsjö och Elf anser att det idag närmast är en självklarhet för biblioteken att arbeta mot ökad delaktighet och medverkan i projekt med ungdomar och unga vuxna (Rydsjö & Elf 2007, s. 177). Vi tror att det kanske är lättare för barnbiblioteken att rikta sig mot de äldre barnen när det gäller att samla in målgruppens åsikter om sina behov. Eftersom barnbibliotekens målgrupp är så bred kan de yngre barnen förbises i detta avseende. Inte för att de inte räknas, utan för att det är svårare att veta hur man ska involvera de riktigt små barnen i en förändringsprocess. Här kan bibliotekariernas kunskaper brista när det kommer till vilka metoder som passar bäst. Som framgick tidigare så kan samarbete med pedagoger tillföra den kompetens som krävs, men det kanske inte alltid finns tid och möjlighet att genomföra ett sådant projekt där flera olika parter är inblandade.

Ett försök att anpassa biblioteket efter användarnas behov kan vara mer eller mindre omvälvande. Många folkbibliotek strävar idag efter att sätta användarna i centrum och har en öppen och välkomnande attityd gentemot deras efterfrågan och önskemål. Det kan dock hända att ett beslut om att bättre anpassa en verksamhet eller ett utrymme efter målgruppens behov kräver att man, ur bibliotekets perspektiv, tänker om och ganska radikalt förändrar något. Vår informant i Huskvarna pratar om vikten av att låta förändringsarbetet vara en process där resultatet inte är fastställt på förhand. Bibliotekskonsulenten, som varit involverad både i 2020 Mars Express och Rummet som medium, tror också att detta är viktigt när man arbetar tillsammans med barn. Hon menar att man måste ta tid till att pröva sig fram, för att hitta metoder som passar. I sådana situationer är det också viktigt att tänka på kontinuitet och integrering av det nya i det övriga biblioteket. Det är viktigt att olika utåtriktade projekt med användarna i centrum också riktas inåt, mot biblioteket och dess personal. Även om inte alla kan vara lika involverade så behöver alla förstå varför man gör något. Vår informant från 2020 Mars Express anser att vikten av ett kontinuerligt användarinflytande borde uttryckas tydligare i bibliotekens verksamhetsmål. På så sätt skulle det finnas en orsak som alla kan relatera till och användarinflytande kan då bli en mer självklar del i verksamheten, oberoende av personalbyten och andra organisatoriska förändringar.

Att det finns användare som är beredda att engagera sig är också en viktig faktor för att få kontinuitet i samarbetet med användarna under en längre tid. Det gäller att man ifrån bibliotekets sida aktivt erbjuder möjligheter för användarna att vara med och påverka det som de tycker är intressant eller viktigt. För att kunna göra detta måste man också hitta vägar till att alltid vara medveten om och uppdaterad på vad som är viktigt för barnbibliotekets olika målgrupper.

De tre förändringsprocesser som vi har undersökt har sett olika ut och har haft olika förutsättningar. De tre bibliotekens omgivning och lokalsamhälle skiljer sig åt och bibliotekarierna som arbetar där har olika bakgrund och intressen. De har delvis haft olika syften och målsättningar med att genomföra en förändring av det fysiska biblioteksrummet. Det innebär att de också har arbetat på olika sätt med att skapa barnavdelningar som de tycker svarar mot sina användares behov. Tidigare har vi redogjort för hur Hansson och Hollström Flis ser på vikten av att biblioteket förhåller sig till lokalsamhället. Varje användare har unika behov och förutsättningar och att ha god kännedom om sitt område och lokalbefolkningen kan därför vara nödvändigt för att biblioteket ska kunna fylla sitt uppdrag. Dessutom tror vi att en nära kontakt med

användarna, utöver att bara känna dem genom statistik och liknande, kan bidra både till att biblioteksbesökarna får sina behov bättre tillgodosedda och att bibliotekets verksamhet utvecklas i en positiv riktning. Vi håller med Joacim Hansson när han skriver om folkbibliotekens relevans i ett lokalt sammanhang och hur denna relevans kan skapas utifrån ett användarinflytande som sker ”genom en aktiv och ansvarstagande dialog med biblioteken” (Hansson 2005, s. 34).

Våra fallbibliotek har arbetat på olika sätt för att få en bättre uppfattning av lokalbefolkningen och vad de kan tänkas vilja ha ut av sitt bibliotek. I Nässjös biblioteksplan finns bland annat en analys av stadsinvånarna där det redogörs för de målgrupper som biblioteket till störst del antas förhålla sig till framöver. I Gislaved, inför arbetet med fokusgrupper, kartlade personalen på biblioteket de olika invånarna i samhället och delade in dem i grupper. Därefter sökte man efter användare och icke användare på och utanför biblioteket. Arbetet med fokusgrupper ledde till att många olika sorters användare och potentiella biblioteksanvändare fick chans att uttrycka sig om sitt bibliotek. På Huskvarnas bibliotek har man arbetat mycket ihop med skolor i kommunen. Arbetet med skolelever i referensgrupper har gjort att bibliotekspersonalen har lärt känna sina unga användare bättre och som det står i bibliotekets blogg har det lett till att man bättre förstår ”barns förhållningssätt i mötet med biblioteket” (Huskvarna bibliotek [årtal saknas]).

De olika sätten som fallbiblioteken har arbetat på för att lära känna lokalbefolkningen kan tänkas ge skiftande signaler till invånarna kring hur de kan förhålla sig till sitt bibliotek. Alla fallbiblioteken uppmuntrar besökare att komma med synpunkter på sina hemsidor och i biblioteket och alla våra informanter upplever att deras användare gärna kommer med åsikter kring verksamheten. När det kommer till barn är det däremot inte lika vanligt att de spontant lämnar åsikter utan de måste snarare uppmuntras till det. Det kan därför vara nödvändigt att arbeta mer aktivt för att lära känna sina unga användare. Vår uppfattning är att fokusgrupper och referensgrupper därför kan vara en bra metod för att skapa god kommunikation mellan biblioteket och de yngre stadsinvånarna.

Det kanske inte alltid är möjligt att involvera användarna på ett så djupgående sätt som man gjort i Huskvarna när det handlar om en större ombyggnad, som det har gjorts i Nässjö och Gislaved. I sådana stora projekt är det så många bitar som ska falla på plats inom en given tidsram. Det krävs att man ser till helheten och har en övergripande bild av hur resultatet ska se ut. Samtidigt så ser vi inte direkt användarinflytande som det ända sättet att ta tillvara på användarperspektivet. Det vore kanske idealiskt om alla åsikter kunde tas till vara men som flera av våra informanter påpekar kan det ibland vara en röst som hörs mycket och man får då inte glömma dem vars röster som inte hörs, en användares synpunkter behöver inte alltid representera resten av besökarnas. Detta kan kopplas till det som framkommit i Lindqvist och Melins respektive Hollström-Flis undersökningar om svårigheterna i att få en representativ grupp i ett projekt för användarinflytande. Det finns förmodligen inga enkla svar på hur man får en referensgrupp som är både representativ och engagerad. Vår uppfattning ligger i linje med Lindqvist och Melins samt Hollström-Flis resonemang. Vi tror att det som i slutändan avgör hur gruppen ser ut också kan vara de förutsättningar som finns på biblioteket, i fråga om bland annat tid och pengar. Om deltagandet i gruppen ska vara frivilligt, vilket även vi tror ger goda

förutsättningar för ett bra resultat, så måste man från bibliotekets sida anstränga sig för att innehåll och upplägg är genomtänkt och anpassat efter målgruppens behov. Om någon själv ska välja att engagera sig och då kanske också prioritera bort något annat så måste det ju i slutändan vara värt det. Huskvarna bibliotek kan fungera som exempel på hur det går att få ett lyckat resultat med referensgrupper genom skolan. Där kan vi också identifiera ett problem som skulle kunna uppstå om grupper skapas av individer från olika håll, med till exempel olika scheman. När de klasser som från början var med i Huskvarnaprojektet splittrades blev det svårt att hålla ihop gruppen och hitta tider som passade alla.

Vi ser att användarperspektivet är tydligt närvarande i alla de studerade förändringsprojekten. Barnperspektivet framträder på lite olika sätt. Det exempel som vi vill lyfta fram är Nässjö bibliotek. Det framstår för oss som att man där har intagit ett användarperspektiv rent generellt i arbetet med ombyggnaden som helhet. Barnperspektivet är inte lika synligt i den bild som vi har fått av ombyggnadsprocessen. Men det är tydligt att man i sin verksamhet ser barnen som vilka andra användare som helst, med samma rätt att ställa krav. De tre biblioteken har haft olika visioner avseende det nya barnbiblioteket – hur det ska se ut och vilka funktioner rummet ska fylla. Vad de har prioriterat avgör hur rummet utformas och också vilka metoder som används. Detta tror vi i sin tur påverkar hur barnperspektivet tar sig uttryck. För att återknyta till distinktionen mellan barnperspektiv och barns perspektiv som diskuterats tidigare i uppsatsen så kan vi se ett tydligt tillvaratagande av barns perspektiv i det projekt som vi har studerat på Huskvarna bibliotek. Barn har själva varit aktiva och skapande subjekt i förändringsprocessen. I Huskvarna förekommer således också den tolkningsprocess som Halldén beskriver, där barns utsagor används för att tolka hur barn förstår något i sin omvärld (Halldén 2003, s 17). Enligt Halldén är barnperspektiv ett perspektiv som strävar efter att se barns villkor och verka för barns bästa. I Huskvarna och även i Nässjö och Gislaved, om än i mindre utsträckning i de här undersökta sammanhangen, så ingår barns egna röster i barnperspektivet. De processer som har lett fram till förändringar av de tre barnavdelningarna kan mycket väl ses som det som Halldén och Sandin kallar "[...] analysen där barn är i fokus" (Sandin & Halldén 2003, s. 8).

Vid utformning av det fysiska rummet blir tillgänglighet en viktig del i ett användarperspektiv. Det framgår också av vårt material att tillgänglighet är en viktig fråga för de tre fallbiblioteken. Bland annat har de jobbat med tillgänglighet i form av åtkomlighet. Det har resulterat i till exempel låga bokhyllor och mer utrymme runt hyllorna. I Nässjö är också sökbarheten en viktig aspekt av tillgängligheten och biblioteksanvändarna ska själva kunna hitta det de behöver. Framtoningen är också en del i bibliotekens arbete med tillgänglighet. Medierna ska synas ordentligt och man har arbetat med att ge rummet en framtoning som ska göra att barn och unga känner sig välkomna där. Vi kan också utläsa att våra informanter, även om de inte använder det ordet, vill att biblioteket ska vara angeläget för barn och unga. De vill att barnbiblioteket ska vara en viktig plats i barnens liv. Vi ser på förhållandet mellan tillgänglighet och angelägenhet på så sätt att det första handlar mer om form, det vill säga hur man erbjuder något. Det andra rör innehållet, alltså vad man erbjuder. Man skulle också kunna säga att full tillgänglighet förutsätter att det är ett angeläget innehåll som tillgängliggörs. Som exempel på en metod för att både frigöra ytor kring medierna och för att få en bättre bild av huruvida beståndet är angeläget är det

gallringsarbete som har varit en del av projektet i Huskvarna. De idéer kring vad som är ett tillgängligt och behovsanpassat barnbibliotek som vi kan skönja i materialet från fallstudierna kan kopplas till Dahlkilds principer för utformningen av framtidens bibliotek (Dahlkild 2005, s. 141). Särskilt de tre principerna funktion, flexibilitet och variation är tydliga i de tre bibliotekens arbete med sina nya barnavdelningar. Att biblioteksrummet ska vara funktionellt för målgruppen samt att det ska vara flexibelt och möjligt att förändra verkar ha varit viktigt på alla biblioteken. Även om böckerna och aktiviteter kopplade till dem fortfarande dominerar ser vi tecken på att man vill att de nya barnavdelningarna ska inbjuda till en variation av upplevelser och aktiviteter.

Slutsatser

Syftet med denna uppsats har varit att identifiera och diskutera olika idéer och metoder som förekommer i folkbibliotekens arbete med att göra det fysiska biblioteksrummet tillgängligt och angeläget för barn och unga. Detta har vi gjort genom att studera hur tre Svenska folkbibliotek har arbetat med behovsanpassning vid förändring av sina avdelningar för barn- och unga.

Det finns flera olika sätt för folkbiblioteken att skaffa kunskap om sina användares behov och olika sätt att använda sig av sådan kunskap. Många olika faktorer är med och avgör hur arbetsgången i en förändringsprocess ser ut. Vårt intresse har rört denna process, snarare än resultatet. Vägen till de nya avdelningar för barn och unga som har växt fram på de tre undersökta biblioteken har sett olika ut. I Huskvarna har förändringen skett inom ett projekt med syftet att förändra just barnavdelningen. Ett mål har varit att göra det fysiska rummet mer tillgängligt och förändringarna har skett i det rum man hade som utgångspunkt. I Nässjö och Gislaved har barnavdelningarnas fysiska utformning varit en del i ett större ombyggnadsprojekt. Här har helt nya fysiska rum skapats och förutsättningarna för förändring har varit goda, på så sätt att man har börjat från början med att utforma rummet. Samtidigt har barnbibliotekets tillgänglighet inte varit ett övergripande mål och vad man har kunnat göra i det avseendet har varit begränsat av ramarna för det större ombyggnadsprojektet.

I analysen identifierade vi de fyra kategorierna fråga forskningen, fråga yrkesverksamma, observera och fråga användare. Dessa kategorier av metoder och kunskapskällor kan placeras på en skala från barnperspektiv till barns perspektiv, där den första kategorin representerar ett barnperspektiv som utgår ifrån vuxnas slutsatser om barn och deras behov. Den sista kategorin blir då ett barnperspektiv där barnens egna perspektiv är själva utgångspunkten. Vi ser det dock inte som en värdeskala. Vår tolkning är att kategorierna går in i varandra och vi tror inte att någon av ytterligheterna är att föredra. En kombination av olika metoder och kunskapskällor där barnens uppfattningar och åsikter inkorporeras med de vuxnas kunskap borde vara det bästa. Att utgå ifrån den kunskap som förvärvas inom den första kategorin av metoder innebär en risk om man ser sådan kunskap som beständig. Föreställningar om barns behov och utveckling måste utmanas och ifrågasättas kontinuerligt. När bibliotekets personal observerar barn i de sammanhang där de själva ska möta dem kan de få en bättre bild av hur den kunskap som finns kan appliceras på just det sammanhanget. Föreställningar utmanas också genom att fråga barn och låta dem resonera själva kring olika problem. Om vi vänder på det och ser till den andra ytterligheten så tror vi att om barn ska vara med och styra hur något byggs upp och ser ut så måste vuxna ändå ta ansvar för slutresultatet. Detta tror vi inte är möjligt utan att ha den kunskap som förvärvas genom att ta del av forskning och föra diskussioner med andra vuxna som arbetar med barn i olika sammanhang. Det är de

vuxna som tolkar och förklarar barns idéer. Vi tror att barn kanske inte riktigt har de förutsättningar som krävs för att se sina behov i en större kontext. Vuxna har verktyg som barn saknar, men då de vuxna formar barns världar har de ett ansvar gentemot barnen.

Med grund i vår undersökning tycker vi oss kunna se att personalen på barnbiblioteken arbetar utifrån olika föreställningar om barns utveckling och vad barn behöver. Bibliotekarierna besitter stor kunskap, både bred och djup och brinner verkligen för barnens bästa. Dock ifrågasätts inte alltid varifrån kunskapen kommer och den problematiseras inte. Vi ser det inte som något nödvändigtvis negativt att det inte är *barnens perspektiv* som ensamt formar barnbiblioteket. Inte om vuxna företräder och tolkar barnen med utgångspunkt i ett *barnperspektiv*. Rummet är både bibliotekariernas och barnens och bör formas av dessa tillsammans. Vi tror också att biblioteken kan öka sin kunskap och stärka sitt barnperspektiv genom att aktivt arbeta för att ge barnen möjlighet att uttrycka sina åsikter. Barns egna perspektiv blir då en naturlig del i arbetet med ett barnperspektiv och bibliotekariernas underförstådda uppfattningar utmanas eller bekräftas kontinuerligt. Utmaningen ligger i att aldrig glömma att de båda perspektiven hela tiden bör interagera. Alla biblioteken i vår undersökning har kombinerat metoder och kunskapskällor från de fyra kategorierna fråga forskningen, fråga yrkesverksamma, observera och fråga användare. I Huskvarna kan betydligt fler metoder identifieras, vilket vi anser speglar skillnaden mellan ett projekt som är helt inriktat på barnbiblioteket och en större ombyggnad där barnbiblioteket ingår som en del i en vision för hela verksamheten.

Vi förhåller oss till idén om ett användarorienterat folkbibliotek på så sätt att vi tror att det idag är en nödvändighet. Samtidigt ser vi Hanssons och Greiders skepsis mot en marknadsinfluerad relation mellan biblioteket och användarna som befogad. Vi anser att det är viktigt för biblioteket att värna om rollen som demokratisk arena och att det finns en poäng i att låta bibliotekarien behålla sin roll som vägledare. Särskilt när det kommer till barnbiblioteket så framstår den pedagogiska aspekten som viktig. Det finns en viss risk att den går förlorad om också barnen ses som kunder som måste lockas till att välja biblioteket framför annat som erbjuds dem. Med stöd i den litteratur vi har läst och redogjort för i uppsatsen, så konstaterar vi att ett användarorienterat barnbibliotek bör vara i fas med den samhälleliga utvecklingen samt besitta en medvetenhet om hur denna påverkar barn och ungas förutsättningar. Det är då viktigt och nödvändigt att barnbibliotekarien ges möjlighet att hålla sig uppdaterad på den kultur som omger barn och ungdomar och på olika sätt väva in den kunskapen i bibliotekets verksamhet. Vidare bör det vara en plats där barn både kan hitta det de tycker om och utveckla nya intressen. Vi anser att den situation som Jochumsen och Hvenegaard beskriver, när användaren ses som en resurs, även bör vara giltig för barnbiblioteket. Det framstår för oss som mycket viktigt att ha en öppen och jämställd dialog med alla barnbibliotekets användare, både barn och vuxna. Vi konstaterade redan när vi redogjorde för vårt val av fall att vi anser att fallbibliotekens olikheter och olika förutsättningar är det som gör dem intressanta. Efter att ha genomfört denna undersökning är vi än mer övertygade om att behovsanpassning och användarperspektiv inte nödvändigtvis måste ta sig samma uttryck överallt. Snarare är det så att förankring i lokalsamhället gör varje barnbiblioteks användarperspektiv unikt.

I ett bredare perspektiv visar vår undersökning att barnbibliotekens förändring är starkt beroende av de personer som jobbar där. Det är i mycket individers engagemang och personliga inställning som styr. Detta gör att det ibland kan vara svårt att härleda idéer och inspiration, då de kommer från individers samlade upplevelser. Detta påverkar också kontinuiteten. Att till exempel få istånd en kontinuerlig brukarpåverkan kan vara svårt när personalen byts ut med jämna mellanrum och den som varit drivkraften bakom något försvinner. De nya har inte samma personliga anknytning till det som pågått och kanske hellre tar tag i något annat.

Vår uppfattning efter genomförandet av denna undersökning är att om barnbibliotekets användare ska involveras i en förändringsprocess är det viktigt att bibliotekets personal är eniga om en tydlig definition på vilken typ av verksamhet man eftersträvar. Hur vill bibliotekspersonalen att rummet ska fungera? Om de inte först är på det klara med det så tror vi att det kan bli svårt att låta användarna vara med och påverka. Vi tror också att innan man tar ett beslut om att involvera barn i ett projekt så behövs det att man frågar sig själv hur mycket man är beredd att förändra efter deras önskemål. En tydlig grundidé kan fungera som stöd till att bedöma vilka idéer som fungerar och vilka som inte gör det. När man väl har öppnat upp för barn och unga att vara med och påverka så bör det finnas en väl utarbetad plan för att genomföra och förverkliga deras idéer. Reellt inflytande är inte att bara få uttrycka sin åsikt utan det handlar också om vad som händer sen, när åsikten är framförd. Hur stor effekt har åsikterna på den faktiska verksamheten? En öppen dialog är viktigt och vi anser att det i denna också bör ingå en transparens från bibliotekets sida, det vill säga att de som arbetar på barnbiblioteket är tydliga med sin egen ståndpunkt och visar användarna att: detta anser vi är bäst för er.

Vi anser inte att barnbibliotekets främsta uppgift är att vara en plats för lärande, men vi tror ändå att en barnbiblioteksmiljö med fördel kan formos utifrån pedagogiska tankar, som till exempel tankar om utveckling genom lek och rörelse. I de förändringsprocesser som vi har undersökt ser vi också hur barnbibliotekens personal vänder sig utanför biblioteket för att få inspiration och idéer. I flera fall har extern kompetens tagits in. Vi tror, med grund i studerad litteratur och empiriskt material, att barnbiblioteken har mycket att vinna på att diskutera och samarbeta med andra yrkesgrupper och att ha en nära kontakt och god kommunikation med till exempel hantverkare och tekniker i samband med en ombyggnad.

Efter de erfarenheter vi gjort i arbetet med våra fallstudier har vi konstaterat vikten av att dokumentera tankeprocessen när idéer realiseras. Hur detta har sett ut i de olika fallen har påverkat vårt arbete. Skillnaderna vi har upplevt kan bero på skiftande syften och förutsättningar. Vi kan anta att ett projekt som är finansierat av Kulturrådet kan ha vissa krav på sig angående dokumentation. Vi tycker att det borde ligga ett stort intresse i att dokumentera även större projekt där resultatet kanske är viktigare än vägen dit. Vi tror att tankeprocesser ofta sätts på papper under själva arbetsprocessen, men när målet väl är uppnått finns inget intresse i att bevara dessa tankar på annat sätt än att de finns inbäddade i resultatet. Eller snarare att man inte ser det intresset – det gör vi.

Källförteckning

Empiriskt material

Dokument

2020 Mars Express ([årtal saknas]a) *Om projektet*. (Elektronisk) Tillgänglig:
< <http://www.barnensbibliotek.se/2020marsexpress/Startsida/tabid/126/Default.aspx>
> /Organisation/Om projektet. (2010-04-22).

2020 Mars Express ([årtal saknas]b) *Organisation 2006-*. (Elektronisk) Tillgänglig:
<<http://www.barnensbibliotek.se/2020marsexpress/Startsida/tabid/126/Default.aspx> >
/Organisation/2006-. (2010-04-22).

Gislaveds bibliotek (2006). Anteckningar från fokusgruppträff med småbarnsföräldrar. Kopia i författarnas ägo.

Gislaveds bibliotek (2010) *Förslag till biblioteksplan för biblioteken i Gislaveds kommun 2010-2013*. I författarnas ägo.

Huskvarna bibliotek (2007). *Bibliotek 2.1 - Rummet som medium*. Projektledarens dokumentation från första halvåret av projektet. Word-dokument och utskrift i författarnas ägo.

Huskvarna bibliotek (2008). *Bibliotek 2.1 - Rummet som medium*. Projektledarens dokumentation från tredje halvåret av projektet. Word-dokument och utskrift i författarnas ägo.

Huskvarna bibliotek (2009). *Bibliotek 2.1 - Rummet som medium*. Projektledarens dokumentation från fjärde halvåret av projektet. Word-dokument och utskrift i författarnas ägo.

Huskvarna bibliotek ([årtal saknas]) *Om projektet*. (Elektronisk) I *Rummet som medium* Blogg. Tillgänglig:
< http://www.huskvarnabibliotek.se/projekt/?page_id=6 > (2010-04-23).

Jönköpings kommun (2006). *Biblioteksplan Jönköpings kommun*. (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://lingonline.jonkoping.se/> >. (2010-04-23).

Länsbibliotek Jönköping (2007). *Bibliotek 2.1 : Rummet som medie*.
Projektbeskrivning, bifogad i ansökan till Statens kulturråd. Kopia i författarnas ägo.

Länsbibliotek Jönköping (2008) *Rummet som medium : Bibliotek 2.1*.
Projektbeskrivning, bifogad i ansökan till Statens kulturråd. Kopia i författarnas ägo.

Länsbibliotek Jönköping (senast uppdaterad 2009). *Rummet som medium*.
(Elektronisk). Tillgänglig:
< <http://www.f.lanbib.se/utvecklingsarbeten/pagaende-utvecklingsarbeten/rummet-som-medium/> > (2010-05-26).

Nässjö bibliotek (2008a) *Vad tycker du om stadsbiblioteket?* Enkät. I författarnas ägo.

Nässjö bibliotek (2008b) *Vad vill du ha? En sammanställning av enkäter för det nya biblioteket*. PowerPoint. I författarnas ägo.

Nässjö Kommun (2006). *Attraktiva bibliotek : Strategi för Nässjös biblioteksutveckling : Biblioteksplan 2006-2010*. (Elektronisk) PDF format.
Tillgänglig:
< <http://www.nassjo.se/Kommuninvaanare/Bibliotek-kultur/Bibliotek/Vaara-bibliotek> > (2010-04-23).

Nässjö Kommun (2008). *Bibblans blogg*. (Elektronisk) Tillgänglig:
< http://bibblansblogg.nassjo.se/2008_11_01_archive.html > (2010-05-25).

E-post

E-post (2010-04-19). Informant vid Huskvarna bibliotek till författarna. I författarnas ägo.

Intervjuer och samtal

Intervju 1. Huskvarna (2010-03-10). Inspelning och transkription i författarnas ägo.

Intervju 2. Nässjö (2010-03-10). Tre informanter (a, b och c). Inspelning och transkription i författarnas ägo.

Intervju 3. Gislaved (2010-03-11). Inspelning och transkription i författarnas ägo.

Intervju 4. Gislaved (2010-03-11). Inspelning och transkription i författarnas ägo.

Intervju 5. Vaggeryd (2010-03-12). Inspelning och transkription i författarnas ägo.

Samtal på Huskvarna bibliotek (2009-12-22). Anteckningar i författarnas ägo.

Samtal på Huskvarna bibliotek (2010-02-23). Anteckningar i författarnas ägo.

Observationer

Observation 1 (2010-02-23) Huskvarna bibliotek. Anteckningar i författarnas ägo.

Observation 2 (2010-03-10) Huskvarna bibliotek. Anteckningar i författarnas ägo.

Observation 3 (2010-03-10) Nässjö bibliotek. Anteckningar i författarnas ägo.

Observation 4 (2010-03-11) Gislaveds bibliotek. Anteckningar i författarnas ägo.

Övriga referenser

Barnombudsmannen (2006). *Röster som räknas : Barns och ungas rätt till delaktighet och inflytande : Barnombudsmannens årsrapport 2006*. Stockholm: Barnombudsmannen

Bergqvist, Christer & Herstad Jan (1992) GÖK-projektet. I Widebäck, Göran & Blomberg, Barbro (red.). *Biblioteket som serviceföretag : Kunden i centrum*. Stockholm: Forskningsrådsnämnden (FRN) (Rapport - Forskningsrådsnämnden 92:4). S. 31-41.

Biblioteksstyrelsen (2008). *Fremtidens biblioteksbetjening af børn*. (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://www.bs.dk/publikationer/andre/fremtidens/index.htm> > . [Köpenhamn]: Biblioteksstyrelsen. (2010-04-25).

Dahlkild, Nan (2006). Biblioteksrummet under förvandling. I Emerek, Leif, Hvenegaard Rasmussen, Casper & Skot-Hansen, Dorte (red.). *Folkebiblioteket som förvandlingsrum: Perspektiver på folkebiblioteket i kultur- og medielandskabet*. [Köpenhamn]: Danmarks Biblioteksforening. S.121-145.

Dewe, Michael (1995). *Planning and designing libraries for children and young people*. London: Library Association Publishing.

DMO (Design med Omtanke) ([årtal saknas]a). *Design med Omtanke : Inte dyrare, men bättre!* (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://www.designmedomtanke.se/start.asp?sida=9022> >. (2010-04-22).

DMO (Design med Omtanke) ([årtal saknas]b). Gislaved – ett bibliotek man talar om. (Elektronisk) Tillgänglig: < www.designmedomtanke.se/start.asp?sida=9836 >. (2010-04-23).

DMO (Design med Omtanke) ([årtal saknas]c). *Kombinera mjuka och hårda verktyg*. (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://www.designmedomtanke.se/start.asp?sida=8849> >. (2010-04-22).

Dik-förbundet (2008) *Gislaveds bibliotek är Årets bibliotek*. (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://www.mynewsdesk.com/se/pressroom/dik/pressrelease/view/gislaveds-bibliotek-aer-aarets-bibliotek-240681> >. (2010-04-22).

Dittmer, Ulf (1972). Förord. I Brattström, Charlotte (red.). *Barn i bibliotek : En idéhandbok om aktiviteter och samarbetsformer*. Utarbetad av SÖ:s arbetsgrupp för barn- och ungdomsbiblioteksfrågor. Lund: Bibliotekstjänst (SAB-serien 9). S. 7.

Eriksson et.al. (red.) (1994). *Barnspåret : Idébok för bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst.

Gilje, Nils & Grimen, Harald (2007). *Samhällsvetenskapernas förutsättningar*. Upplaga 3:2, Göteborg: Daidalos.

Gislaveds kommun (senast uppdaterad 2009a). *Fakta om Gislaveds kommun*. (Elektronisk) Tillgänglig:
< <http://www.gislaved.se/omkommunen.48.html> > (2010-04-22).

Gislaveds kommun (senast uppdaterad 2009b) *Gislaved*. (Elektronisk) Tillgänglig:
< <http://www.gislaved.se/omkommunen/tatorter/gislaved.142.html> > (2010-04-22).

Gislaveds kommun (senast uppdaterad 2009c). *Kulturnämnden*. (Elektronisk) Tillgänglig:
< <http://www.gislaved.se/politikorganisation/politik/namnder/kultur.76.html> > (2010-04-22).

Gislaveds kommun ([årtal saknas]) *Yttre centrum, södra*. (Elektronisk) PDF format. Tillgänglig:
< <http://www.gislaved.se/download/18.6415bcfb11f03bc2dae80001158/19> > (2010-04-22).

Greider, Göran (2000). Biblioteket, demokratin och kulturen. I *Bibliotek – mötesplats i tid och rum : En bok om demokrati*. Lund: Bibliotekstjänst i samarbete med SAB:s demokratigrupp. S. 90-98.

Hagerlid, Jan (1992). Förord. I Widebäck, Göran & Blomberg, Barbro (red.). *Biblioteket som serviceföretag : Kunden i centrum*. Stockholm: Forskningsrådsnämnden (FRN) (Rapport - Forskningsrådsnämnden 92:4). S. 5-6.

Halldén, Gunilla (2003). Barnperspektiv som ideologiskt eller metodologiskt begrepp. (Elektronisk) *Pedagogisk forskning i Sverige*. Årg. 8:1-2, ss.12-23. PDF format Tillgänglig: < <http://www.ped.gu.se/pedfo/pdf-filer/hallden.pdf> >. (2010-06-05).

Hansson, Joacim (2005). *Det lokala folkbiblioteket – förändringar under hundra år*. Linköping: Mimer, Institutionen för beteendevetenskap, Linköpings universitet.

Hedemark, Åse (2005) Mötet mellan folkbibliotek och användare. (Elektronisk) *Svensk biblioteksforskning*. Vol. 15:1, ss. 7-16. PDF format Tillgänglig:
<[http://www.hb.se/wps/wcm/connect/?MOD=PDMPProxy&TYPE=personalization&ID=NONE&KEY=NONE&LIBRARY=%2FcontentRoot%2Ficm%3Alibraries\[7\]%2FBHS%2FForskning%2Fsvbf%2Farkiv&DOC_NAME=%2FcontentRoot%2Ficm%3Alibraries\[7\]%2FBHS%2FForskning%2Fsvbf%2Farkiv%2Fsvbf_15105.pdf&VERSI](http://www.hb.se/wps/wcm/connect/?MOD=PDMPProxy&TYPE=personalization&ID=NONE&KEY=NONE&LIBRARY=%2FcontentRoot%2Ficm%3Alibraries[7]%2FBHS%2FForskning%2Fsvbf%2Farkiv&DOC_NAME=%2FcontentRoot%2Ficm%3Alibraries[7]%2FBHS%2FForskning%2Fsvbf%2Farkiv%2Fsvbf_15105.pdf&VERSI)>

ON_NAME=NONE&VERSION_DATE=NONE&IGNORE_CACHE=false&CONVERT=text/html&MUST_CONVERT=false > (2010-06-05).

Hollström Flis, Inger (2001). *Referensgrupper för ungdomar på folkbibliotek en bra idé?* (Elektronisk) Högskolan i Borås, institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap (BHS). Magisteruppsats 2001:62. PDF format. Tillgänglig: < <http://bada.hb.se/bitstream/2320/833/1/01-61.pdf> > (2010-06-05).

IFLA (The International Federation of Library Associations and Institutions) (2003) *Guidelines for children's libraries services.* (Elektronisk) Libraries for Children and Young Adults Section. PDF format. Tillgänglig: < <http://www.ifla.org/en/publications/guidelines-for-childrens-library-services> >. (2010-06-05).

Jochumsen, Henrik & Hvenegaard Rasmussen, Casper (2000). *Gør biblioteket en forskel?*. 1. udg. København: Danmarks Biblioteksforening

Jochumsen, Henrik & Hvenegaard Rasmussen, Casper (2006) ”Bibliotekets brugere : fra klienter til forandringsagenter. I Emerek, Leif, Hvenegaard Rasmussen, Casper & Skot-Hansen, Dorte (red.). *Folkebiblioteket som forvandringsrum: perspektiver på folkebiblioteket i kultur- og medielandskabet.* [Köpenhamn]: Danmarks Biblioteksforening. S. 41-52

Jönköpings kommun (2007). *Jönköpings kommun bildas och brobygge.* (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://www.jonkoping.se/> >/Om kommunen/fakta om Jönköping/historien om Jönköping. (2010-05-15).

Jönköpings kommun (2009). *Några punkter om Jönköping.* (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://www.jonkoping.se/> >/Om kommunen/fakta om Jönköping/några punkter om Jönköping. (2010-04-23).

Jönköpings kommun (senast uppdaterad 2010a). *Folkbiblioteken i Jönköpings kommun.* (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://lingonline.jonkoping.se/bibl.htm> > (2010-05-26).

Jönköpings kommun (senast uppdaterad 2010b). *Huskvarna bibliotek.* (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://lingonline.jonkoping.se/huskvarna.htm> > (2010-05-26).

Kollberg, Ewa (2006). 2020 Mars Express : På spaning efter framtiden. (Elektronisk) *Framsidan.* nr 1 s. 12-16. PDF format. Tillgänglig: < http://www.framsidan.net/wp-content/uploads/2010/03/framsidan2006_1.pdf > (2010-05-30).

Kulturrådet (2009a). *Kulturpolitiska mål.* (Elektronisk) Tillgänglig: < http://kulturradet.se/sv/Om-kulturradet/kulturpolitiska_mal/ > (2010-04-15).

Kulturrådet (2009b). *Strategi för Kulturrådets arbete med kultur för barn och unga.* (Elektronisk) PDF format. Tillgänglig:

< http://www.kulturradet.se/sv/verksamhet/barn_och_ungdom/Strategi-Barn-och-unga/ > (2010-04-15).

Kvale, Steinar & Brinkmann Svend (2009). *Den kvalitativa forskningsintervjun*. Upplaga 2:1. Lund: Studentlitteratur

Lindkvist, Frida & Melin, Mårten (2003). *Barn väljer medier : Erfarenheter från tio projekt där barn medverkar vid medieurval på folkbibliotek*. (Elektronisk) Lunds universitet, avdelningen för ABM och bokhistoria. Magisteruppsats 2003:21. PDF format. Tillgänglig: <<http://lup.lub.lu.se/luur/download?func=downloadFile&recordId=1333816&fileId=1388852> > (2010-06-07).

Lundgren, Lena (2000). *Barn frågor – kan biblioteket svara?: [om referensarbete för barn och ungdomar]*. Stockholm: Länsbiblioteket i Stockholms län.

Lundgren, Lena (2006). *Fokusgrupper : En metod som passar biblioteken*. (Elektronisk) Paper presenterat vid konferensen Mötesplats inför framtiden 11-12/10. PDF format. Tillgänglig: <<http://bada.hb.se/bitstream/2320/4810/1/Lundgren.pdf> > (2010-06-07)

Lundgren, Lena (2007). *Rum för barn : Möjligheternas bibliotek*. (Elektronisk). Paper presenterat vid konferensen Mötesplats inför framtiden i Borås 10-11/10. PDF format. Tillgänglig: <http://bada.hb.se/bitstream/2320/4761/1/LundgrenRumf%C3%B6r_2007.pdf >. (2010-06-06).

Merriam, Sharan B. (1994). *Fallstudien som forskningsmetod*. Lund: Studentlitteratur.

Nilsson, Sven (2000). Om sanningen ska fram. I *Bibliotek – mötesplats i tid och rum : En bok om demokrati*. Lund: Bibliotekstjänst i samarbete med SAB:s demokratigrupp. S. 70-88.

Nilsson, Sven (2003) Pyspunka. (Elektronisk) *Ikoner* nr 2/03. S. 33-35. PDF format. Tillgänglig: <http://www.btj.se/ikoner/arkiv/2003/pdf/03_2.pdf > (2010-04-24).

Nilsson, Sven (2005). Barn, tweens och bibliotek. (Elektronisk) *Ikoner* nr 2/05. ss. 57-59. PDF format. Tillgänglig: <http://www.btj.se/ikoner/arkiv/2005/pdf/05_2.pdf > (2010-04-24).

Nolgren, Sandra (2008). Bibblan Babblar. *Form : Designtidskriften*, nr 1/08. ss. 18-19.

Nässjö Kommun (2010). *Korta fakta 2010*. (Elektronisk) Tillgänglig: <<http://www.nassjo.se/Om-kommunen> > (2010-04-23).

Nässjö kommun ([årtal saknas]a) *Bibliotek*. (Elektronisk) Tillgänglig:

< <http://www.nassjo.se/Om-kommunen/Aktuella-projekt/Nya-Pigalle/Bibliotek> > (2010-04-23).

Nässjö kommun ([årtal saknas]b). *Järnväg och industri*. (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://www.nassjo.se/Om-kommunen/Naessjoebygdens-historia/Jaernvaeg-och-industri> > (2010-04-23).

Nässjö kommun ([årtal saknas]c). *Pigalle blir kulturellt centrum*. (Elektronisk) Tillgänglig: < <http://www.nassjo.se/Om-kommunen/Aktuella-projekt/Nya-Pigalle> > (2010-04-23).

Nässjö kommun ([årtal saknas]d) *Stadsparksstråket : Nässjös nya ansikte*. (Elektronisk) PDF format. Tillgänglig: < <http://www.nassjo.se/Om-kommunen/Aktuella-projekt/Nya-Pigalle> > /ladda ner foldern om stadsparksstråket. (2010-04-23).

Pahlmblad, Helena & Ulmius, Pernilla (2005). *Framtidens barnbibliotek : Verksamhet och visioner*. (Elektronisk). Examensarbete (20 p) för magisterexamen i Biblioteks och informationsvetenskap vid Lunds universitet. BIVILs skriftserie 2005:19. PDF format. Tillgänglig: < <http://www.lu.se/o.o.i.s?id=19464&postid=1327830> > (2010-06-06).

Regionbibliotek Stockholm (2010). *Inbjudan 22 April Vems perspektiv*. (Elektronisk). PDF format. Tillgänglig: < http://www.regionbiblioteket.stockholm.se/upload/regionbiblioteket/Tema%20Anvandaren/Inbjudan_tema%20Anvandaren%2022%20april.pdf > (2010-04-15).

Regionförbundet Jönköpings län (2008). *Kommun och länsstatistik 2008*. (Elektronisk) PDF format. Tillgänglig: < <http://www.regionjonkoping.se/Templates/Article1.aspx?PageID=6bd14e6b-2b6a-43d9-a994-cfab1f753f81> > /Augusti 2008/Gislaved. (2010-04-22).

Rydsjö, Kerstin (1994). Barnspåret i backspegeln. I Eriksson, Anna Birgitta (red.). *Barnspåret : Idébok för bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst. S. 15-25.

Rydsjö, Kerstin & Elf, AnnaCarin (2007). *Studier av barn- och ungdomsbibliotek : En kunskapsöversikt*. Stockholm: Regionbibliotek Stockholm.

Sandin , Bengt och Halldén, Gunilla (2003). Välfärdsstatens omvandling och en ny barndom. I Sandin , Bengt och Halldén, Gunilla (red.). *Barnets bästa : En antologi om barndomens innebörder och välfärdens organisering*. Stockholm/Stehag: Brutus Östlings bokförlag Symposion. S. 7-23.

SCB (2009). *Gislaved kommunfakta 2010*. (Elektronisk) PDF format. Tillgänglig: < http://www.h.scb.se/kommunfakta/k_frame.htm > /Gislaved. (2010-04-22).

Svensk biblioteksforening (2003). *På barns ungdomars villkor : Svensk Biblioteksforenings rekommendationer för folkbibliotekens barn- och ungdomsverksamhet*. (Elektronisk). PDF format. Tillgänglig:

< <http://www.biblioteksforeningen.org/organisation/dokument/pdf/Barnrek.pdf> >
(2010-01-07).

Winter, Karin (2002). En läsbar ordning : Om Stockholms stadsbibliotek och det svårhanterliga mötet mellan en gestaltad ordning och ett föränderligt innehåll. I Gram, Magdalena (red.). *Bibliotek och arkitektur : byggnader, rum, samlingar*. Stockholm: Arkitekturmuseet. S.154-161.

Bilaga 1

Intervjuguide

Inledning

Kan du berätta lite om ert barnbiblioteks historia?
Har det förändrats genom åren?

Kan du berätta kort om det förändringsarbete som barnavdelningen varit en del av?
Vilken har varit den viktigaste målsättningen?

Vilken har varit din del/roll i detta arbete?
Hur kommer det sig?

Har ni valt att satsa mer på en viss målgrupp?
Varför?

Gislaved/Nässjö: Barn och unga i relation till varandra och till alla målgrupper som omfattas av ombyggnaden.

Huskvarna: Varför barn? Särskild åldersgrupp?

Vad har ombyggnaden/projektet inneburit för barnavdelningen (främst i fråga om fysiska förändringar)?

Vilken är, enligt dig, den viktigaste förändringen?

Metoder/arbetssätt

Återkoppling till beskrivningen av förändringsarbetet
Viktig följdfråga på detta tema: Hur har det fungerat?

Kan du berätta mer om de metoder ni använt/hur ni har arbetat? (Vi kan ge exempel på vad vi ser som metoder)

I planeringen

I idéinsamligen

I förverkligandet

Vilka metoder är specifika för arbetet med barnavdelningen?

Varför har ni valt dessa arbetssätt?

Var har ni hämtat inspiration?
Till metoder och tillvägagångssätt
Till själva inredningen och utformningen av rummet

Följdfråga om en specifik idé beskrivs: Hur uppkom den?
Om inspirationskällor och idéinsamling kommit upp tidigare, återknyt till det.
Finns det fler?
Har ni, till exempel, haft några teoretiska utgångspunkter?
Ideologi?
Pedagogiska verktyg?

Har ni samarbetat med andra institutioner/organisationer/andra aktörer?
Vilka?
Varför dessa?
Hur har det fungerat?

Behovsanpassning

Vad innebär behovsanpassning för dig?

På vilket sätt är det väsentligt för biblioteket? (barnbiblioteket)

Hur har ni fått kunskap om era användares behov?
Hur har ni använt den kunskapen?

Användarinflytande

Vad är användarinflytande enligt dig?

Hur ser du på användarnas roll i utvecklingen av biblioteket?
Specifikt i det här projektet?

När/om ni arbetat med barn och unga (ev. fötydliga: medbestämmande) hur har ni då tänkt kring:

Rekrytering och urval?

Demokratiska aspekter? Ex: grad av delaktighet, beslutsfattande
”Icke-användare”?

Hur stort inflytande skulle användarna (barn och unga) ha i en ideal situation?

Vilken roll spelar begrepp som tillgänglighet och angelägenhet?

Vad innebär dessa begrepp för dig?

Hur har ni arbetat med detta vid förändringen av barnavdelningen?

Möjligheter, begränsningar, framtiden

Återkoppling till de inledande frågorna

Hur upplever du den barn- och ungdomsavdelning som ni har idag? (ev: beskriv med några nyckelord)

Hur upplever du att förändringsprocessen som helhet har fungerat?

Dina viktigaste intryck.

Vad har varit särskilt positivt?

Vad har du upplevt som begränsande/hindrande?

Hur arbetar ni för att:

Ta tillvara erfarenheterna från förändringsarbetet?

Behålla och bevara förtjänsterna från förändringsarbetet?

Hur ser du på bibliotekets samarbete med användarna (barn och unga) vid framtida utvecklingsarbete?

Avslutande frågor

Har du något du vill tillägga angående något av det som vi har pratat om?

Går det bra om vi återkommer, via mail el. telefon, om vi behöver förtydliga, komplettera eller utveckla något?

Följdfrågor:

Hur/på vilket sätt?

Hur upplevde du det?

Var det ett självklart val?

Hur gjorde ni?

Varför gjorde ni så?

Hur/varför valde ni så?

Vad tycker/anser du om det?

Bilaga 2

Information inför intervju

Här kommer lite information inför vårt besök. Vi beräknar att intervjun kommer att ta ca 45-60 minuter. Som vi berättat i tidigare mail är vårt syfte med uppsatsen att belysa och diskutera de olika metoder och synsätt som förekommer i folkbibliotekens arbete med att göra det fysiska biblioteksrummet tillgängligt och angeläget för barn och unga. Vi vill därför studera hur tre svenska folkbibliotek har arbetat med användaranpassning vid förändring av sina barnavdelningar. Ert biblioteks medverkan i studien är därför mycket viktig och vi är verkligen glada att ni vill medverka. Nedan följer lite information inför intervjun samt hur vi kommer att hantera dessa. Har du frågor så hör av dig när du vill.

Anonymitet

Vi kommer att namnge våra undersökta bibliotek i uppsatsen. Anledningen till detta är att vi tror att det kan underlätta läsarens förståelse för sammanhanget. Vi kommer dock inte att namnge våra informanter. Vi inser att anonymitet ändå kan bli svårt då vi uppger vilka bibliotek vi undersökt, men då vi inte tror att vår studie innehåller känsliga delar tror vi inte heller att det är ett problem. Har du frågor kring detta så hör gärna av dig.

Inspelning

Vi planerar att spela in intervjun. Detta för att underlätta för oss vid analys av den information som kommer fram och för att i största möjliga mån undvika feltolkningar. Det innebär också att du kan få ta del av intervjuutskriften efteråt om du vill.

Intervjuteman

Vi tänker oss intervjun som ett samtal kring det ämne som vi behandlar i vår uppsats. Vi kommer inte att ställa några frågor som det går att svara ”fel” på. Känner du att du inte kan eller vill svara på en fråga så är det bara att säga det. Det vi i första hand vill få ut av intervjun är personliga erfarenheter, uppfattningar och åsikter kring de teman som vi presenterar. Tiden som läggs på varje tema kan variera mellan de olika intervjuerna vi gör beroende på vad vi och du känner är mest intressant och relevant i anslutning till det projekt/förändringsarbete som är föremål för vår studie.

Vi kommer att ställa frågor till dig kring följande teman:

- **Barnbiblioteket**

Här vill vi höra lite om barnbibliotekets ”historia” och bakgrund fram till de senaste förändringarna. Sådant som gör det möjligt för oss att förstå varför det ser ut som det gör idag.

- **Förändringsarbetet**

Här vill vi att du berättar i allmänhet om det förändringsarbete som barnavdelningen varit en del av.

- **Arbetsätt och metoder**

Här vill vi till exempel veta hur ni har gått till väga när ni har planerat en förändring av er avdelning för barn och unga, hur ni har arbetat under olika steg i förändringsprocessen och på vilka sätt er målgrupp har varit involverad i arbetet, varför ni har valt att göra som ni har gjort och hur du tycker att det har fungerat.

- **Behovsanpassning**

Här vill vi prata om vad behovsanpassning innebär för er och på vilka sätt det är väsentligt för biblioteket. Hur har ni fått kunskap om era användares behov och hur har ni använt den kunskapen?

- **Användarinflytande**

Vi skulle också vilja prata om dina tankar kring användarinflytande. På vilket sätt tycker du att ni tar hänsyn till barnens synpunkter i ert arbete (främst i projektet/ombyggnaden). Vilken roll spelar begrepp som tillgänglighet och angelägenhet? Hur stort inflytande skulle användarna ha i en ideal situation?

- **Möjligheter, begränsningar och framtiden**

Här handlar det om dina tankar kring vad förändringen har inneburit i praktiken, eventuella hinder på vägen och hur ni tänker kring framtiden. Hur arbetar ni för att ta tillvara på erfarenheterna från förändringsarbetet och för att behålla och bevara förtjänsterna från projektet?

Hälsningar

Karin Evemalm
Annie Gäre

Bilaga 3

Våra brukare

Efter ålder:

Småbarn (0-6)

Barn (7-13)

Ungdomar (14-19)

Vuxna (20-65)

Pensionärer (65+ aktiva)

Äldre (65+ nedsatt funktion)

Efter grupptillhörighet:

Dagbarnvårdarbarn

Dagbarnvårdare

Dagisbarn

Förskolebarn

Pedagoger i förskolan

Grundskoleelever

Pedagoger i grundskolan

Gymnasieelever

Pedagoger i gymnasieskolan

Komvuxstuderande

Högskolestuderande

Pedagoger i vuxenutbildningen

Föreningsmedlemmar

Släktforskare

Familjer

Småbarnsföräldrar

Yrkesarbetande

Arbetslösa

Daglediga

Ensamma

Turister

Invandrare

Funktionshindrade

Källa: Gislaveds bibliotek

